

LUND UNIVERSITY

Världen

Färdvägar i tanken och geografi

Dunér, David

Published in:
Beredd till bådadera

2017

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Dunér, D. (2017). Världen: Färdvägar i tanken och geografi. I G. Broberg, & D. Dunér (Red.), *Beredd till bådadera: Lunds universitet och omvärlden* (s. 57–131). (Lunds universitetshistoriska sällskaps årsbok; Vol. 2017). Lund University.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

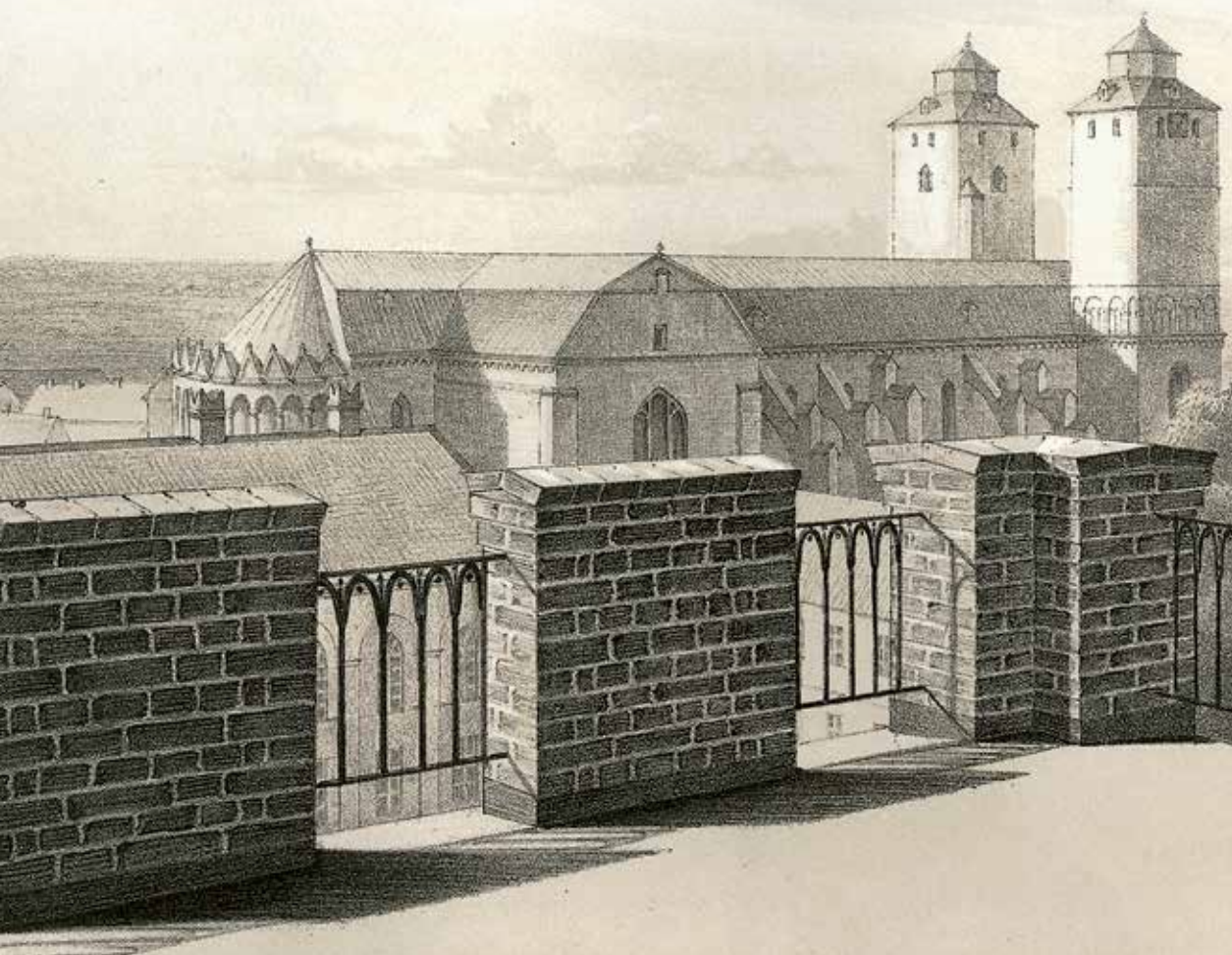
Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Studenter på taket till Akademiska Föreningen,
med utsikt mot Öresund, Danmark, kontinenten
och världen. Litografi troligen av Magnus Peter
Körner 1851.

David Dunér

Världen.

FÄRDVÄGAR I TANKEN OCH GEOGRAFIN

Om man står under Lundagårds kronor och sedan går norrut längs Kyrkogatan och Bredgatan, förbi monumentet, kommer man till Kävlinge, Göingeskogarna och Lappland. Går man i stället söderut längs Stora Södergatan kommer man till Höje å som leder ut i Lommabukten, Öresund, Kattegatt och de sju världshaven. Tar man sig över bron vid Sankt Lars kommer man ut på den böljande skånska slätten, till Staffanstorp, Trelleborg – och Berlin, Paris, Rom, Europas kulturella metropoler. Följer man Dalbyvägen österut kommer man till Sjöbo och Tomelilla. Vänder man i stället åt andra hållet och går på Klostergatan mot Lunds centralstation kan man kliva på Öresundståget mot Köpenhamn och efter 32 minuter stiga av i Kastrup, varifrån man sedan kan lämna jordytan och flyga till New York, Rio de Janeiro, Tokyo, Sydney, Kapstaden – världen. Lund, från Sankt Hans backar ner till Sankt Larsparken, från norra Smörlyckan till Höje å, lutar söderut, vänd mot syd och väst, likt en söderluttande drivbänksbacke för tankar.

Universitetshusets krön smyckas av jordglober. På jordklotet intar Lund en specifik plats, närmare bestämt ligger Lundagård på 55 grader 42 minuter nordlig bredd, 13 grader 11 minuter östlig längd. Det är drygt sex mil till närmaste huvudstad, Köpenhamn, och till Berlin är det närmare (49 mil) än till vår egen huvudstad (60 mil). Med andra ord ligger Lund långt från centralmakten i norr, men nära kulturländerna i söder. Lunds universitet är det enda universitetet i Sverige där man bokstavligen kan se in i ett annat land från taket av dess byggnader (se bild på förra uppslaget). Detta geografiska läge, gränsernas förändringar, resandet och kommunikationerna är väsentliga för förståelsen av universitetets utveckling och förändring. Geografin är där historien utspelar sig. Var man befinner sig och vart man är på väg påverkar och har betydelse för tänkandet, kunskapen och vetenskapen. Inte bara detta att resor och kontakter med världen utanför Lundagårds verkliga och inbillade murar ger oss nya kunskaper om vårt jordklot, dess natur och kulturer, och låter oss möta andra människor som ger oss möjlighet att ta del av deras syn på och tankar om världen. Resorna och kontakterna förändrar också oss själva, vårt eget tänkande, vår egen placering i världen.

Tänkandet, vetenskapen och utbildningen sker inte fritt i de immateriella sfärerna, utan på en plats och tar del av världen omkring dem, av tingen, avstånden och människorna i omgivningen och på andra plaster, nära och långt borta. Vi tänker med föremål som flutit hit från andra delar av världen och strandat här, vi tänker tankar som tänks på andra platser och som vi mött genom texter, samtal och resor.

Lund i världen står här i blickpunkten, Lunds universitets internationella kontakter under de senaste 350 åren, hur universitetets omvärldskontakter har

förändrats och vilka faktorer som ligger bakom denna förändring. Förändringen kan ses som en fråga om kvantitet, en statistik över resmål, resestipendier och utländsk korrespondens, men det rör sig också om en kvalitativ förändring, vad resandet och kontakterna med andra människor gör med oss som forskare, lärare och studenter. Det följande är ett försök till beskrivning av hur världen ter sig från Lunds horisont, hur Lunds universitets synfält förändrats under de 350 år som det sett på världen. Det är inte så mycket en fullständig översikt över de internationella kontakterna genom tiderna som ett försök till förklaring av förändringen. Utgångspunkten är att se på internationaliseringen utifrån interaktionen mellan ting och tanke samt de kommunikationstekniska och geopolitiska förändringarna. För att fånga Lunds förändring genom åren måste man se till dess geografiska läge och de kommunikationsvägar som stod till buds, hur närmiljön samspelade med den omgivande världen.

En ö i vetandets arkipelag

Två saker utmärker lundamiljön och dess speciella atmosfär allt sedan 1600-talet, skriver litteraturhistorikern Carl Fehrman i sin översikt över Lunds universitets historia: det provinsiella och det kontinentala.⁸¹ Genom sitt geografiska och kulturgeografiska läge, liksom utkastad på den skånska slätten, har universitetet en koppling till det provinsiella, det skånska, till dialekten, jordmånen och klimatet. Genom Lunds närhet till kontinentens lärdomsvärld är det också kontinentalt, del i en europeisk kultur, bildning och vetenskapligt utbyte. Den lundensiska atmosfären framstår som en blandning av det provinsiella och det kosmopolitiska, den skånska myllan uppblandad med bråte från främmande lärdomsstränder, det nära och fjärran. Å ena sidan är Lund, som Tegnér uttryckte det, ”en akademisk bondby”, avsidet belägen i förhållande till den stora världen, å den andra en kosmopolitisk civilisationsoas nära världens centrum. Devisen ”beredd till bådadera” kan omtolkas som att vara beredd till både det provinsiella och det internationella.

Lunds geografiska läge och kulturella närhet har gett goda förutsättningar för kontakter med europeiska lärdomscentra, vilka i sin tur gett tillgång till utländska böcker och tidskrifter, besök och vidare resor. Just närheten till kontinenten, till bildningen och ljuset, återkommer som något specifikt för lundamiljön. Under Växjötiden blickade biskop Esaias Tegnér tillbaka på sin tid i Lund: ”Ack, hos dig har jag lefvat närmre Europa, / närmre till solen”.⁸² Lunds närhet till Köpenhamn framstod för botanikern Carl Adolph Agardh som ovärderlig. I fråga om kommunikationer skriver han i *Lunds Weckoblad* 1830:

Lunds akademi har ett av de förträffligaste lägen i Sverige. Endast några timmar behövas för att därifrån med obetydlig kostnad transportera sig till en huvudstad i ett annat rike, som har de största biblioteker, instituter och samlingar i Norden, och med det samma till en samling av litteratörer, vilka lika mycket utmärka sig genom äkta lärdom som genom äkta humanitet.

Eller som den danske religionshistorikern och lundaprofessorn Edvard Lehmann helt enkelt uttryckte det: "Lund är tröskeln till Europa".⁸³ Och Köpenhamn porten. Under en diskussion rörande det outtömliga ämnet "Lund vs. Uppsala", berättade ambassadören Gunnar Jarring, framfördes argumentet att Lund har en fördel genom sin närhet till kontinenten.⁸⁴ Denna närhet har gjort det lättare för Lund att upprätthålla kosmopolitiska kontakter än universitet längre norrut.

Lunds universitets historia står på ofri grund, som Tegnér diktade 1836: "All bildning står på ofri grund till slutet, / blott Barbariet var en gång fosterländskt".⁸⁵ Den forskning och undervisning som bedrivits här står i samspel med det som skett utanför dess murar. Lunds universitets internationella kontakter är på inget sätt någon ny företeelse. Universitetet har varit internationellt från sin allra första begynnelse, Karl dagen 1668, då de första lärarna och studenterna slog sig ner i det lantliga, lilla, förfallna biskopssätet. I sin strävan efter lärdom och vishet är universitetet internationellt, kosmopolitiskt och universellt. Vid universitetet söker man den universella sanningen som är giltig överallt och alltid. Åtminstone är det så det sägs att det ska vara. Akademikerna är medlemmar i de lärdes republik där den vetenskapliga internationalismen omhuldas.

Universitetet präglas alltså av internationella ideella motiv, en tro på universella värden, ett allmänmänskligt kunskapssökande, ett internationellt, idealistiskt etos, ibland uttryckt som en andlig kultur som strävar efter fredlig utveckling och samförstånd mellan folken och leder till en högre stående mänsklighet.⁸⁶ Internationalismen har också en praxis; att förenas kring en internationell begreppsapparat och standardiserad mätning. Samtidigt präglas universitetet av nationella motiv; att skänka nationen anseende, bidra till fosterlandets utveckling och till partikulär, tillfällig ekonomisk nytta, där nationens industriella, ekonomiska utveckling och internationella konkurrenskraft uppfattas som beroende av vetenskaplig forskning och utbildning. Högskolan anses också vara betydelsefull för den regionala utvecklingen. Internationalisering, nationalisering och regionalisering aktualiserar frågor om vetenskapens frihet och samhällsnytta. Den akademiska friheten har länge kanske främst handlat om att utan hinder kunna röra sig mellan lärdomsmiljöer och universitet. Friheten har senare också förknippats

med tankefrihet, att stå oberoende i förhållande till den ekonomiska och politiska makten.

Trots vetenskapen om forskningens och utbildningens omvärldsberoende har universitetshistoria nästan alltid skrivits i en nationell kontext, såsom en statlig myndighet i förhållande till kungamaktens och nationalstatens utveckling. I det avseendet är universitetet inte något väsensskilt från andra statstjänare, som Trafikverket, Telestyrelsen och Energimyndigheten. Professorer och studenter blir trogna och blivande statstjänstemän. Som universitetshistorikern Pieter Dhondt skriver, har den universitetshistoriska genren traditionellt ett nationellt fokus, som en del i den nationella sociala eller politiska historien.⁸⁷ Fokus har med andra ord ofta legat på det organisatoriska och blivit till en redogörelse för konsistorieprotokoll, rektorsbeslut, statliga utredningar, medelstilldelning etc. Så har också Lunds universitets historia skrivits.

Fyrbandsverket *Lunds universitets historia* (1968–82) som initierades i samband med 300-årsjubileet är, trots sina stora förtjänster, ingen historia om lärdomens, tankarnas och idéernas fria rörelse, inte om människors samtal och resor. Nästan inget sägs om de internationella rörelser i vars virvel Lunds universitet i själva verket befann sig. I stället läses Lunds universitet nästan helt och hållet i en nationell kontext. Det är en historia om en statlig myndighet som efter kungligt beslut förlades till Lund. Ibland skymtar världen utanför förbi, men oftast som något tämligen ovidkommande för den centrala berättelsen. I sista delen om tiden 1868–1968, skriven av Jörgen Weibull, sägs till exempel inget om att världen stod i brand. Att två världskrig utspelade sig utanför universitetets murar är, underförstått, irrelevant för förståelsen av vad som skedde inom universitetets byggnader. I historikern Sverker Oredssons bok om Lunds universitet under andra världskriget tecknas Lunds bruna nyanser dock med tydligare kontraster. Carl Fehrmans *Lärdomens Lund* (1984), som kom i en utökad upplaga 2004 med bidrag av Håkan Westling och Göran Blomqvist, har, trots det blygsammare formatet, mer att säga om internationella kontakter. Emellanåt framskymtar internationella tankeströmmar, utländska studievistelser och utrikes korrespondens. De enda mer grundliga undersökningarna av Lunds universitets omvärldskontakter, dels av universitetets resestipendier 1850–1950, dels av telefonsamtal och resebokningar under 1980-talet, utfördes under 1990-talet inom forskningsprogrammet ”Universitet i internationella nätverk”, som leddes av Kerstin Cederlund vid Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi.

Internationalisering har ju, kan man först konstatera, sin förutsättning i tanken om nationen; internationalisering som relationen eller förflyttningen av vissa företeelser mellan nationalstater. Närmare bestämt rör det sig om transnationella,

gränsöverskridande kontakter gällande forskning och utbildning. Egentligen handlar det inte om kontakter mellan stater, utan mellan universitet, forskare, lärare och studenter. Denna förflyttning utgörs huvudsakligen av tre företeelser: en förflyttning av människor (studieresor, forskningsresor, inkommande och utgående forskare, lärare och studenter etc.); en förflyttning av föremål (vetenskapliga instrument, naturalhistoriska samlingar, arkeologiska och etnografiska artefakter etc.); och, slutligen, en förflyttning av tankar, idéer, kunskaper (genom samtal, korrespondens, ting, böcker, texter etc.). Till syvende och sist handlar internationalisering om människor, om kroppens rörelse genom topografin och om möten mellan människa och människa, öga mot öga. Man sökte sig inte bara till en plats, utan till människor som fanns där och deras idéer och tankar. Som ett kollektivt vetande om världen förutsätter det vetenskapliga projektet kommunikation och gemensam hantering av information. Vetenskapens värld kan med andra ord ses som ett kommunikationssystem, där universitetet ligger likt en ö med förbindelser till andra öar, andra kunskapscentra, ett system med världsvida förbindelser mellan lokala, regionala, nationella och globala nätverk. Vissa öar ligger nära varandra, andra långt borta. Utan att vara fysiskt nära, kan de ändå vara nära, genom att knytas samman genom täta kommunikationer, resor och transporter som förmedlar flöden av kunskaper och idéer. Det är forskares, lärares och studenters resor och samtal som binder samman öarna i den akademiska arkipelagen.

En grundläggande fråga vad gäller universitetets internationalisering har att göra med hur *resmönstret* bland lärare och studenter har förändrats. Vart och hur reste man? Varför reste man till vissa delar av världen och inte andra? En annan fråga gäller hur den internationella *kommunikationen* har förändrats. Med vem stod man i förbindelse, vem talade man med eller skrev brev till? Vilken betydelse har *organiseringen* av universitetet, närmare bestämt organiseringen av formella internationella kontakter visavi informella personliga kontakter, haft för förändringen av det internationella engagemanget? Och slutligen, hur har *tänkandet* om internationalisering förändrats, vad gäller såväl officiell policy som de enskilda studenternas och forskarnas föreställningar och upplevelser? Varför bryr sig om det som finns bortom Lund? Varför reser vi?

Universitetets geopolitik

Lunds universitet har aldrig varit så internationellt som vid invigningen den 28 januari 1668. Åtta av de första femton professorerna hämtades från utländska universitet. Flertalet studenter hade något annat än svenska som modersmål, de

flesta födda som östdanskar, nyblivna undersåtar och främlingar i ett annat mångkulturellt imperium. All undervisning, all kurslitteratur var på latin. Det var internationella auktoriteter man läste och beundrade, greker, romare, evangelister och tyska protestanter, Aristoteles, Cicero och Luther. 350 år senare, jubileumsåret 2016, är majoriteten av lärare och studenter födda och uppvuxna i Sverige, bara en liten andel har bott eller studerat någon längre tid utomlands. Undervisningen och en stor del av kurslitteraturen är på svenska och universitetets verksamhet styrs efter svenska lagar och förordningar.

Sedan medeltiden hade Lund varit en del av den europeiska lärda kulturen, med det kristna budskapet och det klassiska antika arvet i centrum. Genom klosterskolor, franciskaner och dominikaner – som den vittbereste lärde biskopen Andreas Sunesen, som studerat i Paris, Bologna och Oxford – och andra lärda kyrkomän fördes tankar och idéer från kontinentens lärdomsmiljöer till lunda-slätten, tankar om universella och eviga sanningar. Med tyska och norditalienska hantverkare vid domkyrkobygget kom kontinentala skönhetsideal och teknisk skicklighet. Med studier i den latinska grammatiken sattes man i förbindelse med en hel kontinent och sekler av kunskap och bildning. Efter reformationen och kyrkostriderna sökte sig svenska liksom danska studenter till lutherska protestantiska universitet. Paris, som under medeltiden varit viktig för nordiska studenter, övergavs. Trettioåriga kriget medförde att svenska studenter till stor del rörde sig från det krigshärjade Tyskland mot universitet i andra länder, särskilt Nederländerna. Akademikernas resor speglade således förändringarna i Europas politiska och ekonomiska geografi. Men dessa rörelser i rummet förändrade också deras uppfattningar om världen, som i sin tur kunde leda till politisk och ekonomisk förändring. Med andra ord, skedde det en interaktion mellan tänkandet och rörelsen i rummet.

De geopolitiska förändringarna dirigerade om strömmarna av idéer och kunskaper. Förändras det geopolitiska läget, förändras också tänkandet och det akademiska livet. Med freden i Roskilde den 26 februari 1658, då Danmark tvingades avträda Skåne, Blekinge, Halland och Bohuslän, hamnade skol- och kyrkostaden Lund i en annan kunskapsgeografi. Sverige hade nått sin största geografiska utbredning, från fjäll och granskogar i norr och livländska kornbodar i öster till pommerska kritklippor i söder. Det var ett mångkulturellt samhälle, med skåningar och smålänningar, samer, finnar, ester och tyskar. Liggande i en nyerövrad provins blev Lunds universitet ett led i den försvenskningsprocess som inleddes i de tre nyvunna sydligaste provinserna. I det svenska stormaktsriket hade sedan tidigare universitet grundats i Dorpat och Åbo, och Greifswalds universitet hade upprustats, i syfte att utbilda ämbetsmän i provinserna. Genom att etablera nya

universitet på närmare ort, kunde ungdomen, menade man, lättare skaffa sig utbildning utan att behöva företa sig långa och dryga resor till det gamla universitetet i Uppsala eller till utländska lärosäten nere på kontinenten. Det fanns också ett propagandistiskt drag av nationell självhävdelse i att visa upp den svenska stormakten som en kulturnation av internationella mått.

Lundabiskopen Peder Winstrup, som studerat vid Sorø akademi och i Köpenhamn, men också i Wittenberg, Leipzig och Jena, förespråkade en akademi i Lund för utbildning av präster och lärare just med vad man skulle kunna kalla geografiska argument. Uppsala och Åbo låg helt enkelt för långt bort för studiebegåvade ynglingar i de nya södra provinserna. Han talade för att Lunds gynnsamma läge ”så nära sjökanten” skulle locka många studenter att ta sig hit från Pommern och Mecklenburg i söder, från Halland, Skåne och Blekinge i norr samt från Bornholm.⁸⁸ Innan ett förbud hade införts 1661 hade ett inte ringa antal unga skåningar och blekingar rest till den forna huvudstaden Köpenhamn för att studera. När den vägen inte längre stod öppen, vände studentströmmen mot Greifswald. Endast ett fåtal valde att skriva in sig vid Uppsala, och då främst sedan man 1664 hade inrättat fri kost och stipendier för skånska studenter som valde universitet i norr. Avståndet till Uppsala återkommer som argument för en placering av ett nytt universitet i Lund, så argumenterade generalguvernören i Malmö, Gustav Otto Stenbock, och universitetets första prokansler, holsteinaren Bernhard Oelreich.

I rikskansler Magnus Gabriel De la Gardies och prokansler Oelreichs planer fanns det uttalade ambitioner att skapa ett universitet med internationell inriktning. Av de femton professorer som utnämndes inför terminsstarten 1668 var sex tyskar och två danskar, rekryterade från bland annat Köpenhamn, Heidelberg, Amsterdam, Paris och Rom. Det stora internationella namnet, redan ryktbart över Europa, som kom att besätta professuren i natur- och folkrätt, var Heidelbergprofessorn Samuel Pufendorf, född i Sachsen och med studier i Leipzig och Jena bakom sig, tidigare även verksam i Leiden. Från Tyskland kom också professorn i romersk rätt Nils Beckman, född i Heide, Dithmarschen, med en juris doktorsgrad från universitetet i Orléans i bagaget, teologen Josua Schwartz från Pommern med studier i Wittenberg, professorn i grekiska Joachim Buscovius, född i Ruppin, Brandenburg, som studerat i Rostock, därtill de två tyska medicinarna Christopher Rostius och Erasmus Sack (adlad Sackensköld). Född i Dachwig i Thüringen kom Rostius att studera i Rostock, Erfurt och Helmstedt, vistades bland annat en tid vid Sorø akademi i Danmark, verkade som stadsmedikus i Helsingør och vann medicine doktorsgraden i Leiden, innan han knöts till den nya akademien i Lund som professor i praktisk medicin och universitetets förste bibliotekarie.⁸⁹ Sack var född i Giessen, Hessen, med medicinsk utbildning

Det nya universitetet i Lund hade en stark internationell prägel. En stor andel av lärarkåren hämtades från utländska universitet, som den sachsiske juristen Samuel Pufendorf, den hessiske medicinen Erasmus Sack och den pommerske teologen Christian Papke.

vid universiteten i Königsberg, Marburg och Leiden. De två danskarna var latinisten Christian Cassius, född i Tønders amt och med studier i Helmstedt, och medicinen Niels Wichmand från Odense. Bland de första lärarna kan också nämnas Christian Papke från Greifswald som kom till Lund 1669 och sedermera blev professor i teologi.

Lunds akademi framstår som ett litet lutherskt nordtyskt provinsuniversitet eller som en filial till det holländska elituniversitetet i Leiden, där många av de första lärarna hade fått sin utbildning. Lundaakademins latiniserade form, Lugduni Gothorum eller Londini Scanorum, klingar för övrigt omisskännligen likt Leidens Lugduni Batavorum eller Londons Londini Anglorum.⁹⁰ Den tyska uppsättningen lärare, inte minst affischnamnet Pufendorf, lockade ett inte obetydligt antal tyska studenter att ta vägen norrut till Lund. Även ett relativt stort antal danskar kom att studera i Lund de första åren, därtill ett antal norrmän. Från gymnasiet och domkapitlet som hade funnits under den danska tiden hämtades flera lärare, samtliga utom två var danska. En av dem, professorn i historia Ivar Vandalin, hade studerat i Köpenhamn, Leiden och Oxford. Endast ett mindre antal inom lärarkåren var födda i Sverige, däribland matematikprofessorn Anders Spole. Men också han hade vittomfamnande internationella erfarenheter. Efter studier i Uppsala hade han som informator för tre unga adelsmän gjort en grand tour i Europa och då träffat både den kände mikroskopisten Robert Hooke och kemisten Robert Boyle vid Royal Society i London. De seglade också förbi Stromboli och Etna, och upplevde en jordbävning på väg till Ragusa.⁹¹ Lundaakademien

fick således en framträdande internationell framtoning, anmärkningsvärd även för sin tid.

Från de skånska landskapen gick strömmen mot det nya universitetet. Många som tidigare hade valt att studera i Greifswald eller Köpenhamn fann det nu i stället både bekvämare och förmånligare att studera i Lund. En stor andel kom från de tidigare dansk-norska provinserna, medan andra hörde hemma i de gamla svenska, i synnerhet Småland, Västergötland och Östergötland. Det primära rekryteringsområdet var Götalandskapen i vilken de nya provinserna kom att ingå. Av de 842 studenter som skrevs in under åren 1667–76 utgjorde skåningarna 35,4 procent. Från Danmark kom 3 procent och Tyskland 3,9 procent, men även några studenter från England och Finland hade letat sig hit. Mellan 1668 och 1700 studerade närmare 90 utländska studenter i Lund.⁹² Lunds universitet blev en mötesplats för olika kulturella bakgrunder, språk och nationaliteter. Det finns få belägg som avslöjar några större motsättningar mellan studenter från det erövrade Skåne och de från det gamla Sverige, erövrarnas hemtrakter. Midsommarfirandet 1668 slutade dock i slagsmål, då västgötska och småländska studenter blev kallade ”hundsvottar” och gav igen.⁹³

Den lovande internationella ansatsen fick ett avbrott när kriget mellan Sverige och Danmark åter blossade upp. Med slaget vid Lund den 4 december 1676 drog kriget in på universitetets åkermark. Undervisningen lades ner och studenterna skingrades. Som historieprofessorn Sven Lagerbring uttryckte det i ett högtidstal med prins Gustav bland åhörarna den 3 oktober 1766: ”Det hade ock varit nog svårt att disputeras på Akademien, när Nordens mäktiga monarker disputerade strax utanför stadsporten med sådant allvar och eftertryck att över åttatusen opponenter blevo liggande på slagfältet.”⁹⁴ Tre år efter freden hade slutits i Lund, återinvigdes universitetet 1682. Nu återbesattes lärostolarna med svenska lärare, men med ett undantag, den tyske medicinaren Sack-Sackensköld. Antalet tyska och danska studenter sjönk till närmast intet. Under åren 1705–09 inskrevs endast en student från Tyskland. Den internationella, kontinentala atmosfären försvann till stora delar och Lunds karolinska götiska akademi övergick till att vara ett svenskt landsortsuniversitet. Skånes adel, präster och upproriska bönder hade under kriget visat var de hade sin verkliga lojalitet då inte så få hade ställt sig bakom de danska revanschisterna. I konsistoriets skrivelse den 26 mars 1711 till generalguvernören i Skåne, Magnus Stenbock, underströks att akademien skulle bindas till riket i ”en outsläckt inbördes kärlek” och häva ”all oanständig affektion för våra illistiga och smickrande grannar”.⁹⁵ En försvenskning av de södra landskapen sågs nu som nödvändig, och ett redskap i denna etniska omskolning blev Lunds universitet där blivande präster och civila ämbetsmän skulle utbildas

till att bli svensktalande och svensksinnade undersåtar. Idén om ett stort internationellt universitet med europeiska ambitioner övergavs.

Under stora nordiska kriget gav sig de geopolitiska förvecklingarna åter till känna. Den 1 december 1709 marscherade danska trupper in i Lund. Konsistoriet skingrades i all hast och de som kunde flydde ”upp åt riket” eller till den befästa grannstaden Malmö. Hemkommen från sitt irrande plundringståg i Europa och sin nesliga fångenskap i Turkiet förlade Karl XII sitt högkvarter i september 1716 till den akademiska bondbyn, varifrån de geopolitiska skeendena därefter dirigerades. Världen kom till Lund. Främmande diplomater gjorde visiter, däribland långväga gäster från Osmanska riket. Sändebudet Ali Pascha imponerades av universitetets samlingar, som bland annat innehöll turkiska böcker. Studenterna försökte emellertid hålla sig undan i fruktan för fientliga anfall och att skrivas ut som soldater. Från Ystad, i februari 1716, hade Karl XII nämligen utfärdat ett kungligt brev där han beordrade att friska ynglingar, som ”under sken av att idka bokliga studier” förnötte tiden med lättjefullt leverne vid akademier, skulle skrivas ut till tjänst vid Livgardet till fot.⁹⁶ Efter freden i Nystad 1721 lade sig lugnet åter över staden. Lund förblev svenskt och universitetet blev ett lite bortglömt provinsuniversitet i den politiska periferin.

Ett utmärkande drag för Lunds universitets historia är just dragkampen mellan internationalisering och nationalisering, mellan ett extrovert sökande ut till det internationella, det universella och kosmopolitiska och ett introvert, nationellt egenintresse. När ändamålet med universitetet blir att tillfredsställa nationens behov, får vetenskapens och kunskapssökandets kosmopolitism stryka på foten. Denna slitning mellan statens snäva nationella nytta och universitetets universella frihet går som en röd tråd genom universitetets historia, vilket också inte sällan har uppmärksamrats av lärare och studenter alltifrån universitetets början till i dag. I ett svar på uppfostringskommissionens memorial 1750, där det slogs fast att universitetets främsta uppgift var att fostra lojala ämbetsmän för staten, klagade Lagerbring: ”Universitetet inskränkes inom alltför trånga gränser, då blott statens behov avses; statens ämbetsmän utgör den minsta delen av vårt folk. Universitetet är allas egendom och bör vara till gagn för alla”.⁹⁷

Språk och exogram

En viktig förutsättning för fungerande internationella kontakter var att man hade ett gemensamt språk med vilket man kunde överföra sina tankar. Latinet fyllde denna kosmopolitiska roll allt sedan medeltiden. Visserligen uteslöt det stora delar av befolkningen, men det förenade samtidigt de lärde över alla nationsgränser.

Det gemensamma språket underlättade den akademiska rörligheten och gemenskapen och gjorde det möjligt att studera på vilket universitet som helst, läsa all lärd litteratur. I Lund dominerade latinet fram till mitten av 1800-talet, i undervisningen, vid examinationerna och disputationerna, i föreläsningskataloger och dissertationer. Ett gott stilrent latin eftersträvades, vilket gav heder och anseende internationellt, och utgjorde en identitetsmarkör för det lärda skräet, en social markör i ett hierarkiskt samhälle. Alltefter växte tanken om latinet som ett medel att förmedla lärdomsprovets innehåll till en internationell publik, att sprida nya resultat och teorier till en transnationell vetenskaplig gemenskap.

För en resenär i akademiska miljöer var latinet ett lingua franca, men för den kulturtörstande adelsynglingen i akt att ge sig ut på en grand tour genom Europas operahus, teatrar och salonger var det i synnerhet franskan och italienskan som behövdes. Universitetets ordinarie kursutbud hade inget att erbjuda härvidlag, utan undervisningen i moderna språk sköttes i stället av de så kallade språkmästarna, som gav privata lektioner. Språkmästarna hämtades i allmänhet utifrån, som fransmannen Pierre Allegre som vid 1700-talets början undervisade, förutom i franska och latin, även i engelska, eller som dansken Ifvar Kraak som senare under 1700-talet undervisade i franska, engelska, italienska och tyska. Även kring dansmästartjänsten – universitetets förste dansmästare, Louis Decreaux, var hugenott från Paris på flykt från religionsförföljelserna i Frankrike – stod en air av den mondäna europeiska kulturen och franska hovideal.

Under 1700-talet trädde också svenskan fram som språk i akademien, dock ännu blygsamt. Svenskan fördes fram som ett sätt att tillgängliggöra och sprida kunskaper och rön för samhällets, näringarnas och allmänhetens nytta. Det var just främst i de ekonomiska ämnena, topografi och lantbruk, som svenskan kom att användas som vetenskapligt språk. År 1741 skrev matematikprofessorn Daniel Menlös ett promotionsprogram på både latin och svenska där han beskrev en ny metod att segla utan vind, segel och åror, ett praktiskt ämne som lämpade sig för svenska. Första avhandlingen på svenska lades fram 1744, också den i utilitistisk anda: Lars Liedbecks tvåspråkiga specimeringsavhandling i matematik, *Om skepsbyggeri, och i synnerhet om örlogs skjeps-byggnad under watn*.⁹⁸ Liedbeck hade under några år varit anställd vid Amiralitetskollegium i Karlskrona och deltagit i en seglats med linjeskeppet *Sverige* 1738, men under vägen till Konstantinopel drabbats av skeppsbrott utanför Spaniens kust. Under 1760-talet lades 59 avhandlingar fram på svenska, vilket utgjorde 17 procent av alla avhandlingar vid universitetet. Därefter sjönk antalet för att sedan stiga igen först på 1830-talet då 158 avhandlingar på svenska försvarades. Under mitten av 1800-talet tappade latinet snabbt sin roll som det kosmopolitiska universalspråket. Under första hälften av 1850-talet

var majoriteten (60 procent) av avhandlingarna på svenska. Enligt statuterna 1852 blev det nämligen tillåtet med svenska och en vernakularisering inleddes på allvar, det vill säga en övergång från främmande till inhemska språk. Även de moderna europeiska språken fick en mer framträdande plats under 1800-talet.

Den vetenskapliga kulturen blev under 1700- och 1800-talen allt mer nationell. Ute i Europa skrevs vetenskapliga verk allt oftare på engelska, tyska, franska och andra folkspråk i stället för på latin. Skiftet mot moderna språk innebar ett sätt att parera latinets försvagade roll på kontinenten och upprätthålla de vetenskapliga och kulturella kontakterna med Tyskland och Frankrike och inhämta de senaste vetenskapliga upptäckterna som i allt större omfattning förmedlades på moderna språk. Även i detta hänseende utmärkte sig Lund, i jämförelse med Uppsala och Åbo, som en akademi som låg närmare kontinenten. Lund var tidigt ute med avhandlingar på de europeiska moderna språken, tjugosju år före den första i Uppsala.⁹⁹ År 1815 lades tre avhandlingar fram, på franska, engelska och tyska, under Jonas Steckséns presidium. Professorn i österländska språk och grekiska, Matthias Norberg, hade nämligen 1811 utfärdat en donation för en professor i moderna språk. Närmast var den avsedd för hans systerson, sjökaptenen Stecksén, som genom sina resor på världshaven – enligt vissa rykten som kaparkapten – skulle ha skaffat sig kunskaper i de levande språken.¹⁰⁰ Han hade nyss återvänt till hemlandet efter flera år på sjön då han föreslogs till professor. Efter att ha försvarat en avhandling om substantivens genus i franskan samt aforismer och teser på engelska respektive tyska, bedömdes han komponent och tillträdde professuren 1816.

Ett gemensamt språk med vilket man kan kommunicera och överföra kunskap är förstås en av förutsättningarna för internationalisering. Men kommunikationen förutsätter, vid sidan av det muntliga samtalet, olika lagringstekniker, minnesbehållare, så kallade exogram, som brev, böcker och tidskrifter, vilka förvarar idéer och tankar utanför kroppens skal och med vilka informationsspridningen kan ske till ett större antal människor, både nära och långt borta.¹⁰¹ Med andra ord kan internationaliseringen ses som ett samspel mellan det mänskliga tänkandet och olika kognitiva artefakter eller exogram, liksom olika redskap för tänkandet som instrument eller kommunikationstekniska hjälpmedel för förflyttning av människor, samtal och tankar. Internationaliseringen hänger därmed samman med hur dessa lagringstekniker skapas och förändras, eller mer konkret, hur boktryckerier, bokmarknad och bibliotek växer fram och förändras.

Böckerna var oundgängliga i spridandet av vetenskap och som redskap i utbildning och undervisning. Till stor del kom läroböckerna från Tyskland, för teologerna särskilt från den protestantiska delen, tryckta i Rostock, Leipzig och

Wittenberg. Vid grundandet av universitetet var ett eget tryckeri angeläget. Man behövde kunna trycka program och dissertationer på latin och därigenom skapa sig en plats i den lärda världen. Yrkeskunnandet hämtades från utlandet. Den landsflyktige ungraren Vitus Haberegger, som kom via Danmark till Lund, blev akademins förste boktryckare 1668, och boktryckaren Carl Gustaf Berling från Sachsen-Lauenburg inköpte akademiboktryckeriet 1745.¹⁰² Vad gäller bokförsäljning och bokhandel i Lund sköttes denna av den förste akademibokhandlaren Adam Junghans från Rocklitz i Sachsen. Under stora nordiska kriget låg bokhandeln i Lund nere, men decennierna efter freden kom danska och tyska bokförsäljare till Lund. År 1739 fick den tyske bokföraren Johan Ephraim Brodhagen från Danzig privilegium som akademibokhandlare med lokaler i ”domkyrkoladan”. Efter hans död sköttes handeln genom ombud som förmedlade böcker från bokhandlare i Köpenhamn och Stockholm. Lärdomshistorikern Johan Hinric Lidén klagade 1768 på att det inte fanns någon boklåda i staden, vilket han ansåg var ett stort hinder för vetenskaperna. Professorerna tvingas inhandla böcker från Köpenhamn, ”om då någon handlar”.¹⁰³ Betydelsefull för 1800-talets bokmarknad i Lund blev den danske bokhandlaren C.W.K. Glerup som 1826 etablerade en universitetsbokhandel i Lund, snart också förlagsverksamhet.

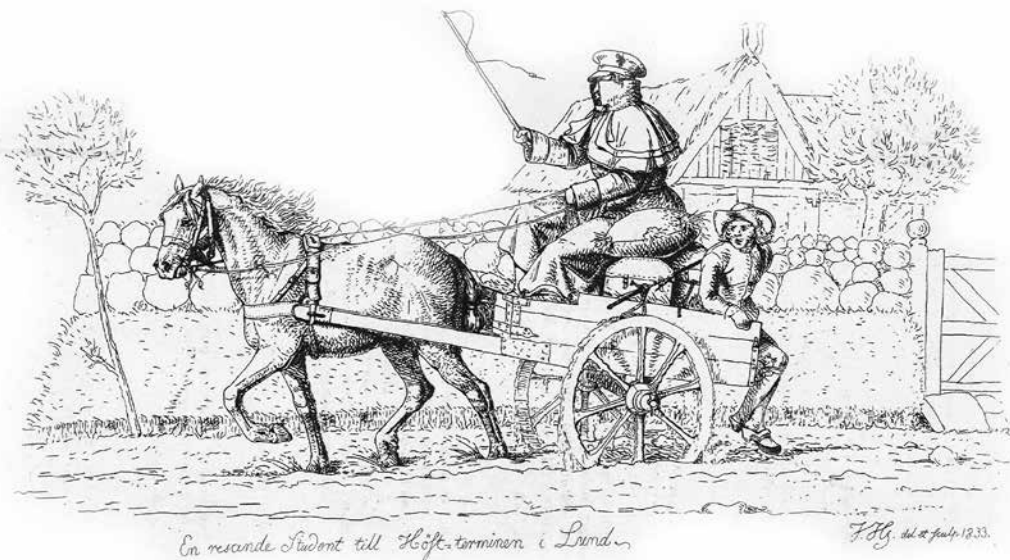
För ett universitet med internationella anspråk var ett välförsett bibliotek som samlade världens visdom något som behövdes byggas upp genom donationer och inköp, om det så också vore stöldgoods. Den Gripenhielska samlingen, som samlats in under europeiska resor av Karl XI:s lärare Edmund Gripenhielm och donerats till universitetet 1684, innehöll en mängd krigsbyten från trettioåriga kriget, från plundrade bibliotek i Polen, Österrike, Tyskland och Danmark. Biblioteket växte även genom byten och prenumerationer. Bland annat såg Eberhard Rosén-Rosenblad till att universitetsbiblioteket prenumererade på *Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen*, som skulle knyta Lund närmare den internationella diskussionen, i synnerhet Göttingen, ett av 1700-talets viktigaste europeiska kulturcentra. Ett system för internationellt utbyte och förmedling av böcker, och därmed tankar och idéer, byggdes ut 1818, då Lunds universitetsbibliotek, som det första i landet, inledde ett regelbundet utbyte av vetenskaplig litteratur med andra utländska universitetsbibliotek.

Bildningsvägar genom kunskapens geografi

Vägen till Lund gick genom sädesfält, fälader och sandmarker; från norr och öster, Kävlingevägen, Getingevägen och Dalbyvägen, från väster och söder, Fjellievägen och landsvägen mot Malmö. År 1705 träffade universitetet och staden en överens-

kommelse angående underhållet av tillfartsvägarna. Vägen norrut, Kävlingevägen, skulle universitetet ansvara för. Tillfartsvägarna var av gemensamt intresse. På dessa kom studenter och lärare vandrande eller i vagn inför terminsstarterna och bönder och handlare med varor till marknaden. Det var också på dessa dammiga vägar de kunskapssökande gav sig ut i världen. Nils Schenmark, som i sitt kall som astronomiprofessor mätte månens avstånd från jorden och Venus parallax, hade också de jordiska vägarna under uppsikt. Under en tid var han konsistoriets utsedde väguppsyningsman. Han anmärkte 1767 att "ristäppor", det vill säga de risgårdsgårdar som stadens invånare satt upp längs vägen, gjorde att den fylldes med snö på vintrarna. Ristäpporna revs och staden skulle hjälpa till med snöskottningen. På den 2 784 alnar långa vägsträckan, påpekade Schenmark, hade akademien lagt ner 3 500 daler silvermynt på stentrummor, dikning, enris och grus, vilket nu gjorde den till en av de bästa i landet.¹⁰⁴

På den vägen kom antagligen Uppsaladocenten Johan Hinric Lidén resande senvåren 1768.¹⁰⁵ Den 18 maj anlände han till ett Lund "hvars sumpiga belägenhet, krokiga och smutsiga gator samt dragfulla korsvärkshus äfven så litet behaga en resande, som dess många och stora trädgårdar om sommaren göra den till en behaglig och ljuflig ort". Med gästgivarskjuts begav han sig vidare på försommaren till Malmö och sedan ut i Europa: "Vägen mellan Lund och Malmö är en

En resande student på väg till höstterminen i Lund. Vägen är lerig och resan lång. Teckning av Johan Holmbergsson 1833.

slätt av 1 ½ mil, som lämnar ögat en fri utsigt, men hvars flygsand och skoglöshet uppväcker medömkan.” Efter en och en halv timme, från Lunds södra stadspart, längs landsvägen, kom han in genom tullporten i Malmö. Efter en promenad i staden tog han sedan båten till Köpenhamn, en överfart som vid vackert väder tog två, tre timmar.

Lund befann sig i korsningen mellan de regionala och internationella allfarvägarna. Lund var vägen ut i Europa, på några timmar var man i Köpenhamn, på ett dygn eller två i Tyskland. Själva den akademiska jurisdiktionen säger något om den omvärld som var möjlig att nå på en dagsresa från Lund. Brott som begicks av studenter inom en radie av sex mil föll under universitetets rättsskipning. Man förlitade sig på kommunikationer och teknik som i allt väsentligt var oförändrade sedan järnåldern, apostlahästarna, hästar och oxar, åror och segel. Förflyttningen gjordes med muskelkraft eller vindar, det vill säga förflyttningen i rummet grundade sig i människans biomekaniska förutsättningar, eller hennes utnyttjande av andra biomekaniska system och de möjligheter och begränsningar som hennes fysiska omgivning gav, som hav, floder och vindar.

De flesta studenterna och akademiska lärarna i Lund hade skånskt eller sydsvenskt ursprung. Deras resor gick söderut, från de sydsvenska provinserna, och inte sällan vidare ut i Europa.¹⁰⁶ Närmare 60 procent av studenterna kom under 1700-talet från de gamla dansk-norska provinserna, näst flest från Småland. Det internationella inslaget var blygsamt, inalles 35 studenter, 0,17 procent från Finland, och 0,45 procent från övriga europeiska länder. En viss rörlighet har lämnat spår i studentmatriklarna: en del studenter rörde sig mellan Lund och Uppsala men bara ett fåtal mellan Lund och Åbo. Vad gäller konkurrensen om studenterna kom den knappast från Uppsala eller Åbo, utan från Greifswald, som ju ännu var svenskt. Få Greifswaldstudenter valde att läsa vidare i Lund, medan däremot ett förhållandevis stort antal lundastudenter, lockade av lättare examenskrav, begav sig vidare till Greifswald. Någon promotionstid tillämpades inte där, utan magisterdiplomet kunde erhållas direkt efter gradualdisputationen. Man behövde inte ens åka dit för att få sin magister, utan inskrivning pro forma var tillräcklig. Under ett år (1750) promoverades 37 lundensare i Greifswald, vilket var fler än Lund promoverat på tre år. Under 1750-talet kom endast 3 studenter därifrån, medan omvänt hela 89 lundastudenter valde att fortsätta sina studier i Greifswald. Under samma årtionde kom till Lund 4 studenter från Åbo och 46 från Uppsala, men färre tog den omvända vägen norrut. Mellan åren 1790 och 1814 kom 8 från Greifswald, medan 54 reste dit. Studenternas vägar hade inte bara att göra med examensförutsättningarna och utbildningens kvalitet och rykte, utan även de politiska förhållandena styrde studentströmmarna. På grund av läget 1808,

då franska trupper ockuperat de svenska besittningarna i Pommern, hindrades lundastudenter från att bli magistrar i Greifswald, och filosofiska fakulteten ställde in sig på att konkurrensen om platserna vid nästa promotion i Lund skulle bli särskilt hård.

Söderut gick också de akademiska lärarnas resor, till bildningscentra, till samlingar av konst och naturalier, till städer med märkvärdiga byggnader, kyrkor och palats. I den apodemiska traditionen blev resandet en bildningsväg, en peregrination, genom kunskapens geografi, en färd i tänkandet och kulturen – för adelsynglingen, som skaffade sig världsvana och den goda smaken av kontinentens kultur, och den vetgirige vetenskapsmannen, som tog del av de nyaste rönen vid akademier och universitet, men också teknikern, som snappade upp ny teknik vid bergverk och manufakturer, och medicinaren som lärde sig nya operationsmetoder och behandlingsmetoder vid hospital och anatomiska teatrar. En grand tour genom Europas kulturländer var vägen till bildning, smak, kulturell förfining och vetenskaplig kunskap. Resenären skulle dock vid utresan uppvisa luthersk renlärighet och kunskap, för att inte bli förförd av katolska eller andra irrläror. Den resande akademikern drevs av nyfikenhet att själv se de mytiska platser som han hade läst om men säkerligen också av karriärslystnad. Att ha företagit en resa kunde anges som en merit. Bland universitetets professorer hade de flesta genomfört långa resor ute i Europa och kommit hem med nya kunskaper, kontakter, böcker, upplevelser och minnen.

Förbättringar av vägunderhålningen och organiseringen av skjutsväsendet med gästgiverier, vilka erbjöd övernattningsmöjligheter och hästbyten, underlättade resan till lands under 1600- och 1700-talen. Från Ystad kunde man ta postbåten över Östersjön till Stralsund, en reguljär linje som öppnats 1693, och därefter vidare från svenska Pommern ner genom Tyskland till Nederländerna och Paris. Inte sällan togs båten över kanalen till England. Somliga tog sig ända ner till Italien, Venedig, Florens och Rom. De akademiska peregrinationerna gick särskilt till Tyskland och Nederländerna, där det fanns framstående universitet som Heidelberg och Göttingen, Leiden och Utrecht, rikliga bibliotek, anatomiska teatrar och naturaliesamlingar. Men än viktigare var mötet med andra människor, att skaffa sig kontakter som kunde understödja karriären, ge intellektuell stimulans och ligga till grund för vetenskapliga samarbeten och utbyten. Särskilt effektiva var de personliga mötena för diskussioner, kunskapsuppbyggande och kreativa processer.

Vad som krävdes var ett respass och inbjudningsbrev som öppnade dörrarna till berömda mäns hem och laboratorier, men naturligtvis också en stadig reskassa. Ett sätt, om man saknade egna medel, var att som ung akademiker resa

som informator för välbeställda adelsynglingar, ett annat att dryga ut reskassan med stipendier. Det fanns några få resestipendier för lärare och studenter. Universitetets äldsta stipendium, Den aeryleanska fonden, hade ursprungligen som syfte att understödja resor. Den hade skänkts till domskolan, men sedan övertagits av universitetet för att utdelas till "een Studiosum att holde uden-Landz for".¹⁰⁷ Utdelningen kom emellertid inte alltid att användas till resor. År 1766 tilldelade konsistoriet stadens postmästare ett stipendium för hans besvär med universitetets post. Fler resestipendier tillkom under 1700-talet, vilka förbättrade förutsättningarna för utländska resor. Bonde Humerus, som själv under 1690-talet gjort studieresor i Tyskland och Österrike, testamenterade 1727 ett stipendium som skulle användas för just resor. I donationshandlingen, under tecknad Anna Steuch den 21 okt 1734, står det att Humero-Steuchiska stipendii testamentet ska gå till

en Studiosus, som hafver godt vitnesbörd om sig, at han förer et Gudfruktigt, stilla och ärbart lefverne, samt är af then mogenhet, at han med nytta kan besöka främmande universiteter, åtniuta Tolfhundra daler kopparmynt åhrligen på try åhrs tid, til Stipendium, at å sådane utländske orter idka thet Studium, hvarmed han, genom Guds bistånd, tänker betiena sitt Fädernesland.¹⁰⁸

År 1750 tillkom landshövdingen över Hallands län Carl Gustaf Faltzburgs stipendium som kunde användas för inrikes eller utrikes resor. Anders von Reisers stipendiefond inrättades 1782 och skulle tilldelas en docent eller studerande för sex års studier, ett år vid akademien i Lund, därefter vid utländska universitet.

De flesta lärarna vid den teologiska fakulteten under 1700-talets första hälft hade studerat vid tyska protestantiska universitet. Den juridiska fakulteten hade byggts upp efter europeiskt mönster av utländska lärarkrafter, men slog allt mer in på en nationell inriktning mot svensk rätt, på bekostnad av den romerska rätten. Juristerna spelade en viktig roll för försvenskningen av de sydliga landskapen då svensk rätt skulle införas i de tidigare danska områdena. Men de internationella influenserna och erfarenheterna bland lärarna var i allmänhet starka. Pufendorfs naturrätt lärdes ut och den tyska rättsliga diskussionen följdes. Det stora namnet under 1700-talet, David Nehrman (adlad Ehrensträhle), hade efter studier i Lund vistats mellan åren 1714 och 1717 vid tyska och holländska universitet, i Rostock, Jena, Halle, Leiden och Utrecht.

För medicinarna var det särskilt nödvändigt att bege sig söderut för att inhämta erfarenheter i praktisk medicin och erhålla en medicine doktorsgrad. Den vanliga

vägen till läkaryrket var länge att skaffa sig medicine doktorsgrad utomlands, först under 1730-talet började det bli vanligare att disputerat i medicin vid svenska universitet. Flera av universitetets första medicinprofessorer hade disputerat i Leiden, men också skaffat sig praktisk utbildning i Köpenhamn. Den förste professorn i medicin, Erasmus Sack, hade studerat för Thomas Bartholin i Köpenhamn. Jakob Fredrik Below, som tidigare varit medicinprofessor i Dorpat, tillträdde professuren i Lund 1697 men kallades till tjänstgöring i armén 1705 och hamnade till slut i rysk fångenskap efter slaget vid Poltava. Hans efterträdare, Johan Jacob Döbelius (von Döbeln), hade en doktorsgrad från sin hemstad Rostock. Efter studier vid tyska universitet och i Köpenhamn, för bland annat Caspar Bartholin den yngre, utnämndes han till professor i Lund 1710. Döbelius blev den siste professorn i universitetets äldre historia av utländsk börd och med ett annat språk än svenska som modersmål. Men raden av medicinprofessorer med gedigna utländska studierfarenheter och kontakter kom att fortsätta i stort sett oavbrutet. Döbelius efterträdare, Eberhard Rosén-Rosenblad, hade under en längre studieresa, påbörjad 1745, kommit i kontakt med Albrecht von Haller i Göttingen. Vid hemkomsten 1756 knöts han till Lund för att upphjälpa den försummade läkarvetenskapen. Likaledes Rosén-Rosenblads elev Andreas Barfoth, som utnämndes till prosektor 1768, hade gjort en studieresa till England, Frankrike och Tyskland 1775–76, vilken satte honom i förbindelse med ryktbara kirurger och läkare. England blev en allt viktigare destination under 1700-talet, särskilt för studier i naturvetenskap, medicin och teknik. Gustaf Harmens lockades till England och dess vetenskapliga medelpunkt, Royal Society i London, och tillbringade inte mindre än tolv år utomlands. Han studerade medicin, förutom i England även i Frankrike, Holland och Italien, fysik för experimentalfysikern Willem Jacob's Gravesande och kemi för Herman Boerhaave i Leiden och vann slutligen medicine doktorsgraden i Harderwijk. Dessa erfarenheter och minnen kunde han se tillbaka på när han på 1730-talet skötte sina åtaganden som professor i medicin och experimentalfilosofi i Lund.

Vid den filosofiska fakulteten fanns åtskilliga lärare med internationella erfarenheter och kontakter. Conrad Quensel hade tidigare varit matematikprofessor i Perna i Livland. Arvid Moller, hade varit verksam som professor i juridik och matematik vid gymnasiet i Reval innan han tvingades fly över till Sverige 1710, då ryska trupper besatte de svenska baltiska provinserna. Kilian Stobaeus den äldre, professor i naturfilosofi och experimentell fysik, korresponderade med utländska forskare, framför allt i Danmark, men även med till exempel föreståndaren för botaniska trädgården i Bologna. På ekonomins område fanns det en hel del att hämta i Holland och England med sina blomstrande manufakturer

och begynnande industrialisering. Johan Henrik Burmester studerade 1746–49 bland annat matematik, fysik, kemi och botanik i Holland, England och Frankrike, kunskaper som kunde ligga till grund för näringarnas upphjälpande. Dessa erfarenheter framfördes som starka meriter när han vid hemkomsten sökte professuren i ekonomi, vilken han också tillträdde 1750.

Två länder sticker särskilt ut i kontaktnäten och resmönstren, det är Danmark och Tyskland. Trots de frostiga politiska relationerna mellan Sverige och Danmark förekom enskilda, tidvis livliga förbindelser och samarbeten mellan forskare och lärare över sundet. Historikern Sven Lagerbring stod i kontakt med kolleger i Köpenhamn – tog bland annat intryck av den norsk-danske historikern Ludvig Holberg – och vistades där själv en längre tid 1770. Danska forskare kom också till Lund. Den danske juristen och författaren Jens Kragh Høst, född på Saint Thomas i Danska Västindien, vistades i Lund på 1790-talet och umgicks med estetikern Anders Lidbeck och andra universitetslärare. Det var emellertid kostsam att resa över sundet. Den danske arkeologen Christian Thomsen skrev i ett brev 1820 till Sven Hylander vid universitetets historiska museum och myntsamlingar att överfarten från Köpenhamn till Malmö för en resenär kostade 8 till 10 specier.¹⁰⁹ Samröre med danskar drog dock till sig misstänksamma blickar. När Thomsen besökte Lund våren 1820, synts i sällskap med Sven Nilsson och Anders Retzius och bott hos adjunkt Hylander, tilldrog sig detta polismyndighetens ögon. Polisrapporten uppgav emellertid att de inte verkade ha dryftat politik, utan till synes bara sådant som rörde vetenskapliga ämnen och antikviteterna, men ”jag skall behörigen observera dem”, lovade landshövding Wilhelm af Klinteberg. Det universitet som en gång grundades i syfte att införliva de erövrade landskapen med det svenska riket och hindra strömmen av studenter till Köpenhamn, kom allt mer under 1700-talet att återknyta kontakterna med den danska huvudstaden och dess universitet, för att sedan gå upp i det följande århundradets skandinavistiska stämningar.

Särskilt betydelsefulla och livliga kontakter hade Lund med tyska lärosäten. Från Tyskland kom de filosofiska och estetiska idéerna, liksom den moderna språkforskningen. Matthaeus Fremling, professor i teoretisk filosofi, hade en magistergrad från Greifswald 1770 och föreläste om Kants filosofi, Fichtes idealism och Schellings natur- och identitetsfilosofi. Tack vare ett anslag från Gustav III kunde Johan Lundblad bege sig till Leipzig för att studera för den kände professorn i fornklassisk litteratur och vältalighet, Johann August Ernesti. År 1776 promoverades han till magister, fortsatte sedan sina studier i Halle och Greifswald och såg ut att bli kvar i Tyskland. Det öppnades nämligen möjligheter för honom att inte bara efterträda Ernesti utan också, med vissa förhoppningar, bli dennes

svärson. Emellertid kallade Gustav III tillbaka Lundblad till Lund och det svenska riket 1778 med erbjudan om en professur i romersk vältalighet och poesi. Andra lundastudenter som Thomas Thorild och Bengt Lidner drogs med i de förromantiska strömningarna i Tyskland, dess *Sturm und Drang*. Thorild, som bland annat stod i förbindelse med Johan Gottfried von Herder, blev professor i filosofi i Greifswald 1795. Fornforskaren Nils Henrik Sjöborg influerades av den arkeologiska forskningen i Tyskland och Danmark. Som ung historiedocent hade han till fots gjort en antikvarisk resa genom norra Tyskland 1791, och senare, som historieprofessor, gjorde han antikvariska resor genom Sverige och Norge.

Under 1700-talet finner man också ett allt starkare intresse för kulturer och språk bortom den närmaste kontinentala kultursfären. Teologen och orientlisten Henric Benzelius gjorde redan åren 1712–18 en studieresa i Europa och österlandet, där han kom att möta Karl XII i Bender, varefter han togs tillfånga under kalabaliken, begav sig vidare till Demotika och Timurtasch, stannade drygt ett år i Konstantinopel, vidare till Cypern, Fenicien och Libanon, Damaskus, Nasaret, Jerusalem och Betlehem, samt studerade orientaliska språk i Kairo. Vid hemkomsten knöts han till Lunds universitet 1719 och blev sedermera professor i österländska språk och grekiska, tillika rektor och biskop i Lund. Extraordinarie teologie adjunkten vid Uppsala universitet, Matthias Norberg, tilldelades ett kungligt stipendium och påbörjade 1777 en utländsk resa tillsammans med orientlisten Jacob Jonas Björnståhl. Färden gick genom Tyskland, Holland, England och Frankrike till Italien. I Paris studerade han en orientalisk handskrift, den så kallade Adamsboken, som hade förts dit av en tidigare lundastudent, Johan Otter, som efter resor i Orienten blev professor i Sorbonne på 1740-talet. Medan de var på resande fot utnämndes Björnståhl till professor i Lund, men han blev aldrig installerad, då han hastigt avled i Saloniki. I stället erbjöds Norberg tjänsten som professor i österländska språk och grekiska. Norberg tillträdde dock först 1781 efter att ha dröjt sig kvar ett år i Konstantinopel för att under vägledning av turkiska lärde studera det turkiska språket och arabiska manuskript. De beresta filologerna Norberg och Lundblad kom senare att, som historikern Martin Weibull skrev, leva ”inneslutna inom sin bokverld, sjelfva emottagande föga intryck af den yttre verlden, sällan liksom männen före dem, förflyttande sig utom universitetsstadens trånga rāmärken”.¹¹⁰

Efter 1780 försvårades möjligheterna till utländska resor på grund av den politiska oron ute i Europa. Gustav III:s förordning, som förbjöd svenska ämbetsmän att vistas längre än fem dagar utrikes utan kungl. maj:ts tillstånd, gjorde det inte lättare. Förordningen mildrades först 1824, då landshövdingen kunde tilldela pass för tio dagar vid tjänstledighet, och 1839 kunde passet utsträcka sig så länge

Ångbåtstrafiken som öppnades mellan Malmö och Köpenhamn 1828 förbättrade möjligheterna att göra besök hos sina utländska vänner. Svenska och norska studenter ankommer med hjulångare till studentmötet i Köpenhamn 1847. Oljemålning av Jørgen V. Sonne.

tjänstledigheten varade.¹¹¹ Med Napoleonkrigen skapades svårforcerade barriärer för resandet i Europa. Först senare under 1800-talet, efter freden och Sveriges sista krig och med nya färdmedel och möjligheter till kontakter, förbättrades villkoren för att resa och kommunicera bortom Lundagårds murar.

Ångbåtssång och den frustande eldhästen

”Sätt maskinen igång, herr kapten!” sjöngs när ångbåten stävade in mot Köpenhamn en pingstdag 1842. Med på båten var 130 studenter från Lund på väg för att gästa sina skandinaviska bröder. Under färden över sundet lär lundastudenten och tonsättaren Otto Lindblad ha komponerat en ”Ångbåtssång” för att fira detta möte, en sång som kom att bli studentmötenas speciella signaturljud.¹¹² Väl i hamn mottogs de med festligheter i Dyrehaven, där de två universitetens sångföreningar växelvis framförde sina sånger. Under 1800-talet vidgades de lundensiska kretsarna, nya färdmedel och kommunikationer skapade nya förutsättningar och

möjligheter för internationalisering, transporter till lands och till sjöss förbättrades, ångbåtstrafik och järnvägar band fasta järnskenor mellan länderna. Ångans epok bröt in. Från att tidigare kunnat färdas på sin höjd sex, sju mil under en dag kunde man nu plötsligt färdas mer än fyrtio mil under lika lång tid. Ett internationellt postväsende organiserades, gasbelysning tändes, telegraflinjer upprättades och så småningom spändes telefonlinjer upp mellan länderna. Resandet och förbindelserna blev tätare och snabbare mellan de europeiska metropolerna, och kontakter med världen utanför Europa blev vanligare. Ny teknik som utnyttjade fysikens inneboende kraft, ångans tryck och de elektromagnetiska strömmarna, skapade snabbare och mer reguljära förbindelser. Man behövde inte längre invänta islossningen och vindarna.

De första ångbåtarna introducerades i början av 1800-talet och kom också snart att trafikera Östersjön.¹¹³ Den första ångbåtsfärden från Malmö till Köpenhamn gick 1828. Vid klockan tio på förmiddagen, söndagen den 24 augusti 1828 anlade det danska ångfartyget *Caledonia* Malmö hamn. 82 passagerare steg i land, men Malmö intresserade dem inte det minsta, utan de flesta fortsatte sedan genast i hästdroskor till Lund ”för att bese hwad märkbart i den gamla staden finnes”. Klockan åtta på kvällen återkom passagerarna från sitt besök i Lund, och fartyget kunde sedan följas på sin färd ut i Öresund även då augustimörkret hade lagt sig, upplyst av åtskilliga avfytrade raketer. En reguljär ångbåtslinje Malmö–Köpenhamn öppnades den 31 juli 1838, då hjulångaren *Malmö* på sin drygt två timmar långa jungfrufärd forslade 150 passagerare över sundet. Resandet förenklades ytterligare då passersedlar infördes 1836, varmed man tilläts göra kortare Danmarksbesök på 48 timmar. Resan över sundet tog cirka två och en halv timme och kostade 1830 tre riksdaler, vilket motsvarade två, tre dagsverkens inkomst. Restiden till kontinenten förkortades ytterligare 1897 då en reguljär förbindelse öppnade mellan Trelleborg och Sassnitz. Efter fyra timmar kunde man beträda kontinenten och fortsätta resan ner genom Europa.

Oscarsdagen den 1 december 1856 öppnades järnbanan mellan Lund och Malmö som ett led i Södra stambanan, vilken förband de sydliga delarna av landet med huvudstaden. På jungfrufärden möttes det festsmyckade lokomotivet av akademins lärare och studenter. Efter vederbörlig provtur avslutades dagen med Oscarsbal på Akademiska Föreningen med 700–800 gäster. Prorektor Nils Johan Berlin lyfte glaset till skål för konungen och den framtidsrika järnvägsanläggningen. Docent Albert Lysander hade skrivit en sång för tillfället som framfördes av Studentsångföreningen, om hur den frustande eldhästen vandrar rastlöst mellan de två städerna, nu fast knutna till varandra med järnband.¹¹⁴ Dansen tog vid, och festligheterna fortsatte till fyra på morgonen. Med järnvägen bands provinsstaden

Lund närmare Danmark och kontinenten. Senare, vid invigningen av Lund–Trelleborgsbanan den 23 juli 1875, uttryckte rektor Lysander en förhoppning om fortsatt järnvägsresa på andra sidan Östersjön.

Lund blev en naturlig första anhalt för utländska akademiker på resa upp genom Sverige. Förbipasserande celebriteter, som Henrik Ibsen och August Strindberg, hyllades av studenter på perrongen på Lunds central. Även stressade lärare kunde vid extraordinära tillfällen utnyttja lokomotivets expressfart. Den populärvetenskaplige folkupplysaren, juridikprofessorn Johan C.W. Thyrén, ska vid en så kallad bondföreläsning ha rekviderat ett lokomotiv med extratåg för egna medel för att hinna fram till den ort där han skulle föreläsa.¹¹⁵ Nils Flensburg, professor i sanskrit med jämförande indoeuropeisk språkforskning, författade en kantat vid invigningen av järnvägen mellan Lund och Bjärred den 26 augusti 1901, om hur det härdiga stålet länkar samman ”vår åldriga stad” med den ”blånande vågen i väster” som tar de utarbetade akademikerna med ”ånghästens vingar” till ett uppträskande havsdopp.¹¹⁶ För andra slutade tågresan i tragedi. På ett tåg i Danmark, i februari 1896, begick lektorn i engelska, David Lloyd Morgan, självmord tillsammans med sin älskarinna.¹¹⁷

Under 1800-talet ökade resandet markant, Europas järnvägsnät byggdes ut och ångbåtslinjer gick i allt tätare turer. Restiderna förkortades och det blev enklare och bekvämare att resa. Stambanan knöt Lund och Skåne starkare till Sverige. En resa till Stockholm som tidigare tagit minst fyra–sex dagar, en vecka med postdiligens, med båt tre–fyra dagar, kunde 1864 ta nitton–tjugo timmar, och vid sekelskiftet så lite som tolv timmar och på 1930-talet nio timmar.¹¹⁸ Vid 1800-talets början kunde man på tolv timmar färdas fem mil med postdiligens. I mitten av seklet kunde man på lika lång tid hinna fyrtio mil med järnväg, och ytterligare femtio år senare dubbelt så långt. Ofta gick färden från Lund till någon av Skånes hamnar, Malmö, Trelleborg och Ystad, sedan ångbåt över södra Östersjön till Stralsund eller Sassnitz i Pommern, ibland med ett kortare uppehåll i Greifswald, och sedan vidare ner genom Tyskland med järnväg till Berlin som ofta var den första längre anhalten. Längs järnbanan och ångbåtslinjerna fördes idéerna allt fortare och tätare. Järnvägarna deformerade reserummet och det upplevda rummet. Hastigheten och de nya förbindelserna förbättrade inte bara möjligheterna att resa till andra plaster, de förändrade även känslan för avstånd, vad som är nära och långt borta. Medan landskapet snabbt rusade förbi utanför kupéfönstret förändrades också själva upplevelsen av världen.

Bevarade reseanteckningar ger en bild av resandets logistik, de specifika utmaningar resenären ställdes inför när han skulle köpa biljetter, finna logi och få tag på souvenirer. Åren 1836–37 gjorde algologen Jacob Georg Agardh en resa till

Tyskland, Frankrike och England.¹¹⁹ Klockan fem på eftermiddagen en torsdag avreste han med ångbåten *Fredric d. 6te* från Köpenhamn. Enligt folkets utsago, berättar han, var ytan ovanligt snäll och vädret ovanligt vackert. ”Jag hade tagit 2dra platsen, som endast kostar 4 specier och hade derföre teml. dåligt sällskap, men sparade också in omkr. 20 Rdr. Cajutan war teml. draglig.” Följande eftermiddag, klockan två, anlände han till Kiel och resan över kontinenten kunde påbörjas, en resa som bland annat kom att omfatta en vistelse i Paris, där han såg Charles Greens luftballong den 9 januari, och ett besök på Linnean Society i London i juli 1837.

Litteraturhistorikern Gustaf Ljunggren erhöll resestipendium för en bildningsresa 1849–50 för att besöka universitet och museer i Tyskland och Frankrike. Liksom många andra anställdes resan först till Berlin och sedan vidare genom Tyskland för att insupa den tyska vetenskapliga kulturen och froterra sig med framstående forskare. I Tübingen uppsökte han, exempelvis, en ledande forskare i estetik, hegelianen Friedrich Theodor Vischer. På universitetsbiblioteket i Lund förvaras ett intressant material som ger inblick i de småtryck som fästade vid rese-nären under dennes resor med tåg, övernattningar på hotell och besök på teatrar. I ett bevarat häfte med titeln *Hvad som fanns på botten af kappsäcken efter En Utländsk Resa 1849–50* har doktor Ljunggren klistrat in olika dokument, papperslappar och biljetter från resan: ett sundhetsspass, visitkort från Tyskland, tryckta lappar och kvitton från butiker och hotell, en biljett från ångfartyget *Lübeck*, ett kappsäcksmärke på järnvägen från Leipzig till Dresden, tågbiljetter, kartor, teaterprogram och satirtidningar som *Kladderadatsch*.¹²⁰

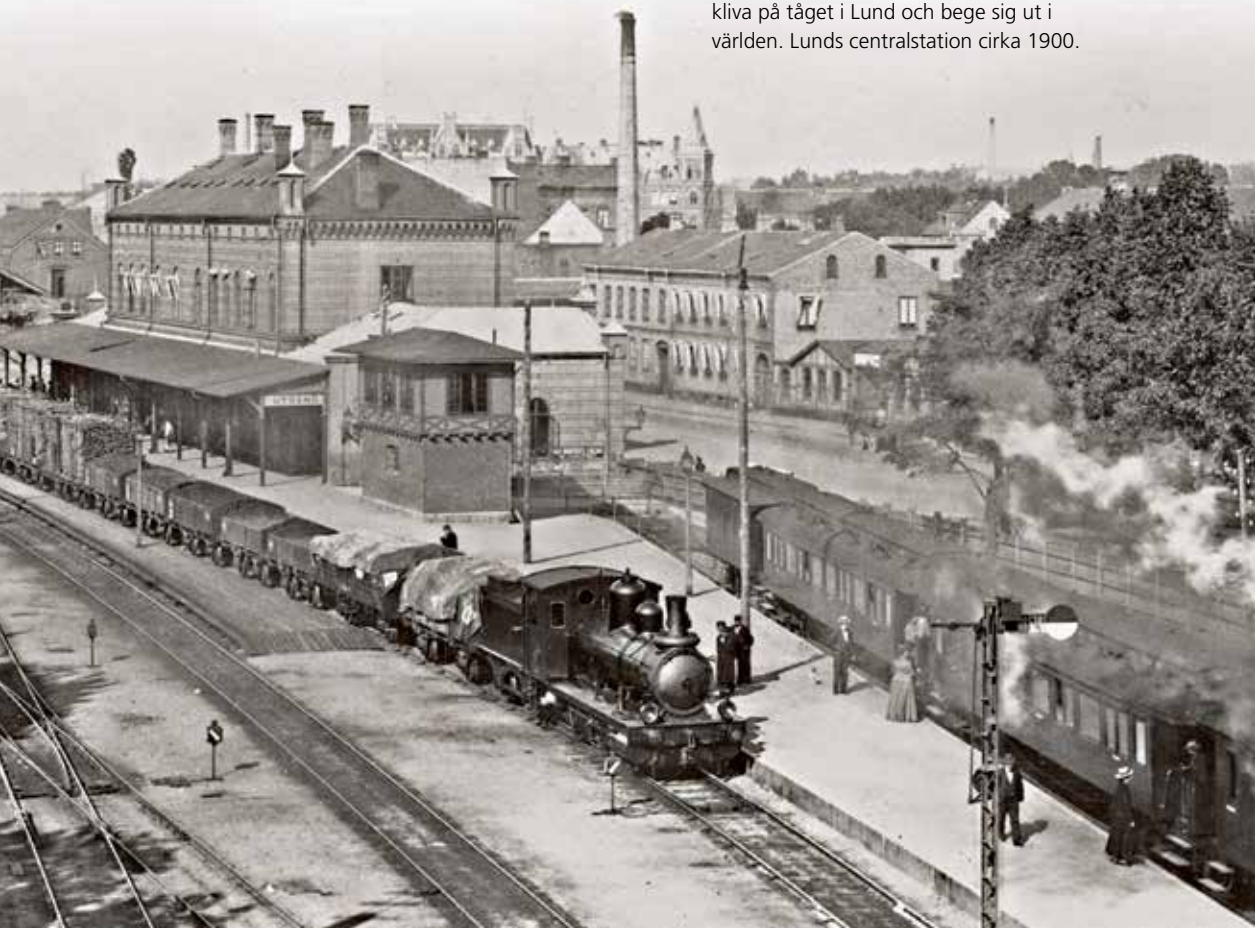
Sommaren 1880 gjorde zoologiprofessorn August Quennerstedt en bildningsresa, som efterlämnat ett häfte med reseanteckningar som låter oss följa resandets logistik och vad det innebar i fråga om färdmedel, logi och inköp av souvenirer.¹²¹ Måndagen den 14 juni klockan åtta på kvällen lämnade han Lund för färd till Malmö, där han gick

Herr Dr. G. Ljunggren reste hem från sin europeiska resa med ångfartyget *Lübeck* från Travemünde till Köpenhamn den 2 december 1850. Han reste i första klass i koj 30. Ångfartyget skulle avgå prick klockan fyra på eftermiddagen. Ur Gustaf Ljunggren, *Hvad som fanns på botten af kappsäcken efter En Utländsk Resa 1849–50*.

ombord på ångbåten *Oskar*. Följande förmiddag fick han se Rügens västkust, och klockan elva anlöpte båten hamnen i Stralsund. Ångbåtsbiljetten till Stralsund kostade honom 36 mark, därtill kaffe och frukost för 3 mark, därefter diligens till Stralsunds Bahnhof för 1,50 mark, samt en bok, fotografier, kvällsmat, kaffe och nattlogi. Efter en timmes väntan på Stralsunds Bahnhof färdades han vidare mot Greifswald med blommande ginstbuskar längs färdvägen. Klockan ett anlände han till Greifswald och möttes då på stationen av sina gamla vänner, major Lignits, Helfrid och lille Ale. På eftermiddagen gjorde de en utfärd tillsammans ”till Eldenas sköna klosterruin midt ibland präktiga bokar”, där de bland annat mötte en grupp sjungande och pokulerande Greifswaldsstudenter. Från Greifswald begav han sig sedan vidare med järnväg till Berlin. Väl framme i Berlin tog han droska till hotellet. Spårvagnsbiljetter och drickspengar noterades också bland reseutgifterna. Färden gick därefter genom Tyskland till Wartburg vid Eisenach. Innan resesällskapet begav sig vidare den 7 juli företog de en avskedsvandring:

Från 1856 kunde lärare och studenter kliva på tåget i Lund och bege sig ut i världen. Lunds centralstation cirka 1900.

Gingo till "Eisenachsborg" hvarifrån vi hade en förtjusande utsigt öfer den gamla ädla borgen. Wädret var det aldra herrligaste. Luften ångade sommarvarm o ljuftig. Vid 11 tiden togo vi med *tungt* hjerta farväl af Wartburg och vandrade ned till Eisenach hvarifrån vi fortsatte färden på järnväg till Weimar.

Senare berättade Quennerstedt även hur han tvingats gå upp tidigt en morgon för att hinna med tåget till Prag och hur kvalmig och obehaglig resan blev. Väl i Prag tog han in på hotell, men begav sig strax ut igen för att företa en orienteringspromenad i staden. Under resan inköpte han souvenirer, bland annat ett Rhenpanorama i Mainz och bilder av domen och ett gammalt oljeporträtt i Köln. Men kanske var det de inre minnena och bilderna från resan som särskilt grep honom. På sensommaren återkom han till Lund:

Återsåg det gamla Lund, vandrade med mycket blandade känslor den dammiga vallvägen uppför och inträdde g[enom] trädgårdsgrinden. Huset var tomt och stängdt, ty Johanna var för tillfället ute. Jag slog mig en stund ned i lusthuset och vandrade sedan omkring i trädgården till dess svärmor kom för att uppsöka mig. Dessa första timmar i hemmet voro ej glada och tacksamheten mot Herren förgäts, Han som så nådigt beskyddat oss på vår färd och låtit oss se så mycket af den herrliga, sköna världen.

Där sitter Quennerstedt i trädgården i den slocknande sensommaren, drabbad av tomheten vid hemkomsten, den abrupta återkomsten till vardagen, höstterminens plikter, som låter en längta tillbaka till resandets frihet och upplevelser av den härliga, sköna världen.

Under 1800-talet innebar förbättrade kommunikationer, såsom en säkrare och snabbare postgång med ångbåt och godståg, ökad internationalisering. Det svenska postverket, som grundades 1636, innebar redan tidigare ett tämligen effektivt system för förmedling av försändelser, med postryttare inom riket och postbåtar över Östersjön. En regelbunden postgång som knöt Sverige till Europas metropoler hade upprättats via Hamburg. Under 1800-talet förbättrades förbindelserna ytterligare. Det svenska postverket införde enhetsportot och introducerade frimärket 1855, och genom den internationella postunionens, Världspostföreningens, bildande 1874 sänktes kostnaderna för att skicka utrikes brev ytterligare. Ett brev från Sverige till Amerika kostade på 1860-talet minst 188 öre, vilket i dagens penningvärde motsvarar mer än 200 kronor.¹²² Postbefordran med tåg 1859, bil 1905 och flyg 1920 minskade tiderna väsentligt. Den första elektriska telegrafledningen

i landet anlades 1853 mellan Stockholm och Uppsala. Lund fick en egen telegrafstation 1856. Året innan hade en telegrafförbindelse upprättats med kontinenten genom en kabel över Öresund. Därigenom förbands Lund med stora delar av Europa. Kombinerad med ångbåtsförbindelser kunde telegram skickas vidare till andra kontinenter och nå stora delar av världen. År 1866 förenades slutligen Europa och Amerika med en kabel över Atlanten. I stället för att vänta i veckor och månader på ett svarsbrev kunde man på samma dag få svar per telegram.

Forskare är bland de flitigaste brevskrivarna i vår historia. Brevväxling med andra forskare är en av vetenskapens viktigaste redskap för spridning av idéer och kunskaper, för att upprätta förbindelser, hålla kontakten och utbyta tankar, skapa samarbete och kontaktnät. Brevväxlingen samspelade också med personliga möten på resor. Breven, som introduktionsbrev och förfrågningar, föregick ofta möten och besök hos varandra, och den nyetablerade kontakten hölls vid liv genom tät brevvänskap. När professorn i naturalhistoria och ekonomi, Anders Jahan Retzius, fick portofrihet 1784 för sin utländska brevväxling, säger det något om vikten och värdet av att kunna upprätthålla en tät utrikes korrespondens.¹²³

På mindre än två veckor kunde Carl Adolph Agardh på 1800-talet få sig tillsänt ett bokpaket från Leipzig.¹²⁴ Agardh, som var professor i botanik och ekonomi och son till en handelsman från Slesvig, hade ett vidsträckt internationellt nätverk. Hans brevsamling, som förvaras på Lunds universitetsbibliotek, omfattar inte mindre än 726 brev från 170 personer avsända från ett åttiototal orter i 21 länder.¹²⁵ I regel skrev han på latin till sina kolleger inom algforskningen. De utbytte pressade alger och andra växter, skickade varandra teckningar och växtförteckningar. Bland annat fick han sig tillsänd en "Förteckning på frön från Kongl Svenska Kolonien St Barthélemy" av vice kontrollören Conrad Ludvig Plageman i Gustavia den 30 juli 1822. Det var dock länge komplicerat och dyrbart, inte minst tidsödande, att stå i brevförbindelse med utlandet. Under 1800-talets första hälft stod brevförbindelserna framför allt med de närmaste europeiska länderna. Carl Adolph Agardh, liksom hans son Jacob Georg, fick flest brev från Tyskland, men också många från Danmark, Frankrike och Storbritannien. Förutom Danmark hade de emellertid få kontakter med de övriga nordiska länderna. Senare under seklet finner man dock, delvis beroende på den förbättrade postgången, mer långväga kontakter. Jacob Georg Agardhs brevsamling består av 1 449 brev från 246 personer, på 130 olika orter i 26 länder. Till skillnad från fadern hade Jacob Georg även många kontakter med forskare i USA och Australien. Liksom fadern hade han flest kontakter med Köpenhamn, men även med London och Melbourne. Den mest omfattande brevväxlingen,

som upprätthölls under 32 år, hade han med föreståndaren vid den botaniska trädgården i Melbourne, botanisten Ferdinand von Mueller. Mellan 1881 och 1897 erhöll han inte mindre än 42 innehållsrika brev med bland annat växtförteckningar och teckningar från en kvinnlig botanist, mrs Floretta A. Curtiss, som särskilt intresserade sig för alger i Florida. Brevkontakterna täckte ett geografiskt område från Danmark genom Tyskland, över Nederländerna, Belgien och Storbritannien, ner mot Schweiz, det vill säga med större och väletablerade kunskapscentra i Europa. Samtidigt kan man skönja en viss begynnande anglicisering, från faderns tyskorienterade kontaktnät utsträcks sonens kontakter allt mer mot den anglosaxiska världen.

Man kan förundras över all den tid och möda detta krävde, att upprätthålla kontakter med forskare ute i världen under så många år, den arbetstid det tog att skriva dessa långa brev med växtförteckningar, teckningar och kollektioner, den tid det tog att invänta svar och de inte ringa kostnader dessa tusentals brev förde med sig vad gäller porto, brevpapper och bläck. Allt detta säger något om hur viktiga och betydelsefulla dessa utländska korrespondenter var för deras vetenskapliga arbete och för att skapa sig en plats och ett namn i den lärda världen.

Germanism och skandinavism

Vissa utländska akademiker tog sig från kontinenten norrut till det lilla landsortsuniversitetet på andra sidan Östersjön. En förmiddag 1833 hade teologie adjunkten Henrik Reuterdahl just kommit hem från domkyrkan.¹²⁶ I hans tambur stod en för honom okänd man, ”en liten puckelryggig gubbe med stort huvud, klara ljusa ögon och snillrika anletsdrag”. Den okände presenterade sig: ”Ich bin Professor Schleiermacher aus Berlin.” Reuterdahls kollega, Esaias Tegnér, hade nämligen nyligen varit på besök hos Friedrich Schleiermacher i Berlin, berättat om sin vittra kollega och givit honom Reuterdahls adress. Senare kom också Reuterdahl själv att göra en europeisk resa under vilken han kom i kontakt med flera framstående teologer, men det var Schleiermacher, ansåg han, som ”riktigast och oemotsäglichast löst alla tankens och livets viktigaste frågor”. Lund gästades också av andra namnkunniga tyska forskare, som historikern Ernst Moritz Arndt från universitetet i Greifswald, språkforskaren Jacob Grimm från Göttingen och filologen Karl Lachmann, professor i Königsberg, sedermera i Berlin.

Lund kunde närmast framstå som ett tyskt provinsuniversitet. Från Tyskland kom idéerna, där fanns de ledande forskarna, där publicerades de viktiga verken. Allt sedan begynnelsen 1668 hade Lund haft starka band med Tyskland, en gemenskap geografiskt, historiskt, språkligt och kulturellt. Det tyska språket var

Söndringens tid är förbi.
Esaias Tegnér lagerkröner
den danske skalden Adam
Oehlenschläger i Lunds
domkyrka den 23 juni 1829.
Oljemålning av den danske
konstnären Constantin
Hansen.

välbekant. Ända fram till strax efter andra världskriget var tyska det första främmande språk som lärdes ut i svenska skolor. Under hela 1800-talet var kontakterna särskilt starka med Tyskland. Det var dit man åkte, det var tyska filosofer, historiker och naturforskare man läste och tog intryck av. Från Tyskland kom de nya filosofiska influenserna och de nya naturvetenskapliga rönen, nykantianismen, Strauss bibelkritik, Haeckels världsgåtor, Humboldts bildningsideal och Hegels dialektik. Många lundaakademiker hade personliga kontakter med tyska akademiker och besökte dem under sina resor på kontinenten. Germanismen, tanken om en germansk gemenskap, ett Stortyskland, och beundran för den tyska kulturen var utbredd bland lärare och studenter i Lund. Ett annat utmärkande drag för 1800-talets lundensiska internationella strävanden var skandinavismen, de nordiska brödrafolkens gemenskap.

Ett år efter att det första ångfartyget från Köpenhamn hade angjort Malmö inleddes en strömning av internationalism som går under namnet studentskandinavismen, en strävan efter broderlänternas vänskap och samarbete. Den 23 juni 1829 lagerkröntes den danske skalden Adam Oehlenschläger i domkyrkan

av sin svenske diktarkollega Tegnér, som vid tillfället sade: "Söndringens tid är förbi (och hon borde ej funnits i andens fria, oändliga värld)." ¹²⁷ Om denna symboliska tilldragelse uttryckte sig Carl Adolph Agardh: "Det var en syn för Italien, knappast för Norden." Under Tegnér's tid befästes samhörigheten mellan Lund och Köpenhamn under den framväxande skandinavismens beskärm, som en strävan efter Nordens enhet, att övervinna splittringen mellan de nordiska länderna. Efter promotionen beslutade lundensarna att i gengäld besöka sina danska vänner, subskriberade så ångfartyget *Caledonia* och begav sig över sundet med deltagare både från Lund och Malmö, däribland Tegnér med familj. De trehundra svenska deltagarna i detta första svensk-danska akademikermöte togs emot av lärare och studenter vid Köpenhamns universitet i Dyrehaven där de till förbrödringens lov hade ordnat en fest på Bellevue. De möttes av en sång som Oehlenschläger skrivit för tillfället, "Hilsen til vore Svenske Venner", följt av tal i skandinavistisk anda. I *Lunds Weckoblad* beskrevs stämningen:

Handslag växlades, fostbrödraskap ingingos emellan de studerande av båda nationerna: glaset klingade till rika libationer, och Tegnér's och svenskarernas namn flögo 100 gånger över glaset. Kanonskotten från "Caledonia" skilde äntligen åter – dock i mildare mening än kanonerna hittills gjort – de båda nationerna. ¹²⁸

Senare, i samband med ett studentmöte i Kristiania 1869, instiftades också den Oehlenschläger–Tegnér'ska stipendiefonden ämnad att ge studenter möjlighet att studera vid andra nordiska lärosäten. Även den danske författaren Hans Christian Andersen drogs med i de skandinaviska stämningarna. Den 17 april 1840 gästade han Lund där han hyllades av Lunds studenter. Två veckor senare publicerade han i *Kjøbenhavns Morgenblad* dikten "Studenten fra Lund (Jeg aldrig Lunda-gaarden glemmer)". ¹²⁹

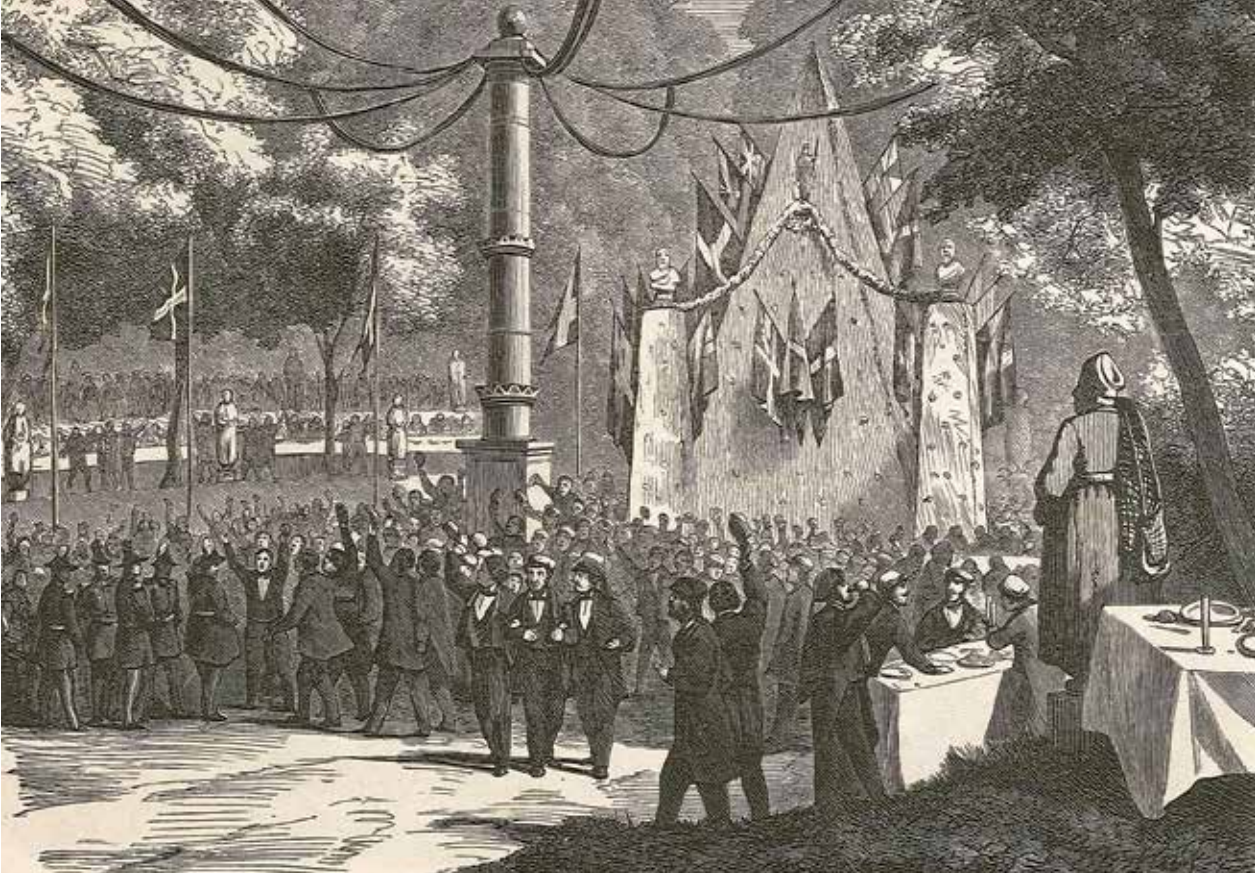
Studentskandinavismen hade sin glansperiod under 1830- och 40-talen. Dessa nordiska stämningar, om än kosmopolitiska, kan ses i ljuset av 1800-talets tankar om nationell identitet och de politiska efterdyningarna av Napoleonkrigen. Skandinavismens ursprung kan härledas till danska strävanden att engagera de nordiska länderna i ett förbund för att avvärja det tyska militära hotet mot Slesvig. Studenternas politiska engagemang och internationella förening skulle kunna få utrikespolitiska konsekvenser. Under ett par årtionden kom skandinaviska studenter, i synnerhet från Lund och Köpenhamn men även från Kristiania och Uppsala, att tämligen regelbundet mötas och bjuda in varandra. En kall vinterdag i slutet av februari 1838 tog sig ett trettiotal studenter över det isbelagda Öresund till fots.

Vid inloppet till Köpenhamn möttes de på isen av sina danska studentkamrater. Men annars var det, som sagt, ångbåten – den som besjöngs vid studentmötet 1842 – som möjliggjorde den skandinaviska förbrödringen. Även studenter från den forna svenska provinsen Pommern gästade sina kamrater i Lund. I augusti 1844 kom femtio studenter från Greifswald med sin rektor i spetsen på ett hastigt påkommet besök, vilket väl tog lundensarna lite på sängen. En dag fick de på sig att i hast förbereda mottagandet. Året därpå ägde skandinaviska studentmöten rum i både Lund och Köpenhamn. I januari 1845 firades en ”Nordisk fest till fädrens minne” i Lund. Gustaf Ljunggren tog stort intryck av detta möte:

Aldrig har jag, aldrig får jag bevittna en entusiasm, jämförlig med den, som rådde under detta möte. Det var som om min favorittanke, den skandinaviska idén, plötsligen tagit kött och blod och vi simmade i den bländande glans, som omstrålade den. Dessa dagar voro bland de skönaste ögonblick i mitt liv.¹³⁰

När kriget om Slesvig bröt ut mellan Tyskland och Danmark 1848 sattes det skandinavistiska brödrskapet på prov. Några enskilda studenter och före detta akademiker ställde också upp som frivilliga på danskarnas sida. Den förre lundastudenten och skalden Gustaf Lorentz Sommeliuss stupade i slaget vid Dybbøl den 5 juni 1848 efter blott en vecka i dansk krigstjänst. Skandinaviska studenter fortsatte att mötas de närmaste decennierna, men vid det tyska anfallet på Danmark 1864 förlorade skandinavismen sin politiska trovärdighet. Få lundastudenter anslöt sig som frivilliga på Danmarks sida i kriget. Även om de skandinavistiska stämningarna bedarrade, levde den akademiska kosmopolitismen vidare. Den radikala studentgrupperingen Den unge gubben protesterade 1890 mot de patriotiska fackeltågen den 30 november till Karl XII:s minne. I stället anordnade de fest och fackeltåg för internationalism och fred där bakteriologen Robert Kochs upptäckter hyllades.¹³¹ I slutet av 1800-talet gjordes också sångarfärder, mestadels till svenska orter, men också till Köpenhamn och Ålborg, Hamburg och Berlin, Kristiania och Stavanger. I juni–juli 1904 gjordes till och med en turné i USA som gick till New Haven, Denver, Minneapolis, Chicago och New York.¹³²

De skandinaviska studentmötena, liksom de internationella forskarmötena och de officiella kontakterna mellan universiteten under 1800-talet, bildar upptakten till en ökande formalisering av de internationella kontakterna. Sedan tidigare hade kungar och kronprinsar gjort sina visiter i akademien, som Karl XII 1716 och kronprins Gustav vid jubileet 1768, men även utländska kungligheter bevisade Lund. År 1860 anlände den danske kungen Frederik VII med tåg till Lund

Studentskandinavismen manade till nordisk gemenskap. Festen hos H.M. Kongen i Normandsdalen vid Fredensborg den 16 Juni 1862. Ur *Mindeblade om det femte nordiske studentermøde i Lund och Köbenhavn juni 1862* (Köpenhamn 1862).

och möttes på perrongen av uppvaktande studenter. Ett nytt inslag var emellertid en allt mer organiserad form av "statsbesök", inte av kungar och biskopar, utan av studenter, men också rektorer. Vid universitetsjubileet 1868 kom delegationer från flera nordiska universitet, men också från Greifswald och Dorpat, däribland rektorn vid Rostocks universitet, de danska filologerna Johan Nicolai Madvig och Niels Ludvig Westergaard samt den finländske skalden Zacharias Topelius. Gustaf Ljunggren, som nu blivit universitetets rektor, sade i sitt tal vid jubileumsfirandet:

För ett i materiellt hänseende litet folk som det svenska är det av vikt att visa världen, det just i den oförsvagade andekraften ligger dess fullmakt att intaga säte och stämma i folkens församling. – Så kan universitetens rent vetenskapliga uppgift vara på samma gång en sant fosterländsk; ja denna vetenskapliga uppgift vinner i fosterländsk betydelse ännu ytterligare, om man ser den i dess förhållande till uppgiften att undervisa.¹³³

Några år senare återgäldade lundensarna det danska besöket med att skicka en delegation inför Köpenhamns universitets firande av sitt 400-årsjubileum 1879. Då ingicks även en överenskommelse om att stärka kontakterna mellan lärosätena och etablera mer regelbundna möten. Året därefter, i september 1880, hölls det första mötet i Köpenhamn varvid ett femtiotal akademiska lärare från Lund deltog. Följande år hölls mötet i Lund och så fortsatte det akademiska utbytet mer eller mindre regelbundet fram till 1960-talet.

Studieresor på kontinenten

Under ångans tidevarv gavs nya förutsättningar för resor till kontinentens lärdomscentra. Utlandsresan driven av vilja och ångkraft blev en resa till kunskap och nya tankar, en läroväg att följa för den som siktade på en akademisk bana, sannolikt i regel mer existentiellt och intellektuellt omdanande än vår tids konferensresor på två, tre dagar och en halv dags sightseeing. På 1800-talet, liksom på 1700-talet, var det en självformerande intellektuell studieresa som varade i månader, i år. Med ångbåt och ånglok kunde större territorier intellektuellt erövrats, man stannade sällan på bara en plats utan färdades från lärosäte till lärosäten genom Europa. Man fick influenser av ny forskning, mötte beundrade forskargiganter, grävde i boklådor, genomsökte bibliotek, naturalie- och konstsamlingar. Resan i geografin, och det personliga mötet, var av största betydelse för att etablera djupare samarbete och kontaktnät.

Åtskilliga var de lärare och studenter som lämnade Lund för resor ut i Europa till kunskapens källor. Språkvetarna influerades av den nordiska renässansen, de nationalromantiska stämningarna, intresset för fornisländska och orientaliska språk, den jämförande språkforskningen och de nya filologiska metoderna och teorierna. Lundastudenten Pehr Henrik Ling tog del av göticismens fornnordiska romantik under en vistelse i Köpenhamn i början av 1800-talet, innan han kom till Lund och blev akademins fäktmästare 1805. Även filologen Anders Otto Lindfors studerade i Köpenhamn för språkforskaren Rasmus Rask, föregångare inom den moderna historiska språkvetenskapen. Åren 1835–36 gjorde Carl August Hagberg en europeisk bildningsresa under vilken han umgicks med tidens litterära och filosofiska storheter i Tyskland och Frankrike och följde föreläsningar vid Sorbonne. Några år senare, 1840, beträdde han den Norbergska professuren i estetik och moderna språk och förde in det franska i det tyska Lund, eller som han skrev: ”Tyskland lever i det förflutna, Frankrike i det tillkommande.”¹³⁴ Han har dock särskilt blivit ihågkommen som förmedlare av engelsk kultur genom sina Shakespeareöversättningar. Orientalisten Carl Johan Tornberg hade innan

han utnämndes till extraordinarie professor i Lund gjort en studieresa genom Tyskland, Nederländerna, Storbritannien och Frankrike, där han studerade arabiska, persiska och turkiska. Ytterligare resor följde under 1850- och 60-talen och gick till bibliotek i Paris, London och Berlin på jakt efter orientaliska handskrifter. Att han invaldes som ledamot i flera europeiska och amerikanska lärda sällskap visar på en internationell ställning.

För fysiker och astronomer var utländska laboratorier, modellkamrar och observatorier högst intressanta resmål. Nya forskningsfält som elektromagnetism och spektroskopi kunde hämtas hem till Sverige. Jonas Brag, som undervisade i fysik och astronomi, hade studerat för Hans Christian Ørsted i Köpenhamn. Professorn och föreståndaren för Lunds observatorium Carl Charlier, som utfört observationer vid Pulkovaobservatoriet i Ryssland och vid observatoriet i Berlin, blev bland annat styrelseledamot av det tyska Astronomische Gesellschaft samt ledde den internationella astronomiska kongressen i Lund 1904. Inte minst betydelsefulla blev utländska resor för botanister, zoologer och geologer, som fick möjlighet att botanisera i utländska naturaliesamlingar av stenar och mineraler, preparerade växter och djur, om man inte själv i det fria letade efter nya arter för vetenskapen. Med resorna etablerades personliga kontakter som ledde till mångåriga brevväxlingar där man bytte kollektioner och observationer med varandra. Algforskaren Carl Adolph Agardh, som redan 1810 gjort en resa till kontinenten, reste i april 1827, tillsammans med sin son Jacob Georg, ut på en forskningsresa till Venedig och Trieste för att studera Adriatiska havets algflora, vilken också gav stor utdelning i för vetenskapen nya släkter och arter. Carl Adolph var inte bara influerad av den linneanska systematiken utan också av den tyska romantiska filosofin. Hemvägen gick över Karlsbad där han träffade den beundrade filosofen Friedrich von Schelling. Resan gav honom därtill nya pedagogiska idéer. Under sitt arbete i snillekommittén, som hade till uppgift att se över undervisningen i landet, skrev han till Tegnér att han ”sett det pedagogiska Tyskland, och sett huru *det* på dess ruttna grundwalar byggt den wackraste, starkaste byggnad, som dock inuti döljer endast uselhet, pedanteri, förslappning och charlataneri”.¹³⁵

Utrikes resor fick också betydelse för undervisningen och då inte endast genom hitresande språklärare utan även genom importen av nya pedagogiska idéer och nya sätt att bedriva undervisning. Under en studieresa i Tyskland sommaren 1864 kom en lärare i klassiska språk, professorn i grekiska Carl Wilhelm Linder, att lära känna en ny undervisningsform som hade utvecklats i Tyskland: seminariet. I stället för passiva studenter som skrev av efter diktamen, utvecklades en mer aktiv undervisningsmetod. Vid hemkomsten skrev han tillsammans med professorn i romersk vältalet och poesi, Albert Lysander, ett förslag till inrättandet av ett filologiskt

seminarium efter mönster av filologiska seminariet i Göttingen.¹³⁶ Vid seminariet skulle man två gånger i veckan övas i textkritik och varannan vecka skulle någon av deltagarna lägga fram en uppsats för diskussion. Det första seminariet inledde sin verksamhet 1866 i klassiska språk. Seminarieformen spred sig därefter till andra ämnen inom de filosofiska, teologiska och juridiska fakulteterna. Seminariet har sedan dess blivit kärnan i det akademiska livet, med dess gemenskap, dess strid, dess uppmuntran, dess intensiva känslomässiga påfrestning, rädsla och ilska.

Ett annat nytt inslag i 1800-talets internationella vetenskapliga kultur var de organiserade naturforskarmötena och andra vetenskapliga konferenser där forskare från olika länder möttes. När lugnet hade lagt sig efter Napoleonkrigen samlades vetenskapsmän, inte minst läkare, regelbundet för att dryfta vetenskapliga frågor. Ett internationellt vetenskaplig samarbete tog fart med kongresser och konferenser, internationella tidskrifter och vetenskapliga samarbetsorganisationer. Ett första skandinaviskt naturforskarmöte hölls i Göteborg 1839, följt av flera möten särskilt i Köpenhamn och Stockholm. På det stora naturforskarmötet i Berlin 1828, som leddes av Alexander von Humboldt, deltog flera lundensare, till exempel mykologen Elias Fries, som då kom i samspråk med den tyske naturfilosofen Lorenz Oken. Vid samma naturforskarmöte deltog Sven Nilsson. Född på en bondgård på skånska slätten kom han att bli en av de mer internationellt orienterade bland Lunds lärare. Hans lundakollega, filosofen Lorentz Fredrik Westman, karakteriserade honom som "hälften bonde och hälften lord, hälften Asmundtorp och hälften Oxford".¹³⁷ Genom ett stipendium hade han studerat anatomi, mineralogi och zoologi i Köpenhamn. Han deltog i åtskilliga naturforskarmöten, förutom det i Berlin, även i Bristol, Oxford och Bath – och var tillskyndare av de skandinaviska naturforskarmötena – samt även deltagare i arkeologiska kongresser, bland annat i Paris 1867. Genom detta internationella arbete skapade han vidsträckta kontakter. I hans bevarade brevsamling, som består av åttahundra korrespondenter, varav trehundra är utländska forskare, återfinns exempelvis Charles Darwin och den engelske geologen Charles Lyell. Den sistnämnde besökte även Sven Nilsson i Lund under sin forskningsresa genom Sverige för att studera landhöjningen. Ett trettiofem brev finns också från John Lubbock, utgivaren av den engelska upplagan av Sven Nilssons *Skandinaviska Nordens ur-invånare*.

Botanisten Fredrik Areschoug studerade växtanatomi hos Hugo von Mohl i Tübingen 1860–61.¹³⁸ Under åren 1855–75 gjorde han flera resor, bland annat till England, Tyskland, Schweiz och Balkan. Bengt Jönsson, en annan lundabotanist, introducerade växtfysiologin i Lund efter studiebesök på Albert Bernhard Franks växtfysiologiska institut i Berlin 1883. Fredrik Wahlgren, professor i zoologi, hade studerat i Tyskland och Holland i mitten av 1800-talet och där lärt sig

mikroskopisk undersökningsteknik. Zoologen David Bergendal hade studerat hos anatomen Carl Gegenbaur 1884, med fortsatta studier vid de zoologiska instituten i Leipzig och Berlin. Bergendal kom senare att genomföra forskningsresor till norra Grönland 1890, Italien 1890–91 och en sommarresa genom Europa 1893. Botanisten Bengt Lidforss levde bohemliv i Berlin på 1890-talet, söp med August Strindberg, Edvard Munch och andra intellektuella i förskingringen på vinstugan Zum schwarzen Ferkel. Med sig hem hade han också bestående reseminnen från nattlivet. Lidforss drog på sig syfilis, som senare kom att avsluta hans karriär i förtid.

Längre utlandsresor var närmast regel för lärarna vid den medicinska fakulteten. Samtliga fyra medicinprofessorer verksamma i början av 1800-talet hade studerat utomlands. Tre av dem hade studerat i Köpenhamn. Anatomiprofessorn Arvid Florman hade studerat komparativ anatomi 1783–86 för djurläkaren Peter Christian Abildgaard, professorn i teoretisk medicin Eberhard Zacharias Munck af Rosenschöld hade inhämtat kliniska kunskaper vid det Konglige Frederiks hospital, medan Carl Fredrik Liljewalch hade inlett sina studier i Köpenhamn men sedan fortsatt i Frankrike. Den fjärde, Johan Henric Engelhart, gjorde en europeisk studieresa under vilken han blev bekant med den skotske läkaren William och invaldes i läkarsocieteterna i Edinburgh och London, eller som det sades i ett yttrande i fakulteten: ”hans modesti [...] och hans moraliska karaktär hava tilldragit honom utlänningens vänskap och förtroende”.¹³⁹ Och så fortsätter det i stort sett under resten av 1800-talet. Resan var ett oundgängligt medel för att inhämta de senaste upptäckterna och teorierna, som allt som oftast gjordes inom det tyska kulturområdet. Gustaf Sven Trägårdh studerade för bland annat cellärens upphovsman, Rudolf Virchow i Berlin, och för patologen Karl von Rokitansky i Wien. Victor Odenius följde likaså under fyra månader föreläsningar och obduktioner hos Virchow i Berlin, och på sina utländska resor besökte han Wien, Bonn, Würzburg, Paris, Bryssel och Leiden. Lite ovanligare var det att, som Jacques Borelius, göra en studieresa till USA, där han på 1910-talet kom i kontakt med ledande kirurger.

Bland kvinnliga medicinska resenärer återfinns Hedda Andersson, Lunds första kvinnliga student. Efter att ha avlagt medicine licentiatexamen 1892 fortsatte hon med kliniska studier i Köpenhamn och Leipzig. Resandet fick också betydelse för kvinnoemancipationen och de förändringar som nu börjat skönjas bland Europas lärosäten – inträdet av kvinnliga studenter i akademien.¹⁴⁰ Men motståndet var starkt. På besök i Berlin 1896 upptäckte lundensaren Axel Wallengren, med en viss irritation och förvåning, att kvinnor där inte hade rätt att avlägga examen, inte ens närvara vid föreläsningar – Lund hade ju haft kvinnliga studenter sedan 1880. Wallengren bevitnade hur historikern Heinrich von Treitschke plötsligt

avbröt sin föreläsning då han såg en kvinna bland åhörarna. Artigt men bestämt ledde han henne ut. På en ångbåtsfärd över till Köpenhamn 1894 kom några studenter att diskutera ifall studentskorna skulle bära hatt eller mössa. Tre modiga studentkor tog på sig den vita studentmössan. Där på båten kände de den frihet som en resa utomlands skänker, en frihet från reglerade sociala hierarkier.

Ett återkommande bekymmer gällde själva finansieringen av resan. Om man under 1700-talet till stor del tvingats förlita sig på rika patroners givmildhet, adelsynglingars reslust eller egna medel, uppstod under 1800-talet ett allt mer organiserat och centraliserat stipendieväsende. Bland resestipendier fanns Riksstatens stora och lilla resestipendium, men också andra som Bokelundska, Fratzburgska, Letterstedtska, Paulsonska och Ribbingska resestipendiet med flera. Ansökningsförfarandet var tämligen okomplicerat. Man skulle ange ändamålet med resan, den beräknade tiden samt vilka orter man ämnade besöka.¹⁴¹ För Riksstatens resestipendier var kravet att en vetenskapsidkare vid universitetet skulle uppehålla sig minst sex respektive tio månader på utrikes ort och senast sex månader efter hemkomsten till konsistoriet och kanslärämbetet ingiva en fullständig reseberättelse. Syftet med resorna var i allmänhet att besöka universitet och framstående forskare inom sitt eget ämnesområde, lyssna på föreläsningar och disputationer, besöka bibliotek, samlingar, museer och botaniska trädgårdar.

På universitetsbibliotekets handskriftsavdelning förvaras reseberättelser av varierande längd, från en sida till ett par hundra, från 289 resor nedtecknade av 159 olika resenärer mellan åren 1850 och 1950. I dessa redogörs för framför allt resvägen och hur länge man har varit ute. Inte sällan handlar det om ganska imponerande rundresor genom flera europeiska länder och till ett stort antal universitetsstäder som kunde vara i flera månader, ibland till och med ett år eller två. Här framgår också vad man har sett, vilka framstående forskare man har mött och vilken forskning man bedrivit under resans gång. Resandets vedermödor, umbäranden och hinder skymtar förbi, vilket ger en bild av resandets utsatthet för väder och vind, årstidsväxlingar, epidemier och politiska händelser, och själva resandets besvärliga logistik. Tåg och båtar som inte kommer, väntan och vilsenhet, att få tag på en hästskjuts, att hitta natthärbärge, att dra på sig sjukdomar. Några berättar om hur de färdas genom ett krigshärjat Europa. Politiska händelser, som under tysk-franska kriget och första världskriget, eller andra hinder på vägen tvingar resenären att ändra sina planer. Docent Rudolf Wickberg hade som plan att resa direkt till England i januari 1881, men då kommunikationerna avbröts på grund av den stränga vintern kunde han först den 5 februari lämna Sverige. Geografiprofessorn Hans Hugold von Schwerin – som sökte sig till Tyskland, ”den geografiska vetenskapens förlofvade land” – berättade att när koleran började anta hotande

dimensioner och terminens början nalkades, lyckades han hinna med sista båten från Köpenhamn till Malmö innan karantänen sattes in.¹⁴²

Reseberättelserna från åren 1850–1950 uppvisar, menar Kerstin Cederlund, ett tydligt mönster vad gäller resenärer och resmål. Hela 70 procent av stipendiaterna var professorer. Drygt 45 procent var humanister, särskilt med inriktning mot filosofi, konsthistoria, historia, nordiska språk och tyska, medan 30 procent tillhörde det naturvetenskapliga ämnesområdet, företrädesvis botanik och zoologi. Medicinarna utgjorde endast 7 procent. Ett land dominerade totalt som resmål: Tyskland. Mer än hälften av alla resor, av totalt 1 560 besökta platser, gick till detta land, närmare bestämt 811 resor, vilket kan jämföras med det land som utgjorde land nummer två bland besökta länder, Italien med 154, och nummer tre, Frankrike med 132 resor. Endast 77 resor gick till Storbritannien. Den anglosaxiska världen var perifer och inte särskilt betydelsefull. Det främsta resmålet var Berlin, därefter Leipzig, men turerna gick till stora delar av Tyskland, till över 100 andra orter. Till skillnad från studenterna, vilka ofta hyste skandinavistiska intressen, var professorerna och forskarna inte alls intresserade av Norden, endast 53 resor gick till Danmark, 9 till Norge och blott 4 till Finland. Köpenhamn framstår som porten till Europa. Ofta inleddes resan med ett kort besök där för att sedan fortsätta vidare ner genom kontinenten, i ett ganska tydligt uppvandrat stråk genom Tyskland, Nederländerna, Belgien och Schweiz till norra Italien. Resorna speglar i stora drag den kulturella och vetenskapliga geografin, men också den politiska och ekonomiska makten. Besök i de östra delarna av Europa, öster om Berlin, Dresden, Prag och Wien, är i stort sett frånvarande i materialet. Endast 38 utlandsbesök gjordes i länder utanför Europa, framför allt i USA, men också i Algeriet, Tunisien, Indien, Pakistan, Australien och Nya Zeeland. Tre personer, två professorer i botanik och en i zoologi, hade besökt USA, av vilka mest anmärkningsvärd är botanikprofessorn Sven Berggrens resa. Denne lämnade Lund den 21 augusti 1873 för att först bege sig till Nya Zeeland och därefter vidare till Australien och USA, för att slutligen återkomma till Lund den 22 november 1875. Han hade då varit ute i två år och tre månader och gjort ett fullständigt varv runt jorden.

Stipendier underlättade också utländska studenter besök i Lund. Oehlschläger-Tegnérskas stipendiet skapade möjlighet för danska studenter att studera i Lund, och tilldelades bland annat matematikern Niels Erik Nørlund och religionshistorikern Edvard Lehmann.¹⁴³ Lehmann, som kom att inneha en professur i Berlin, kallades till Lund 1913. Därigenom blev han en av de första danskar sedan 1668 som kom att verka som professor i Lund. På en färja till Köpenhamn skulle denne religionsvetare ha presenterat sig för en handelsresande: ”Jag är också handelsresande. Jag reser i trosartiklar.”¹⁴⁴

Jordens vita fläckar

Fram till tiden före första världskriget var det ovanligt med resor utanför Europa. Ännu under 1800-talet hade världen sina vita fläckar. Kustlinjerna var karterade, men kontinenternas allra innersta regioner var bristfälligt undersökta. Längst i norr fanns bokstavligen vita okända snövidder och istrakter. Dit sträckte sig de lundensiska forskningsfärderna. De vetenskapliga expeditionerna sökte efter nytt forskningsmaterial, nya arter, geologiska formationer, glaciärer, berg och sjöar, men kan också ses i ljuset av ekonomiska och geopolitiska intressen i 1800-talets nationella strävanden och koloniala kapplöpning. Till skillnad från tidigare resor, där sökandet gällde det märkvärdiga och kuriösa, utmärkte sig 1800-talets forskningsresor genom ett större intresse för att noggrant undersöka ett avgränsat rum.

I början av seklet gjorde Sven Nilsson en resa norrut som tog honom längs västkusten till Kristiania i Norge och vidare genom Hedemarken och Gudbrandsdalen, över Dovre fjäll och Trondheim, upp till Bodø, en resa som han liknade vid Pytheas färd till Ultima Thule. Norge hade nyligen blivit svenskt och svenskarna behövde skaffa sig kunskaper om sitt förvärv. Den 23 april 1816, klockan tio på förmiddagen, avreste Sven Nilsson i en lätt, tvåhjulig vagn med en dubbelbössas och andra jaktredskap. Vipan tumlade med sitt glada vårläte och lärkans melodiska sång hördes ur den höga azurblå luften, skriver Nilsson.¹⁴⁵ Reskassan bestod av 600 riksdaler banco, hälften kom från Hans Majestät Konungen, 150 från Vetenskapsakademien och lika mycket från Lunds universitet genom universitetskanslern Lars von Engeström. Pengarna fick han använda för avsett syfte. Vid Trondheim utsattes han emellertid för rånförsök, men resebarometerns fodral togs för ett gevär och rånaren tog till flykten. Längst i norr beskriver han den förtätade stämningen av lycka i ett storslaget främmande landskap. Han sitter på en klippa i Nordnorge omgiven av den fria naturen, medan solen dalar bakom de höga, grå och vitflam-miga fjällen. Men han kom tillbaka till Lund nästa vår, ”sjuklig och modfälld”.¹⁴⁶

Den arktiska forskningen utvecklades till en stark tradition i Lund på 1800-talet. Zoologidocenten Sven Lovén gjorde en forskningsfärd till Finnmarken, besökte Spetsbergen 1837 och gjorde zoologiska draggningar i farvatten längs Björnön och Spetsbergens västkust. Zoologen och geologen Otto Torell gjorde flera forskningsresor till Alperna, Island, Spetsbergen, Grönland och norra Finnmarken för att studera glaciala bildningar, vilka kom att ligga till grund för hans teori om nedisningen. Han ledde arktiska expeditioner till Island 1857 och till Spetsbergen 1858 åtföljd av den finlandssvenske polarfararen Adolf Erik Nordenskiöld och lundazoologen Quennerstedt, som inbringade rika geologiska, botaniska och zoologiska samlingar. Quennerstedt skrev om resan till Spetsbergen:

Den, som uppvuxit och lefvat i af naturen mera gynnade nejder, har svårt att föreställa sig det mäktiga – och på samma gång sorgliga – intryck, ett landskap i, man kunde nästan säga, all sin ursprungliga ödslighet och tomhet gifver. Detta intryck har jag i fullaste mått fått erfara under min vistelse på Spetsbergen i sommar.

Han hade varit på besök hos ensamhetens vänner, isbjörnarna, valrossarna och sälarna. Han hade upplevt polarvärldens fasor av vilda djur, köld, stormar och ogenomträngliga nätter. ”Men i människan lyser ett lumen internum, som ingen storm släcker och som intet mörker kan begripa. Och deri ligger den stora hemligheten, hemligheten af herraväldet öfver naturen, i trots af all yttre svaghet.” Med denna tröstande tanke tog han farväl av Svalbards vida ödemarker.¹⁴⁷

Följande år, 1859, avgick en expedition till Västgrönland för studier av inlandsisen. Den stora polarexpeditionen 1861 ställdes mot Spetsbergen och Nordaustlandets nordkust och bestod av en flervetenskaplig kår av vetenskapsmän, förutom av Torell och Nordenskiöld, också kemisten Christian Wilhelm Blomstrand och astronomen Nils Dunér (även zoologen Fredrik Adam Smitt, som tidigare hade studerat i Lund, deltog i resan). En eftermiddag hösten 1862 råkade Quennerstedt möta Torell på Skomakargatan och tillfrågades om han inte ville gå på Föreningen och dricka en kopp kaffe och ett glas punsch.¹⁴⁸ De kom att tala om polaraffärer: ”Den som ändå kunde komma till Jan Mayen!” råkade Quennerstedt utbrista angående den ensliga ön mellan Spetsbergen och Grönland. ”Vill du till Jan Mayen?” frågade Torell intresserat. Quennerstedt svarade jakande. ”Då skall jag försöka skaffa dig dit!” Sagt och gjort, Torell med sina förbindelser höll sitt ord och Quennerstedt fick ett anbud tidigt nästa år om att följa med på polarfärd.

Nordenskiöld ledde flera polarexpeditioner med deltagande lundensare, som Spetsbergsexpeditionen 1864 under vilken Nils Dunér utförde den första kartan över Björnön. En ny polarexpedition leddes av Nordenskiöld 1868 där botanisterna Theodor Magnus Fries och Sven Berggren deltog. Kryptogamforskaren Berggren var med på flera polarexpeditioner, förutom till Spetsbergen 1868, också som deltagare i Nordenskiölds Grönlandsexpedition 1870. En annan legendarisk polarfarare var Alfred Gabriel Nathorst, som gjort expeditioner till Spetsbergen och Grönland. Han hade studerat i Lund, disputerade 1874 på en avhandling om växtfossil, utnämndes till docent i geologi, men var senare verksam som professor och intendent vid Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm. Som botanist på Nathorsts expedition till Spetsbergen och Kong Karls land 1898 deltog Gunnar Andersson, som vunnit doktorsgraden i Lund 1892. Med på samma expedition var också zoologen Axel Ohlin, som tidigare deltagit i sökandet 1894 efter den

försvunna Björling–Kallsteniusexpeditionen till Grönland och hade rest med Otto Nordenskjöld till Patagonien 1895–97. Därtill deltog han i den första svenska Antarktisexpeditionen 1901–03. Botanisten Herman Georg Simmons deltog i den norska polarexpeditionen med *Fram* 1898–1902, som resulterade i ett antal växtgeografiska och floristiska publikationer. En annan lundabotanist, Thorild Wulff, deltog i den svensk-ryska gradmätningsexpeditionen till Spetsbergen 1899, vilken låg till grund för hans avhandling om Spetsbergens växtvärld. Wulff, som snarare framstår som äventyrare än forskare, gjorde också resor till Indien, Kina, Japan och Indonesien, och avgick slutligen med döden under tragiska omständigheter under en expedition till Grönland 1917. Polarfararna var tidens nationalhjältar, vetenskapsmän som uppoffrade sina liv på strapatsrika forskningsfärder i ogästvänliga regioner. Lunds studentsångare mötte Vegaexpeditionen med sång 1880 efter dess framgångsrika seglats genom Nordostpassagen och hyllade minnet av medlemmarna av Andréexpeditionen när deras stoft återfördes till hemlandet 1930.¹⁴⁹

Forskningsfärder och resor gick även till andra delar av världen. Charles John Andersson studerade en kort tid i Lund 1847, men tröttnade och gav sig ut på resa till södra Afrika, undersökte bland annat sjön Ngami och Okavangofloden i

Otto Torell ledde en expedition till Spetsbergen 1861 i vilken två andra lundaforskare deltog, adjunkt Blomstrand och amanuens Dunér. De har här slagit läger vid Isfjorden. Medan de betraktar glaciärerna puttrar kaffekannen över elden och en ren vilar på marken efter dagens vandring. Green Harbour i Isfjorden, Spetsbergen, den 24 augusti 1864. Stentryck av Gerhard von Yhlen i Karl Chydenius, *Svenska expeditionen till Spetsbergen år 1861* (1865).

nuvarande Botswana, samlade växter i Namibias öknar, studerade det rika djurlivet på savannerna, verkade som gruvtjänsteman, deltog i stamstrider och utsågs till hövding för en hererostam. Han utnämndes till hedersdoktor i Lund, men beskedet om utnämningen nådde Sydafrika först tio månader efter hans död 1867. Geografen Hans Hugold von Schwerin reste i Centralafrika 1885–87, utforskade Kongoflodens mynning, Angola och öarna i Biafrabukten och publicerade naturscenerier från Afrikas västkust 1893. Botanisten Svante Murbeck fick det Battramska stipendiet för studier av floran i Bosnien och Hercegovina 1889, reste till Algeriet, Marocko och Tunisien 1896, 1903 och 1908 och publicerade kring sekelskiftet 1900 ett omfattande verk i fem band på franska om Nordvästafrikas och Tunisians flora. Till Sydamerika reste bland annat medicine kandidaten Eberhard Munck af Rosenschöld, som skeppsläkare på den så kallade Oscars-expeditionen till Argentina. Han stannade kvar i Sydamerika och reste vidare till Paraguay, blev livläkare åt diktatorn Francisco Solano López, men kom i onåd, torterades och avrättades 1869. Nils Johan Andersson medföljde som botaniker världsomseglingen med fregatten *Eugenie* 1851–53. Vid hemkomsten hade han rika botaniska samlingar i bagaget, disputerade på en avhandling om Galapagos-öarnas vegetation och utnämndes till adjunkt i botanik 1855, men tillträdde i stället en tjänst vid Naturhistoriska riksmuseet redan året därefter. Flera av de lundensiska resenärerna publicerade sina reseanteckningar vid hemkomsten. Vid den här tiden var några hastigt nedtecknade reseintryck från Lappland eller Paris värda att berätta om, också ett ämne att parodiera. Axel Wallengren och några karnevalister skrev ihop en parodisk vägledning till 1890 års karneval, *Lund just nu! Ögonblicksbilder från världens största utställning*, som parodierade kåsören och flanören Gustaf Gullbergs reseskildring från världsutställningen i Paris året innan: ”Denna lilla bok är ett ögonblickets barnbarn. Den är nedskrifven på mindre än åtta minuter – och tryckt på ännu kortare tid.”¹⁵⁰

Fragment av dessa resor i världen förvaras ännu i universitetets samlingar. Resandet gav brottstycken av världens natur, historia och kultur, som forskningsmaterial, för undervisning och museiändamål. Föremål, som instrument, naturalier och konstobjekt, förmedlade perspektiv på och tankar om världen och var en väsentlig del i internationaliseringen. Med mineraler, stenar, växter, snäckor och djur vidgades världen i sin rikedom av skiftande naturting och livsformer från främmande stränder, bergstrakter och skogar. Med etnografiska objekt, konstföremål och vardagsföremål, utsträcktes världen till främmande kulturer, från kulturens vagg, antikens tempel, Frankrikes och Italiens verkstäder och ateljéer till avlägsna kontinenter och öar bortom lundahorisonten. Att samla in brottstycken av världen, att i en kammare spegla världen utanför Lundagårds

murar, sprängde också Lunds isolering, förband föreläsningssalarna och studerkamrarna med främmande länder och kontinenter.

Den första stommen i universitetets naturaliekammare blev den av Kilian Stobaeus den äldre år 1735 donerade samlingen av naturalier. Att hitta nya arter, liksom växtgeografin, tvingade naturforskare att resa. Lundabotaniken var starkt influerad av den tyska vetenskapen under 1800-talet och början av 1900-talet, men kom senare att knyta allt starkare förbindelser med England och Frankrike och så småningom USA. ”På grund av de geografiska förhållandena ha nya forskningsgrenar ofta introducerats i Sverige över Lund och där först fått betydelse”, konstaterar Hakon Hjelmqvist i sin historik över den botaniska forskningen i Lund.¹⁵¹ Vid Lunds botaniska museum förvaras en mängd kollektioner från olika delar av världen, insamlade under expeditioner och resor eller i byte med andra botaniska samlingar, trädgårdar och institutioner. Enligt en inventeringslista från 1862 innehöll botaniska institutionens herbarier redan då kollektioner från bland annat Mexiko, Colombia, Trinidad, Venezuela, Amazonas, Juan Fernández, Östafrika, Nordamerika, Australien och Fijiöarna. En av de förnämsta samlingarna är Agardhs algherbarium som består av 51 000 kollektioner från stora delar av världen, insamlade av far och son Agardh. Botanices demonstratorn Nils Johan Andersson överlämnade två år efter hemkomsten från sin världsomsegling växter insamlade på Galapagosöarna, medan Sven Berggren har bidragit med mossor insamlade på Nya Zeeland och Svante Murbeck med 40 000 ark med växter från Bosnien och Hercegovina, Nordafrika och Mellanöstern. Lundabotaniker hemförde också samlingar från flera svenska expeditioner till Spetsbergen och Björnön. Från södra Afrika kom växtmaterial insamlat av bland andra Thore C.E. Fries, medan andra samlade växter på Java (Hjalmar Möller) och i Kaukasus (Otto Holmberg). De botaniska samlingarna växte också genom inköp, byte och gåvor. Från Alexander von Humboldt härstammar växtkollektioner från Orienten, Nubien, Madagaskar och Komorerna. Större herbariesamlingar inköptes eller donerades av resande amatörbotanister, ibland mer av det kuriösa slaget, som ett bamburör skänkt av den kringströvande apotekaren Hans Nicolaus Ris 1828 eller ett exemplar av den märkliga växten *Welwitschia mirabilis* från Namibias sandöknen som Charles John Andersson hade skickat hem till Lund.¹⁵²

Inte bara det döda utan även det levande samlades in. I den botaniska trädgården samlades utländska medicinalväxter, örter och träd. Under en resa till Tyskland tog föreståndaren för trädgården, medicinadjunkten Eric Gustaf Lidbeck, med sig frön av vitt mullbär och kunde några år senare, 1753, tillverka det första silket. Lidbecks efterträdare, Anders Jahan Retzius, planterade träd och buskar från Sibirien och Nordamerika i den allt mer grönskande botaniska trädgården.

Levande växtmaterial färdades också ut i världen och hittade vägen till Lund genom fröbyte med utländska botaniska trädgårdar och forskningsinstitutioner. Nordiska arter – särskilt populär var linnean – byttes mot tropiska och subtropiska arter. Botaniska trädgården etablerade ett vittomspännande kontaktnät över jorden och inte minst med Köpenhamn. Palmhuset i Botaniska trädgården framstår lite som ett mikrokosmos av planetens växtvärld, indelad i olika rum för skilda klimatiska förhållanden: Sydeuropa, Kaplandet, Australien, regnskogar och öknar. I den parodiska vägledningen till 1890 års karneval, *Lund just nu!*, står det:

Vi få ej glömma den väldiga Botaniska trädgården, der alla växterna äro ordnade i ett behagligt virrvarr, som gör att man känner sig som i en urskog i Afrika, eller som på Pampas slätter eller som i Afrikas stora, stora Sahara.¹⁵³

Den gula skunkkallans (*Lysichiton americanus*) och andra nordamerikanska växters väg till Lunds botaniska trädgård var inte minst dramatisk. Botanisten Eric Hultén hade gjort resor till Kamtjatka, Ryssland, Mexiko, Alaska, Klondike och Aleuterna. Vid hemkomsten efter en resa i Nordamerika anlände han med båt till Göteborg 1932 för vidare färd med tåg till Lund. Med sig hade han en hundra kilo tung låda med levande växtmaterial. Han hade erhållit växtskyddsanstaltens tillstånd för införsel av växter men missat att han var tvungen att betala tull, vilken gällde för snittblommor. Han vägrade emellertid att betala den skyhöga tullavgiften och sade: ”Då vräker jag ut innehållet i hamnen, men observera att den här historien kommer i tidningen i morgon.”¹⁵⁴ Tulltjänstemannen vek sig. I november samma år planterades skunkkallan i Botaniska trädgården.

Zoologiska museets samlingar är också resultatet av lundensiska forskningsresor och flera större expeditioner, inventeringar, jakter, draggningar och håvande. De zoologiska samlingarna växte under 1800-talet, inte minst genom Sven Nilssons försorg och genom lundensare på jaktresor och expeditioner. Charles John Andersson bidrog med fågelskinn från södra Afrika och de svenska polarexpeditionerna ökade samlingen av arktiska arter. Till och med kung Oskar II gav sitt tillskott till samlingen då han 1875 skänkte en samling snäckor från Java. Där på hyllorna, i lådor och spritburkar, samlades brottstycken av den levande och döda världen, och gav en aning om vilka levande varelser som finns i världen och en gång funnits. Samlingarna innehåller en rad utdöda arter, som garfågeln (*Pinguinus impennis*) skänkt av Sven Nilsson och ett komplett skelett av jättekivin (*Palaeopteryx elephantopus*) från Nya Zeeland, en gåva förmedlad av Sven Berggren.¹⁵⁵ Från Vegaexpeditionen härstammar ett nästan fullständigt skelett av den utdöda

Stellers sjöko (*Rhytina stelleri*), skänkt av expeditionsledaren A.E. Nordenskiöld. Samlingarna innehåller också flera exemplar av den utdöda pungvargen (*Thylacinus cynocephalus*) och utrotade fågelarter som vandringsduvan (*Ectopistes migratorius*) och karolinaparakiten (*Conuropsis carolinensis*).

Med nya instrument förändrades förutsättningarna för tänkandet. De fungerade som exogram, externa redskap att tänka med och betrakta världen. Universitetet köpte in vetenskapliga instrument från verkstäder i London, Paris och andra städer och hade även egna instrumentmakare, som tysken Friedrich von Mandern som slog sig ner i Lund 1728 och den italienske glasblåsaren Baltzar Stecci (Stäck), anställd 1760.¹⁵⁶ Ett magnifikt tillskott blev den Triewaldska samlingen, insamlad under resor i England, som kom att hamna i Lund på ett lite märkligt sätt genom Daniel Menlös beträdande av professuren i matematik.¹⁵⁷ År 1839 erhölet professorn i fysik, Adam Wilhelm Ekelund, tjänstledighet för att i olika instrumentverkstäder i Paris skaffa apparater för experiment i akustik, elektromagnetism, elektrostatik, optik och värmelära. Med sig hem hade han också en utrustning för Daguerres fotograferingsmetod.¹⁵⁸ Tingen omkring oss hjälper oss att se, minnas och hantera världen. Detta gäller förstås inte bara insamlade naturting och naturvetenskapliga instrument, utan också inom samhällsvetenskaperna, humaniora och teologi för att förstå andra sätt att leva och tänka. Under 1800-talet och tidiga 1900-talet byggdes värdefulla samlingar upp, insamlade av filologer, historiker, arkeologer, antropologer och etnografer, som dokumenterade främmande kulturer. Konsthistorikern Ewert Wrangel gjorde ett antal studieresor där han också passade på att samla in mästargrafik, främst i Västeuropa men även till Ryssland, Cypern och Syrien. Unik är Gunnar Jarrings samling av turkiska handskrifter. Föremålen, samlingarna, är inte passiva objekt som blott representerar föreställningar om världen, de är aktiva objekt som förändrar världen och vårt tänkande.

Tankar genom koppartråd, luft och eter

I universitetets katalog för höstterminen 1904 kan man läsa att professorn i nationalekonomi och finansrätt Knut Wicksell, boende på Linero, ”träffas å universitetet efter hvarje föreläsning, hemma säkrast kl. 4–5 e. m., enklast pr telefon”.¹⁵⁹ Även docenten Arthur Stille, notarie på filosofiska fakulteten, kunde nås på rikstelefon nummer 347. Äldsta noteringen om telefon i universitetskatalogen hänvisar just till samme docent Stille från höstterminen 1902. Av universitetets nittiotre lärare var Wicksell och Stille de enda två som år 1904 kunde nås per telefon. Antalet telefonabonnenter växte emellertid snabbt. I början av 1910-talet hade de allra flesta akademiska lärare skaffat sig denna apparat för kommunikation genom koppar-

Den utdöda pungvargen (*Thylacinus cynocephalus*) finns i flera exemplar i Zoologiska museets samlingar. Det sista djuret dog i fångenskap 1936.

tråd. De första parledningarna för telefontrafik i Sverige hade anlagts redan 1883 mellan Lund och Malmö, och under 1890-talet bands allt fler orter samman genom riksledningarna. Det fanns dock gränser för hur långt man med teletekniken kunde nå. Dämpningen blev betydande mellan avlägsna orter och förbindelsen med utlandet var också starkt begränsad.¹⁶⁰ Med Norge och Danmark öppnades telefonförbindelser 1893. Tio år senare, i augusti 1903, öppnades telefontrafiken till Tyskland, via Danmark. Lund hade geografiska fördelar. Från Stockholm nådde man inte längre än till Hamburg och Lübeck, medan man i Malmö kunde nå också Berlin. Samtalen med Tyskland tjugodubblades fram till 1910 tack vare tekniska förbättringar. År 1919 drogs den första sjökabeln mellan Malmö och Tyskland. En direktförbindelse öppnades således med Tyskland och trafiken ökade kraftigt efter att landet legat avskuret under första världskriget. Kabeltekniken förbättrades för långdistanstrafiken och under 1920-talet mångdubblades den maximala samtalsdistansten. Under 1960-talet automatiserades telefonväxlarna och 1967 började även utrikessamtalen kopplas automatiskt. Telefonen blev under 1900-talet en viktig stödfunktion i forskares och lärares utrikeskontakter. Utlandsresor och besök föregicks och följdes av telefonsamtal. Redan kring sekelskiftet 1900 hade telefonsamtalen i landet blivit fler än antalet brev.¹⁶¹ Den fasta telefonens storhetstid manifesterades i Televerkets 1915 invigda fornborg på Stora Gråbrödersgatan, en byggnad som uttrycker tyngd och varaktighet. I dag är Televerket ett minne blott och i fastigheten huserar i stället juridiska institutionen.

1900-talets nya kommunikationer förändrade markant de akademiska resorna och kontaktnäten. Man kunde allt mer breda ut sig över världen, som överliggaren Sam Ask skrev (med viss självironi) på ett vykort till författaren Frank Heller: ”Nyss utklämd genom Brennerpasset utbreder jag mig nu över Po-slätten.”¹⁶² Kommunikationerna blev snabbare och billigare, i ett allt vidsträcktare nät. Information och kontakter kunde upprätthållas genom telegraf, telefon och etermedier. Radions och tevens genomslag i folkhemmet skapade nya möjligheter att sprida kunskap. Akademiker kunde bidra till folkbildning och upplysning med stor räckvidd över landet och till olika samhällsgrupper. Med föreläsningar i radion kunde lundensiska professorer nå ända in i vardagsrummen. Teveprogrammet *Fråga Lund* brukar särskilt anföras som Lunds genombrott i etern. Restiderna förkortades och nya sätt att förflytta sig tillkom, från häst och vagn, till biltrafik och flyg. En resa som på det tidiga 1800-talet kunde innebära månader av kajkande på leriga vägar och rullande seglatser, kunde under det sena 1900-talet göras med en flygresa över en dag. Ny belysning – från facklor till gasljus och sedan elektrisk belysning – gjorde det lättare att leta sig hem mörka höstkvällar. Den första bilen i Lund lär ha körts av Sam Ask under karnevalståget 1904. Lund

Lundaforskarnas flygresande tog sin början med flygdoktorn Enoch Thulin, doktor i fysik och flygakrobat. Fotot taget vid en flyguppvärning i Landskrona den 5 augusti 1915.

Den förtrollade automobilen. "Under förfärligt brak satte sig motorn i gång. Den fyllde hela Kidrons dal med sitt helvetiska larm, ekande från Jerusalems stadsmurar, Klippdomen och Oljoberget." Teckning av Gunnar Lindvall i Fredrik Bööks *Resa till Jerusalem* (1925).

hade även i detta hänseende fördelaktiga transporttekniska förhållanden. En väg belagd med cementbetong byggdes mellan Lund och Malmö 1926 och Sveriges första motorväg öppnades 1953 mellan samma städer.

I synnerhet bilen har förändrat den akademiska lärarens vardag, på väg till och från universitetet, men vissa akademiker tog bilen i bruk för forskningsfärder. Litteraturhistorikern Fredrik Böök gjorde resor i Europa med bil på 1930-talet. Amanuensen Erik Holmberg ledde en expedition till Kaukasus 1936 för att studera den 91 sekunder långa solförmörkelsen.¹⁶³ De färdades hela den långa vägen med lastbil fylld med instrument, astrograf, spektralkamera med mera. De slog upp läger vid byn Djubga vid Svarta havet. Förberedelserna gick programenligt och den 19 juni var det dags för solförmörkelsen, men så bröt ett kraftigt skyfall ut. Och de fick återvända hem utan några resultat.

Flygpionjären Enoch Thulin disputerade 1912 på en avhandling *Om luftmotståndet mot tunna plattor med föränderlig hastighet*. Två veckor efter promoveringen åkte han till Frankrike och tog flygcertifikat, gjorde sedan flyguppvisningar som "flygdoktorn" och startade tillverkning av flygplan, men störtade under en

flyguppvisning i Landskrona 1919. Ett originellt inslag i Lunds universitets kursutbud är för övrigt den utbildning som ännu ges vid Flygskolan i Ljungbyhed. Med flyget minskade restiderna ytterligare och större delar av världen blev inom räckhåll, både tidsmässigt och vad gäller kostnader. Vid sekelskiftet 1900 reste en genomsnittlig svensk under ett år cirka 23 mil med de olika transportmedel som då fanns till buds, 1990 reste man i genomsnitt cirka 1 300 mil.¹⁶⁴ Det förlängda resandet berodde i stor uträkning på förbättrade flygförbindelser, i Lunds fall med öppnandet av Bulltofta 1924 och Sturup 1972. Kastrup blev ett viktigt flygnav för utlandstrafiken när SAS bildades 1946, och har sedan dess varit lundaakademikernas port ut i världen, på samma sätt som Köpenhamn mer eller mindre varit det under universitetets hela historia.

Telegraf, telefon, flyg, internet och andra tekniska medel för transport och kommunikation har under 1900-talet skapat ett förkortat tidsrum, ett vidgat rum med kortare tidsspann mellan geografiska punkter. Världen har kommit närmare. Det har lett till förbättrade möjligheter för möten mellan människor, för utbyte av tankar och idéer, för deltagande i konferenser och kongresser och för att hålla föreläsningar på främmande ort. Förutom en ökad resefrekvens och ett vidsträcktare resmönster, tycks också sättet att resa och möta världen ha förändrats. Om man under tidigare århundraden endast gjorde några få resor i sitt akademiska liv, så var man i stället ute under en längre tid, reste långsamt genom landskapet, stannade länge på var plats och världen sjönk sakta in och grundligare. I slutet av 1900-talet finner man ett annat, ytligare resande. Man tar flyget till destinationsorten, ser sedan inte mycket annat än flygplatsen, konferenslokalerna, hotellrummet och några restauranger, för att så fort konferensen är slut bege sig hem igen efter några få dagar.

Krig och världspolitik

Världen utanför påverkade det akademiska livet. 1900-talets politiska händelser fick tydliga återverkningar även för Lund bortom skyttegravarna, skyddad bland åkrar och fälader på den skånska landsbygden. Unionsupplösningen 1905 debatterades. På Hälsningssgillet 1905 höll Verner von Heidenstam ett patriotiskt tal, medan den radikale Wicksell – sambo med den norska kvinnoaks- och fredsaktivisten Anna Bugge – kritiserade den svenska politiken i unionsfrågan. Första världskriget innebar avbrutna kontakter och försenade leveranser av vetenskapliga instrument och böcker. Även om Sverige aldrig drogs in i kriget, fanns det lärare och studenter med krigserfarenheter.¹⁶⁵ En fransk universitetslektor deltog i kriget och sårades. Före krigsstilleståndet firade universitetet sitt 250-årsjubileum 1918

med endast en representant från det krigshärjade Europa, från Greifswald. Jubileet fick i stället en mer skandinavisk prägel genom representanter från Danmark, Norge och Finland. En uttalad ambition för Kungl. Humanistiska vetenskaps-samfundet i Lund, som stiftades i samband med 250-årsjubileet, var att återknyta de under kriget förlorade kontakterna med forskare i Europa. Bland studentföreningar finner man Lunds studenters Clartésektion, bildad 1922, som ingick i en internationell socialistisk och pacifistisk strömning för främjandet av ett närmare fredligt samarbete mellan nationerna. Andra föreningar, som Lunds nationella studentklubb, bildad 1924, drog åt det andra hållet. Utrikespolitiska föreningen bildades 1935. En annan lundensisk verksamhet som öppnade världen för Lund var studentaftnarna.¹⁶⁶ Sedan 1905 hade det hållits studentaftnar på Akademiska Föreningen, och många föredrag uppmärksammade händelser och företeelser i Lunds omvärld: första världskriget, ryska revolutionen och Hitlertyskland. Äventyrare berättade om sina forskningsfärder till Sydamerika, Grönland, Tibet och Nya Guinea. Internationella storheter som Albert Schweitzer, Leni Riefenstahl, Karen Blixen, och under efterkrigstiden Louis Armstrong, Dag Hammarskjöld, Ravi Shankar, Günter Wallraff och Ilona "Cicciolina" Staller gästade studentaftnarna.

Nödvändigheten av att resa och hålla kontakten med utländska kolleger framstod som uppenbar efter år av isolering. "Ingen professor i ett kliniskt ämne kan sitta stilla på sin klinik och vänta att impulser från världen tjänstvilligt kommer till honom", skriver Erik Ask-Upmark i sina memoarer.¹⁶⁷ Ask-Upmark, docent i praktisk medicin i Lund, senare professor i Uppsala, hade under sin lundatid varit Rockefellerstipendiat i Boston, men även gjort besök i Mussolinis Italien 1938 och varit frivillig läkare under finska vinterkriget. Litteraturstudier är visserligen viktiga, men de är minst ett år efter verkligheten. Det är helt enkelt, säger

Prins Vilhelm talade inför stor publik studentaftonen den 3 februari 1922 om sina resor i mörkaste Afrika. Teckning av Oscar Antonsson i *Lundagård* 1922.

han, en ämbetsplikt att hålla kontakten med sina utländska kolleger och det kan göras huvudsakligen på tre sätt: genom kongresser, symposier och privata besök. Kongresserna hade svällt till ohanterliga mått och, befarade Ask-Upmark, kommer att gå samma framtid till mötes ”som jätteödlorna eller mammutdjuren”. Bättre är symposierna, men allra bäst de privata kontakterna.

Under 1920- och 30-talen ökade resandet och kontakterna återetablerades med den ännu ledande vetenskapliga nationen, Tyskland, men man finner också ett sökande till världen bortom Europa. Martin P:son Nilsson, professor i klassisk fornkunskap, hade studerat i Basel och Berlin samt föreläste i både England och USA. Den klassiske arkeologen Axel W. Persson ledde utgrävningar av staden Asine i Grekland 1922 och av kungagraven i Dendera i Egypten. Professorn i botanik Thore C.E. Fries ledde en expedition till södra Afrika, men insjuknade i lunginflammation och avled i Mutare i nuvarande Zimbabwe nyårsaftonen 1930. Under mellankrigstiden ser man ett begynnande intresse för forskningen som skedde i Amerika. Sverige–Amerikastiftelsen, som bildades 1919 för att skapa forskningskontakter mellan länderna, tilldelade astronomen Knut Lundmark ett stipendium 1920 för två års studier vid Lick- och Mount Wilson-observatorierna i USA. Även ärftlighetsforskaren Arne Müntzing tog intryck av den amerikanska vetenskapliga forskningens effektiva samarbete med stora ekonomiska resurser och ett stort antal medarbetare.¹⁶⁸

Tyskland var alltjämt det intressantaste landet för lundensiska vetenskapsmän och studenter. Med Tyskland fanns starka handelsförbindelser. Turistströmmarna gick i den riktningen. Från Tyskland importerades böcker, det var ett dominerande adressland för post och mottagare för telefonsamtal och det var tyska som var det viktigaste främmande språket. Under resorna i Tyskland kunde man emellertid inte undgå vad som höll på att hända. Utvecklingen i Tyskland på 1930-talet följdes från Lund, men tolkningarna och bedömningarna av framtidsutsikterna gick isär. Fredrik Böök som förfördes av Hitlertyskland såg bokbålet i maj 1933 som ”en käck demonstration”. Vissa anade nog att utrensningar av böcker snart kunde leda till utrensningar av människor. Andra tyckte nassarna mest var löjliga. I karnevalståget i maj 1934 spexade tre små nassar: Hitler, Göring och Goebbels. Inför Heidelberg 550-årsfirande 1936 uppstod en principdebatt om man verkligen skulle skicka en delegation till ett universitet där den akademiska friheten var förtrampad. Anders Cavallin, som deltog i en studentsångarfärd till Lübeck 1937, berättade om hur de möttes av militärmusik och SA-soldater. Under en ”stortysk sångarfärd” 1938 fick de vid varje ny ort lyssna på en nazistpamp som röt ”sin ramsa om ’Blut, Boden’ och ’arische Gemeinschaft’”. Samma år hade Bertil Block fått resestipendium för att delta i en teologisk konferens. I Berlin såg

I karnevalståget i maj 1934 skojades det med Hitler och hans nassar. Tredje dagen benämndes "Det tredje rikets dag, Djurens dag" och karnevalsområdet kallades "Djuriska parken" eller "Koncentrationslägret".

han parksoffor med texten "Juden nicht erwünscht". En av de mest beryktade händelserna i Lunds universitets historia var ett kårmöte i mars 1939 då en majoritet (724 personer) röstade mot att låta tio judiska läkare komma in i landet, med förevändningen "att en invandring, som medför, att främmande element upptagas i vårt folk, framstår för oss som skadlig och inför framtiden oförsvarbar". Endast 342 ställde sig för förslaget.¹⁶⁹

Astronomen Frida Palmér fick våren 1939 Lindahlska stipendiet av Kungliga Vetenskapsakademien. Hon hade just hunnit komma iväg då kriget började. Från Bryssel skriver hon den 28 augusti 1939, att observatoriet där hon arbetade stod som centrum för mobiliseringen: "Hästar och soldater springer omkring bland instrumenthusen. Man kan knappt tro, att det är verklighet."¹⁷⁰ Hon tvingades avbryta resan och kom sedan under kriget att arbeta inom Försvarets radioanstalt. Det står klart att kriget innebar stora påfrestningar för det akademiska livet, forskningen och undervisningen: brist på förbrukningsmaterial och utrustning, osäker och ojämn tillströmning av vetenskapliga tidskrifter, utländska gästföreläsare slutade komma och utrikes studiebesök försvårades, besparingar, byggnationer skrinlades och inkallelser till beredskapstjänstgöring störde verksamheten. Vissa

verksamheter prioriterades. Läkarutbildningen skulle fortgå ostörd och vid invasion fanns det färdiga planer att flytta undervisningen norrut.¹⁷¹ Studentkårens vice ordförande uttryckte våren 1943 den beklagansvärda avbrutna samfärdseln med orden: "Lund andas bara med *en* lunga."¹⁷²

Debatten i det akademiska Lund följde också delvis krigshändelserna. Böök höll vad som tolkades som ett pronazistiskt tal på Tegnérfesten 1940. En "krypto-nazistisk" redaktion tog över studenttidningen *Lundagård* en kort tid 1941–42 och beredde spaltplats åt en nationalsocialistisk studentförening, men föll efter en tam protest 1942 mot tyskarnas hantering av universitetet i Oslo. Tyskarnas ockupation fick dock till följd att de tre lärda sällskapen i Lund avbröt sina förbindelser med Tyskland 1943. Det saknades inte heller röster mot de nazistiska stämningarna. I skriften *Tidsspegel* (1942) försvarade tio lundaprofessorer demokrati och tankefrihet och varnade för totalitära läror. Men annars fanns en utbredd ängslan, osäkerhet och rädsla. Sverker Oredsson menar att man finner fler utslag av pronazism i Lund vid denna tid än vid andra lärosäten.¹⁷³ En förklaring skulle vara Lunds geografiska läge och dess i jämförelse med andra svenska universitetsorter relativt starka beroende av Tyskland.

Även om Lund förskonades från direkta krigshändelser, bortsett från ett femtiotal bomber som av misstag slog ner i en transformatorstation och en handels-trädgård den 18 november 1943, var krigssituationen i grannländerna högst märkbar. Några studenter ställde upp som frivilliga i läkarkåren i finska vinterkriget 1939–40. Världskriget var bara några mil bort. I april 1940 ockuperade Tyskland Danmark. Danska flyktingar tog sig över sundet i skydd av mörkret och några hamnade i Lund som studenter. Hösten 1943 kom judiska flyktingar från Danmark. Även den kände atomfysikern Niels Bohr passerade Lund. Antinazisten och litteraturkritikern Olle Holmberg tog aktiv del i organiserade hjälpaktioner i Tyskland för nordiska vetenskapsmän fängslade i koncentrationsläger. Hjälp för krigsdrabbade studenter i Danmark, Norge och Finland organiserades. Många flyktingar kom också att få stor betydelse för efterkrigstidens Lund. Manfred Moritz lämnade Tyskland 1934 för raslagarna, kom samma år till Lund och blev senare professor i praktisk filosofi 1959. Hellmuth Hertz deltog som tysk soldat i Nordafrika, blev krigsfånge i USA, kom till Lund våren 1947 och utnämndes 1963 till professor i elektrisk mätteknik. Karin Ryde (född Oelsner) flydde vid kristallnatten 1938 och bildade 1978 Lund University Foreign Friends (LUFF).¹⁷⁴ I krigets slutskede 1944–45 kom även baltiska flyktingar över Östersjön på flykt undan den sovjetiska armén, däribland Edgar Kant, som sedermera blev universitetets förste professor i ekonomisk geografi 1963. Efter Danmarks befrielse och tyskarnas kapitulation den 8 maj 1945 gick ett tåg till monumentet över slaget

vid Lund – som därigenom blev lite av ett försoningsmonument för landsflyktiga danska studenter och övervintrade lundastudenter.

Efter kriget återknöts kontakterna med Tyskland, men med de västra delarna. En järnridå skar nu genom Europa. Östtyskland och Östeuropa försvann bakom ridån. Lunds kontakter försköts västerut, från Tysklands centrala delar (det som blev DDR) till området kring Rhen. Sådana resmål som innan kriget var mycket populära bland lundaakademiker, som Leipzig, Jena, Halle, Greifswald och Dresden, kom att bli nästan icke-existerande platser fram till 1989. Under decennierna efter andra världskriget ökade i stället resandet och kontakterna med USA. Under perioden 1850–1950 utgjorde USA-besöken endast 1,5 procent. 1983 gick 16 procent av resorna till USA. En tydlig förändring i resmönstret var också att resor inom Norden ökade. Nordiska samarbeten betonades allt mer i utbildningspolitiska propositioner, och forskningssamarbeten inom Östersjöregionen, inte minst i fråga om miljöfrågor, ökade.

Den tyska kulturens och vetenskapens undergång i samband med kriget har få motsycken i vetenskapens historia. Tyskland förlorade politiskt och militärt, men också kulturellt och vetenskapligt. 1930-talets tyska ideologiska universitetspolitik hade effektivt grusat den mest framstående vetenskapsnationen. Utrensningar av lärare och forskare vid universiteten, ideologisk styrning av vetenskapen och krigshändelserna raserade den tyska vetenskapen. Tyska intellektuella flydde till miljöer där man kunde finna större akademisk frihet. Ett land seglade nu upp som ny vetenskaplig stormakt: USA. Invandringen av akademiker på flykt från ett krigshärjat Europa och ett totalitärt Tyskland bidrog delvis till USA:s vetenskapliga och tekniska utveckling efter andra världskriget. Sveriges och Lunds orientering från Tyskland mot den anglosaxiska världen skedde emellertid inte abrupt när kriget vände 1943, utan Tysklands vetenskapliga och kulturella hegemoni hade börjat försvagas redan i och med första världskriget. Det vetenskapliga kontaktmönstret speglar således sambandet mellan politisk, militär dominans och kulturell, vetenskaplig dominans. De ekonomiska och materiella faktorerna spelar en inte oväsentlig roll för vetenskapens och forskarsamarbetenas internationella orientering.

En tydlig internationell omorientering kan ses i förändrade språkkunskaper och publiceringsmönster. Tyskan, liksom franskan och andra främmande språk, vek undan. Engelskan, som tidigare varit ett tämligen obskyrt språk, blev under efterkrigstiden det dominerande vetenskapliga språket, påminnande om latinets roll en gång i tiden. Utgivningsorterna för den litteratur som användes vid Lunds universitet speglar ganska väl den här förskjutningen över tid. Esaias Tegnér's boklån vid Lunds universitetsbibliotek uppvisar en ganska begränsad spridning

vad gäller tryckorter. Två tredjedelar av böckerna var tryckta i Sverige, de övriga i främst Tyskland och långt därefter Danmark, Frankrike, Holland, England, Finland och Italien. Ser man sedan närmare på kurslitteraturen i humaniora och samhällsvetenskap 1933–35 visar det sig att en tredjedel var svensk och en tredjedel tysk. 15 procent kom från England, men ingen litteratur kom från USA. Framme vid 1960-talet hade förhållandena ändrats radikalt. Enligt kursfordringarna 1963 var nu mer än hälften av litteraturen på svenska. England och USA stod för 27 procent, medan Tyskland endast 11 procent. Litteraturen hade alltså blivit mer svensk och anglosaxisk. Litteraturreferenserna i medicinska avhandlingar uppvisar ett liknande mönster. År 1935 dominerade Tyskland med omkring 50 procent, fyra decennier senare, 1975, utgjorde tysk litteratur bara 10 procent, medan Sverige hade gått från 4 till 25 procent. Sammantaget hade alltså litteraturen förskjutits från Tyskland och kontinenten till den anglosaxiska världen, eller som kulturgeografen Torsten Hägerstrand uttryckte det: ”Den europeiska kontinenten är nästan på väg att sjunka bortom horisonten.”¹⁷⁵

Engelskans ökade dominans i vetenskapen speglar efterkrigstidens omritade ekonomiska och politiska karta, och en allt mer globaliserad ekonomi. Numera

Tyska och indiska studenter
framför universitetshuset i
samband med en internatio-
nell studentkurs i Lund 1955.

innehåller vetenskapliga artiklar och böcker sällan referenser till andra språk än svenska och engelska. Vår självbild av en ökad internationalisering uppvisar snarare i själva verket en anglifiering. Trots att vi i dag befinner oss i en global värld, tycks våra språkkunskaper och referenser till andra vetenskapliga miljöer ha blivit mer begränsade. Samma väg har också avhandlingsskrivandet gått. Allt fler avhandlingar läggs fram på engelska, allt färre på svenska, och andra språk är numera något mycket sällsynt. År 2003 skrevs 78 procent av avhandlingarna i Sverige på engelska. Ser man på avhandlingarna som lades fram vid Lunds universitet 2015 dominerar engelskan fullständigt, även inom humaniora, teologi och samhällsvetenskap, med 94 procent. Endast 5 procent är på svenska och 1 procent på övriga språk (danska, franska och italienska). Utvecklingen har alltså gått från det tidigmoderna latinska, via det moderna svenskspråkiga, till det postmoderna engelska universitetet, en utveckling som speglar nationalstatens uppgång och slutskede och en återkomst till en kosmopolitisk ordning. Den här skillnaden, menar idéhistorikern Bo Lindberg, mellan ett nationellt folkspråk (svenska) och ett kosmopolitiskt universellt språk (latin eller engelska), belyser vetenskapens olika funktioner, å ena sidan som tillämpad kunskap för samhället som sprids vertikalt på ett inhemskt språk, å den andra som teoretisk och universell vetenskap som sprids horisontellt på internationellt gångbara språk till det vetenskapliga samhället.¹⁷⁶ Engelska artiklar i peer review-granskade internationella vetenskapliga tidskrifter har genom sin publikationsform och sitt språk högre anseende och prioritet än artiklar och monografier på svenska för en bredare läsekrets, varvid vissa forskningsområden som är av intresse för en nationell allmänhet inte längre passar in i en internationaliserad vetenskap.

Studentrörligheten var ännu liten vid mitten av 1950-talet. Den grundläggande utbildningen hade länge varit främst en nationell angelägenhet. År 1870 skrevs till exempel inga utländska studenter in. Under första hälften av 1900-talet upptäckte man två toppar, just efter de två världskrigen, 1920 då 43 utländska studenter skrevs in (12 procent av det totala antalet inskrivna studenter) och 1950 med 67 studenter (10 procent).¹⁷⁷ Lärare och forskare av utländsk härkomst tillhörde inte heller vanligheterna, med intressanta undantag, till exempel den ungerske matematikern Marcel Riesz, som kom till Sverige som stipendiat 1910, och engelsmannen Charles Ernest Overton, som kallades till professuren i farmakologi. En mer långväga gäst var den indonesisk-kinesiske gästforskaren Joe Hin Tjio, som samarbetade med genetikern Albert Levan 1955 för att identifiera och fastställa det korrekta antalet kromosomer hos människan.¹⁷⁸ Under efterkrigstiden organiserades också större expeditioner till olika delar av världen, inte på samma sätt som tidigare, som en forskares enskilda resa, utan mer centralt organiserade med flera

forskare i samverkan, därtill ofta i samarbete med lokala representanter. Lunds universitet organiserade bland annat en expedition till Chile 1948–49, zoologiska institutionen med Per Brinck och Gustaf Rudebeck organiserade en Sydafrika-expedition 1950–51, etnologen Anna Birgitta Rooth utforskade Athabascaindianerna och eskimåerna i norra Alaska 1964, och en rad andra expeditioner från Lund inbringade samlingar till zoologiska museet, som Sri Lanka 1962, Nordkalottenundersökningarna 1965–70 samt Senegal och Gambia 1977.

Under efterkrigstiden ökade intresset allt mer för internationellt studentutbyte och samarbete. En internationell studentdag arrangerades hösten 1945 av Lunds studentkår och det togs initiativ från Lund att öppna universitetet mot världen. I en skrift inför öppnande av International Student House – som invigdes den 4 maj 1959 av FN:s generalsekreterare Dag Hammarskjöld – frågar sig Gunnar Jarring om inte internationella samarbeten växer sig starkare jämsides och trots konflikter och fiendskap mellan regeringar, nationer, raser och religioner.¹⁷⁹ För några årtionden sedan, säger han, låg Sverige en aning bortanför de internationella ådrorna, men sedan dess har avstånden krympt och nya kommunikationssätt har utvecklats. Per Stjernquist, som senare skulle bli universitetets rektor, skriver i samma skrift att det efter andra världskriget fanns ett behov av att resa utomlands och lära sig något om andra människor. Under sex år eller mer hade människor i Europa varit isolerade från varandra. Men isolering inom geografiska gränser och fixerade ideologier, säger Stjernquist, skapar misstro och misstänksamhet. Den första internationella studentkursen vid Lunds universitet gavs 1949 och syftade till att understödja internationell förståelse och vänskap. Många av deltagarna skulle senare få ledande positioner i sina länder. Studenterna, menade man, var också i en ålder då tänkandet fortfarande var ungt och receptivt för intryck. De kunde därigenom lära sig förstå och respektera varandra. Särskilt sociala och internationella teman ingick i kursprogrammet, som "Democracy in post-war Europe", "Contact with Sweden", "University and society" och "Co-operative man". Kurserna som hölls under 1950-talet samlade mellan ett trettio- och ett sextio-tal studenter från ett femtiotal länder, från alla världsdelar. Vidare initierades en internationell stipendiefond 1959 för studenter från framför allt Afrika.

Efterkrigstidens stämningar genomsyrade till stor del de internationella strävandena vid universitetet. Man ville lämna krigets splittring bakom sig, bygga upp ett nytt samhälle präglat av fred, sociala reformer och internationellt samarbete. Men också nya kalla vindar svepte in över Lund från det tudelade Europa. Atomvintern hotade – atombomber hade fallit över Hiroshima och Nagasaki 1945, och provsprängning av en vätebomb i Bikiniatollen skedde 1954 – men där fanns också förhoppningar om atomkraftens betydelse för det moderna samhället. Svensk

Under 1960-talet tog studenter alltmer ställning för tredje världen. Här uppmanar en grupp lunds-studenter till bojkott mot apartheidregimen i Sydafrika.

atombomb och atomkraft stod bland annat på den forskningspolitiska agendan. Universitetet tog emot flyktingar från östblocket, senare också från andra delar av världen, bland annat efter militärkupperna i Latinamerika. Politiska händelser i omvärlden diskuterades och fick även efterdyningar i Lund, som Pragkuppen 1948 och Ungernrevolten 1956.

Solidaritet med tredje världen blev en allt viktigare fråga under 1950- och framför allt 60-talet. För mänskliga rättigheter, revolution och jämlikhet, mot kolonialism, rasism, imperialism och den kapitalistiska utsugningen av tredje världen. Algeriet och Berlinmuren diskuterades. Det arrangerades protester mot apartheid, mot USA:s krig i Vietnam och juntan i Grekland. När industrimagnaten Marcus Wallenberg i december 1966 skulle tala om svensk industris internationella verksamhet möttes han av demonstrationer. När Tage Erlander 1967 höll statsministertafteon protesterades det i stället mot Sydafrika. Vänsterstudenter firade femtioårsminnet av oktoberrevolutionen 1967. Mao och kulturrevolutionen i Kina hyljades. 1968 reste till och med en grupp från Utrikespolitiska föreningen till Maos Kina. På Akademiska Föreningen i december 1967 framförde den amerikanske medborgarrättsledaren Stokely Carmichael kritik mot USA:s folkmord i Vietnam. Och Lunds studenter uppmanades stödja bokinsamlingen till Hanoi studenter. Under revolutionsåret 1968 drogs också Lund med i den våg av studentprotester som i hög grad kan ses som ett internationellt fenomen. I Lund förknippas 1968 med mössbränning och protester vid universitetsjubileet. Rudi Dutschke, aktiv i studentupploppen i Västberlin, höll föredrag på studentaftonen den 5 mars. Den 3 maj mötte tennismatchen i Båstad mellan Sverige och Rhodesia protester.

Under samma månad hölls ett internationellt symposium vid Lunds universitet om vetenskap och politik som samlade akademiker från Europa och USA samt ett tiotal ambassadörer, däribland den amerikanske William W. Heath – vilket provocerade då mitt under Vietnamkriget. I november, när en sydafrikansk diplomat var besök, stördes evenemanget med ”We shall overcome” och genom att smörgåsarna ämnade för gästerna åts upp.¹⁸⁰

Tjänsteresor i västvärlden och cyberrymden

I början av 1970-talet tillsatte svenska regeringen, som första regering i Europa, en omfattande utredning vid Universitetskanslersämbetet om internationalisering av universitetsutbildningen. Svenska exportföretag expanderade i utlandet och därmed ökade utbildningsbehoven för internationell verksamhet. Internationalisering av utbildningen var ett sätt att möta detta behov, men också en konsekvens av tidens ökade intresse för globala frågor. Utredningens slutbetänkande 1974 fick stor betydelse för universitetens och högskolornas internationella orientering.¹⁸¹ I universitetens årsredovisningar och promemorior lyftes nu de internationella frågorna fram och gavs hög prioritet. I Lund skapades bland annat nya utbildningar, som den internationella ekonomutbildningen vid mitten av 1970-talet, och områdesstudier som Mellanösternkunskap, öststatskunskap, Danmarksstudier med flera. Även ett ökat omhändertagande av utländska studerande växte fram. Lund University Foreign Students Organization (LUFSSO) bildades 1972 och riktad information på engelska till gästande studenter och akademiker förekom allt oftare, till exempel *The Lundian*, utgiven sedan 1988 av den amerikanskfödde juristen Madubuko Diakité. I en UHÄ-rapport från 1982 påtalade Lunds förre rektor, universitetskanslern Carl-Gustaf Andrén, att internationaliseringen i huvudsak kunde betraktas utifrån fyra faktorer: innehållet i utbildningen (att utbildningen är aktuell i internationellt hänseende), förekomsten av läroböcker på internationellt språk, förekomsten av utländska gästforskare och gästlärare samt att de studerande har erfarenhet av utlandsstudier. Högskolans verksamhet, menade han, är till sin natur internationell. Vetenskapliga upptäckter är en världsegendom, kunskapen känner inga gränser, men det ”globala perspektivet är inte alltid lika lätt att uppleva i det grodperspektiv som vi så ofta lever i – men det måste finnas där och ständigt eftersträvas”.¹⁸²

De universitetsanställdas tjänsteresor ökade också kraftigt under 1980-talet. Genom att samla in material från SJ Resebyrås två kontor i Lund från åren 1983 respektive 1988 kunde Cederlund visa att resefrekvensen ökade kraftigt, även om man tar hänsyn till det ökade antalet anställda under perioden, från drygt 2 500

utlandsresor 1983 till 3 800 resor 1988.¹⁸³ En förklaring skulle vara att det hade att göra med de europeiska satsningar som gjordes på internationell forskarsamverkan och forskarutbyte. Europeiska gemenskapen (EG) hade allt mer lyft fram forskningsfrågorna. Inte oväntat dominerade resor inom Europa, medan det var sällsynt med resor till Australien, Syd- och Mellanamerika. Lite mer oväntat var att resorna skedde oftare under våren och försommaren. Under perioden april–juni skedde dubbelt så många resor som under vintermånaderna. År 1988 gick 80,8 procent av resorna till Europa, varav 27,5 procent till Norden, medan endast 0,1 procent gick till Syd- och Mellanamerika. Till Nordamerika reste 15,9 procent. En tredjedel av resorna i Europa gick alltså till de nordiska länderna, och sannolikt var antalet resor ännu större, då resor till Köpenhamnsregionen inte alltid ordnades genom en resebyrå. 85 procent av alla resor gick till tio länder som toppades av USA, Storbritannien, Västtyskland och Danmark (övriga var Norge, Frankrike, Schweiz, Finland, Nederländerna och Italien). Västeuropa dominerade alltså starkt, medan vissa länder i Östeuropa inte alls besöktes under 1983 och 1988, som Albanien och Rumänien. Besök i vissa sydeuropeiska länder, som Spanien, Portugal och Grekland, var också sällsynta. Resorna tycktes följa ett geografiskt bälte från Danmark söderut genom Västtyskland, Nederländerna, östra Frankrike, Schweiz till norra Italien. Ofta gick resorna till storstadsregionerna, å ena sidan till städer i monocentriska länder (ofta öststaterna), å den andra till polycentriska länder (som till exempel Västtyskland, där resorna under 1988 gick till 56 olika platser).

Skillnader mellan de olika fakulteternas resmönster framgår också av materialet. De tekniska och naturvetenskapliga fakulteterna stod för cirka 60 procent av samtliga utlandsresor. De humanistiska, teologiska och juridiska fakulteterna utgjorde tillsammans bara 7 procent av det totala resandet. Vid en jämförelse med antalet anställda inom de olika fakulteterna visade det sig att framför allt matematisk-naturvetenskaplig och teknisk fakultet hade mer flitiga resenärer. En förklaring till humanisternas mindre resande skulle vara att de hade sämre ekonomiska förutsättningar, och medicinarnas att deras resor inte skedde genom universitetet utan på bekostnad av landstinget. Skillnaden mellan fakulteterna var främst i fråga om resandefrekvens, medan i stort sett samma länder besöktes oavsett fakultetstillhörighet. De flesta stannade inom Europa. Jurister och teologer reste över huvud taget inte utanför Europa och inte heller särskilt mycket i Europa eller ens inom landet. Medicinarna och teknikerna reste mest utanför Europa, cirka 25 procent av deras resor gick till utomeuropeiska länder, främst USA. Jämför man med vad som framkom av resestipendierna 1850–1950 – ett inte helt jämförbart material – hade humanisterna proportionellt minskat sitt resande, medan naturvetarna hade ökat sitt.

En jämförelse mellan de olika perioderna visar intressant nog också att de länder som var flitigt besökta 1850–1950 ännu var det under 1980-talet. Samma resmönster framträder som ett stråk genom Tyskland och Centraleuropa ner till norra Italien. Dock finns det några tydliga förändrade tendenser i resmönstret: resorna hade förskjutits västerut. Innan kriget var östra Tyskland mycket populärt, som Berlin, Dresden, Greifswald, Halle, Jena och Leipzig, men resorna till dessa hade nu nästan helt upphört. Kalla krigets omritade politiska karta gjorde tydliga avtryck i de universitetsanställdas resor. I stället hade resor till engelsktalande länder som Storbritannien och USA ökat markant. Man reste också väsentligt oftare till de nordiska länderna. Förr var i stort sett endast Köpenhamn ett intressant resmål. Inte ens under studentskandinavismens dagar förekom i större utsträckning studie- eller forskningsresor till andra nordiska lärosäten. På 1980-talet fanns väsentligt fler nordiska lärosäten på reskartan, som Århus, Oslo, Trondheim, Bergen och Helsingfors, vilket speglar utbildningssektorns och forskningens expansion i de nordiska länderna. Berlin, Leipzig, Paris och München, som dominerade i det äldre materialet, hade 1988 ersatts av Köpenhamn, London, Oslo och New York – det vill säga engelsktalande och nordiska städer. Alltjämt var Lund också tydligt orienterat mot Tyskland och Danmark och det i högre grad än andra lärosäten i Sverige. Uppsala orienterade sig mer mot Storbritannien och Finland, och Umeå mot Norden, särskilt Finland.

De universitetsanställdas telefonkontakter med utlandet uppvisade ett liknande mönster som tjänsteresorna.¹⁸⁴ Av 12 000 registrerade samtal, som gjordes genom universitetets telefonväxel mellan november 1987 och oktober 1988, gick 90 procent till länder inom Europa. I likhet med tjänsteresorna gick samtalen i mycket liten omfattning till östra Europa. De tio mest kontaktade länderna var exakt de samma. Rese- och samtalsmönstren överensstämde även vad gällde region och ort. Med andra ord, de länder man ofta besökte var också de man talade i telefon med. De flitigaste resenärerna, lärarna vid matematisk-naturvetenskaplig och teknisk fakultet, var också de mest pratglada.

Ett nytt redskap i internationaliseringen slog igenom under 1980- och 90-talen: datorernas användning för kommunikation, för att dela och bearbeta information och för att skapa och vidmakthålla forskarkontakter. Datorer hade sedan 1950-talet använts för databehandling, men det nya var den breda användningen som kommunikativa tankeredskap de kom att få på 1990-talet. Första datorn i Lund, därtill en av de första i Sverige, var Siffermaskinen i Lund (SMIL), en tio meter lång avancerad räknemaskin som byggdes vid avdelningen för numerisk analys 1955–56. År 1965 inrättades Lunds datacentral för forskning och högre utbildning (LDC).¹⁸⁵ Under 1980-talet gjorde persondatorn entré bland forskare

Professor Kjell-Åke Modéer i Lund med en av de två första serietillverkade bärbara Appledatorerna som han och Skotte Mårtensson hade med sig hem från USA 1984.

och studenter. De första Macintoshdatorerna i Sverige hamnade i Lund redan 1984. Lund blev året därefter samarbetspartner med Apple University Consortium Europe. Apples grundare Steve Jobs kom också att möta företrädare för Lunds universitet i juni 1985 och gjorde vid tillfället en rätt spektakulär entré från ovan med helikopter. På festligheterna på Svaneholms slott samma kväll siade rector magnificus Håkan Westling att World Wide Network kunde bli en ny sorts sju-milastövlar.

En av de största fördelarna med datorerna och de elektroniska nätverken var möjligheten att kommunicera över stora avstånd. Utvecklingen av olika system för elektronisk kommunikation tog fart under 1980-talet, som Datex, Datapak-nätet och videokonferensnät, men det var inte det statliga Televerket, utan främst svenska högskolor som byggde upp internet.¹⁸⁶ I början av 1980-talet utvecklades det svenska universitetsdatanätverket Sunet som band ihop datorer från olika

lärosäten, och 1988 anslöts det till de nordiska ländernas universitetsnät Nordunet med 56 kbit/s Atlantlänk till Princeton University. Sommaren 1984 installerade LDC ethernet som band ihop ett par datorer med kabel och den 17 januari 1985 registrerade Lunds universitet domänen lu.se. Men internet och e-post användes i mycket begränsad omfattning. Hösten 1989 fick emellertid alla anställda en datorpostadress, vilket var tämligen unikt för sin tid. Det var under 1990-talet den digitala revolutionen tog fart. World Wide Web (www) lanserades 1991. En officiell hemsida för Lunds universitet kom upp hösten 1993. Året därefter blev webben mer tillgänglig för vanliga användare genom webbläsaren Netscape. Hösten 1995 startade studentdatorprojektet för att öka tillgången på datorer och datornät för studenter. År 1997 hade webbtekniken slagit igenom så pass att det nu vid Lunds universitet fanns över tvåhundra webbservrar med information, dokumentation och webbsystem som Locus för lokalbokning och person- och adresskatalogen Lucat.

Sättet att skriva och tänka har förändrats med de olika kommunikationstekniker människan har haft tillgång till. Hur internet och elektronisk kommunikation har förändrat vetenskapen och människans tänkande är det kanske ännu för tidigt att bestämt uttala sig om i detalj. Men klart är att den tiden är förbi då man fick vänta på snigelpost och bleka kopior från stencilapparater. Möjligheten att sprida och ta del av kunskap (men också missinformation och skräppost) har ökat väsentligt. Man kan numera kommunicera mer information snabbare och till flera än tidigare, vilket lett till större kontaktnät och en allt starkare internationell och global informationsspridning.

Rivna murar

Berlinmurens fall den 9 november 1989, Sovjetunionens och Warszawapaktens upplösning 1991 och Sveriges inträde i Europeiska unionen (EU) 1995 raserade några av de murar som hållit lundaforskare åtskilda från andra forskare ute i Europa. Internationaliseringen i den högre utbildningen tog fart under 1990-talet. Internationella sekretariat tillsattes på samtliga universitet och högskolor. Sveriges medlemskap i EU innebar ett mer formaliserat samarbete genom deltagande i olika program för forskning och högre utbildning. Det internationella samarbetet fick därigenom en viss geografisk förskjutning till EU:s medlemsländer, till en början Västeuropa, men med murens fall och EU:s utvidgning kom även de östra delarna av Europa i högre utsträckning att bli möjliga att besöka och inleda forskningssamarbete med. Den vetenskapliga internationaliseringen ligger till viss del i linje med EU:s strävande efter ett gränslöst Europa, ett fritt flöde

av varor, tjänster, kapital och – till alldeles nyligen – också människor. Traditionellt sett har det internationella samarbetet haft sin grund i vetenskapliga motiv, forskare som förenas i ett gemensamt intresseområde. Ett antal stora frågor var därtill gränsöverskridande och globala – frågor om miljö, klimat och rymdforskning – och krävde internationellt samarbete för att kunna lösas. Byråkratiska inslag hade emellertid gjort internationellt studentutbyte och forskningssamarbete betungande och tidskrävande. Ett annat skäl för internationellt samarbete som vuxit i betydelse under efterkrigstiden var det ekonomiska. Forskningen, i synnerhet inom naturvetenskaperna, krävde dyr utrustning och stora kostnadskrävande forskningsanläggningar som inte ett enskilt lärosäte, inte ens ett enskilt land kunde bekosta ur egen ficka. I Lund finner vi till exempel MAX IV och European Spallation Source (ESS) som aldrig hade kommit till stånd utan internationellt samarbete. Ett annat viktigt motiv för vetenskapligt samarbete över nationsgränserna var politiska integrationssträvanden, som inte minst mycket av EU:s forskningspolitik har syftat till.

Gränser har historiskt utgjort väsentliga hinder eller barriärer för vetenskapliga utbyten och tankarnas fria lopp. Även om vetenskapen säger sig vara internationell och gränslös finns det många barriärer och trösklar, både naturliga och mänskliga, som hämmar det vetenskapliga samarbetet.¹⁸⁷ Kostnader och tid är väl sådana hinder för internationalisering som man oftast brukar peka på. Olika fysiska barriärer för internationalisering, som skogar, bergsområden, floder och hav, har fungerat som nationsgränser och transporthinder, men också länkat samman, som Öresund och Östersjön. Fysiska avstånd har länge varit ett väsentligt hinder för interaktion och är det ännu i viss mån. En intervjuundersökning som genomfördes 1994 bland utländska studenter i Lund visade att många valde Lund för att det låg nära den europeiska kontinenten.¹⁸⁸ Andra lärosäten, som till exempel Mitthögskolan, hade svårare att rekrytera utländska studenter i och med sitt mindre gynnsamma geografiska läge. Kontakter tycks avta i intensitet med ökat fysiskt avstånd. Men med utvecklingen av olika transport- och kommunikationstekniska lösningar under 1800- och 1900-talen som ångbåtar, tåg, flyg och telegraf, telefon och internet, har det fysiska avståndets betydelse minskat väsentligt. På det regionala planet, för samarbetet mellan Lund och Köpenhamn, har invigningen av Öresundsbron i juli 2000 rent fysiskt bundit samman städerna. Kostnaden för resor har också minskat över tid och diverse tekniska hinder, som olika transportsystem, järnvägarnas spårvidder och linjer, telefonväxlar etc. har successivt undanröjts. Avståndsfriktionen, skulle man kunna säga, har minskat.

Om de fysiska barriärerna har avtagit i betydelse, har andra trätt fram som de främsta utmaningarna för internationalisering, som politiska och kulturella

skillnader. De politiska gränserna, förändrade genom krig, allianser och ömsesidigt utbyte och beroende, har under universitetets historia varit väsentliga hinder. Under en stor del av 1900-talet har fiskala och institutionella barriärer påtagligt hindrat vetenskaplig internationalisering. Pass, visum, uppehållstillstånd, arbetstillstånd, valutor, lagar med mera har försvårat internationellt samarbete. Längre utestängdes till exempel Östeuropa bakom en järnridå av fiskala och institutionella hinder. Nationaliserande tendenser i samtiden, återinförda gränskontroller och avgifter för utländska studenter bygger emellertid upp nya barriärer. Det som ännu tycks vara de allvarligaste hindren för internationalisering inom vetenskapen är de kulturella, som olika språk, traditioner, kulturer, religioner, etniska och sociala förhållanden. Det är ofta människors kunskaper och attityder till andra individer och kulturer som skapar barriärer. Ett av de mer uppenbara hindren är avsaknaden av språkkunskaper. Storbritannien låg förr inte långt borta, men språket satte hinder. I dag kan bristen på kunskaper i andra språk vara en växande tröskel för interaktion mellan forskare med olika kulturella bakgrunder. Det är med andra ord de kognitiva, mentala, kulturella avstånden som har att göra med bland annat likhet och tillit som tycks vara de största utmaningarna för internationaliseringen, att vi lever i, förnimmer och upplever den meningskapande omvärlden, Livsvärlden, olika och har bristande förståelse för andra livsvärldar. Ökad kognitiv och kulturell förståelse av andra sätt att tänka och leva är ett av de viktigaste bidragen som vetenskapens internationella samarbete kan tillföra samhällsutvecklingen.

Under de senaste decennierna har forskningspolitiken rörande internationalisering, liksom Lunds universitets internationella arbete, kommit att lägga allt större betoning på formella och organiserade forskningssamarbeten. Forskningen har blivit mer reglerad och styrd från politiskt håll med detaljerade anvisningar om vilka forskningsfält Sverige ska engagera sig i internationellt, vilka forskningsområden vi är och ska bli världsledande inom och vilka organisationer vi ska delta i. Det tydligaste uttrycket för ett allt mer formaliserat forskningssamarbete är de olika avtal som tecknats mellan universitet, länder och organisationer. Formaliseringen drivs av tanken att internationalisering är av sådan vikt att det inte går att endast överlämna det internationella utbytet till de enskilda forskarna, utan man måste träffa formella avtal mellan universitet, över forskarnas och lärarnas huvuden. Genom avtalet får samarbetet också högre status, man kan knyta till sig andra och mer prestigefyllda universitet, och ett rikt internationellt kontaktnät anses som ett tecken på gott rykte i forskarvärlden.

Att teckna avtal mellan universitet är en sen företeelse.¹⁸⁹ Det blev vanligt först vid 1980-talets mitt. Lunds första bilaterala formella avtal i modern tid skrevs 1966

med University of California och syftade till ett ökat studentutbyte mellan lärosätena, vilket bland annat innebar att de amerikanska partneruniversiteten satte upp ett California Study Center i Lund. Sedan skrevs inget fakultetsövergripande avtal förrän 1986, då ett avtal undertecknades för studentutbyte med Zheijiang-universitetet i Kina. Ytterligare åtta avtal undertecknades under 1980-talet med universitet i Nederländerna, Polen, Estland, Australien, Georgien, Indonesien, Kanada och USA. Våren 1994 hade Lunds universitet tecknat 117 internationella avtal och överenskommelser med andra universitet över världen. Totalt, våren 1996, rörde det sig om avtal med 50 universitet i 23 länder. Drygt hälften av avtalen på 1990-talet var med länder i forna Östeuropa, vilket visar på en strävan att knyta starkare band med länderna som tidigare var onåbara bakom järnridån. Sedan 1990-talet har Lunds universitet också riktat sig allt mer mot Ost- och Sydostasien. Vid sidan av bilaterala avtal har Lund gått in i större nätverk av universitet, som till exempel samverkansprojektet Öresundsuniversitetet mellan nio danska och svenska universitet och högskolor under åren 1997–2012, och sedan 1999 forskningsnätverken Universitas 21 (U21) och sedan 2006 League of European Research Universities (LERU).

Formella avtal är ofta en förutsättning för studentutbyten, medan forsknings-samarbeten inte kräver samma formella organisation. Mest välkänt är EU:s utbytesprogram European Region Action Scheme for the Mobility of University Students (Erasmus) som etablerades 1987. Året därefter tillkom ett nordiskt program för lärare och studerande (Nordplus). År 1989 blev det också möjligt att ta med studiemedel för studier utomlands, vilket förbättrade förutsättningarna för utlandsstudier väsentligt. I en anslagsframställning 1993/94–95/96 satte Lunds universitet ett kvantitativt mål enligt vilket 20 procent av universitetets studenter under den närmaste femårsperioden skulle genomföra minst en termin vid ett utländskt lärosäte. Som kvalitativa mål sattes att Lund skulle erbjuda utbildningar på engelska och kostnadsfria kurser i svenska och om svensk kultur samt tillhandahålla bostäder för utbytesstudenter. I början av 1990-talet reste endast ett sjuttiototal lundastudenter till utlandet för att studera inom ramen för de olika utbytesprogrammen. Men antalet kom snabbt att växa. Redan läsåret 1995–96 studerade närmare 800 studenter en eller flera terminer utomlands. Till en början var det fler som reste ut än som togs emot, men mot mitten av 1990-talet blev det en jämnare balans, delvis på grund av att fler kurser nu erbjöds på engelska. Lundastudenterna valde att resa dit där de stora europeiska språken talades: Tyskland, Storbritannien, Kanada och Frankrike. Lunds tyska orientering stod sig ännu. Både vad gäller inresande och utresande studenter innehade Tyskland en tydlig topplacering; 20 procent reste dit och ungefär lika många kom därifrån.

Utbytesbalansen var sämre med Storbritannien, Kanada och Australien. Många lundastudenter sökte sig dit, men få kom därifrån. I övrigt reste få till Östeuropa, Asien och Afrika. År 1995 kom flest studenter från Tyskland, Frankrike, Nederländerna och USA, från Asien endast 30 studenter. Samtidigt tog Lund emot fler lärare och doktorander än som åkte ut; 56 doktorander vistades i utlandet, medan 183 kom till Lund. Frågan är vad dessa utlandsstudier har inneburit för de enskilda studenterna. Hemvändande Erasmusstudenter har oftast betonat utlandsvistelsens betydelse för den personliga utvecklingen, snarare än studiernas akademiska värde.

Under senare år har arbetet för internationalisering och studentmobilitet i Europa vidareutvecklats. Lund har bland annat sökt anpassa sin utbildning enligt den så kallade Bolognaöverenskommelsen för att skapa gemensamma och jämförbara akademiska utbildningar och examina, som därigenom skulle underlätta studentrörligheten i Europa. Men internationaliseringen har också haft sina bakslag. År 2011 infördes till exempel studieavgifter för studenter utanför EU/EES som många befarade skulle leda till färre utländska studenter. Lund har ofta ansetts som det universitet i Sverige som har flest utbytesstudenter. Enligt den senaste årsredovisningen reste det år 2015 ut 1 237 utbytesstudenter, medan 2 074 togs emot. Utanför utbytesavtal kom det därtill omkring 3 300 studenter till Lund, varav 898 studenter var avgiftsskyldiga. Både vad gäller inresande och utresande studenter utgjorde kvinnorna en majoritet.

Avtal och finansiella resurser kan underlätta internationella kontakter och samarbeten, men de kan inte administreras eller beordras fram. Internationellt samarbete handlar om möten mellan människor, om samtal, om att överbrygga kognitiva och kulturella avstånd. De informella kontakterna mellan forskare är kanske trots allt de mest fruktbara, som i högre grad banar nya vägar, etablerar beständiga sociala relationer och utvecklar gemensamma livsvärldar, medan de formella kontakterna och avtalen snarare förstärker redan upptrampade vetenskapliga vägar. Ibland kritiseras de formella avtalen för att vara pappersprodukter, ”cocktailavtal”, avtal som tecknas men inte leder till något egentligt samarbete, men däremot används i marknadsföringen. Internationaliseringen har blivit en del av universitetets retorik, ett sätt att presentera sig självt i marknadsföringen,

Man får ta seden dit man kommer, tycker en grupp internationella studenter med lundaknackar i nyporna i *LUM* 1993. Från vänster Pablo Perez, Maria Rodriguez, Silvia Treichel, Ion Fernandez de Pinedo och Hagen Weigl.

där internationella avtal, publiceringar och rankingar visar på konkurrenskraft, kvalitet och renommé. Ett stort internationellt kontaktnät ger prestige, särskilt om det gäller högt rankade universitet, och ett stort antal publikationer i utländska tidskrifter anges som ett mått på kvalitet. Ett universitet behöver visa att man har kontakter med omvärlden, gärna också att det besöks av statsmän, nobelpristagare och andra världsnamn. Hedersdoktorat kan även ses som ett medel att knyta internationella band. Lunds universitets självbild är numera att betrakta sig som en mångkulturell universitetsstad med vida omvärldskontakter och med en central position i den internationella vetenskapen.

I de senaste strategiska planerna är internationalisering ett nyckelord. Lunds universitets årsredovisning 2015 fokuserar på internationaliseringen, där den anges som en strategi för att nå högsta kvalitet i utbildning och forskning. I själva ingressen till avsnittet om internationalisering betonas att ”Internationaliseringsarbetet stärker universitetets konkurrenskraft på den nationella och internationella arenan”. Mycket av den nutida retoriken kring internationalisering handlar i hög grad om marknadsföring, vilket det också uttryckligen står i årsredovisningen: syftet är ”att öka Lunds universitets attraktionskraft och förbättra varumärket internationellt”.¹⁹⁰ Några av de faktorer som man tar fram för att framhäva universitetets internationella positionering är sampublicering och citering. Samproduktion eller samförfattande av vetenskapliga artiklar har ökat markant sedan 1970-talet. I årsredovisningen för 2015 anges att sampubliceringen sedan 2005 hade ökat från omkring 50 till 63 procent. Av alla artiklar och bokkapitel som publicerades under 2015 skrevs alltså över 60 procent tillsammans med forskare i andra länder. Av dessa toppar forskare i USA (20 procent), därefter Storbritannien, Tyskland och Danmark. Lunds traditionella internationella mönster – orientering mot Tyskland och Danmark – kvarstår alltså. En intressant förändring, vilket skulle ha förvånat en forskare för ett sekel sedan, är att på listan över de viktigaste samarbetsländerna hamnar Kina på nionde plats. Ett annat mått i den internationella konkurrensen som lyfts fram är citeringar. Under perioden 2011–14 var medelciteringen 9 procent mer än världsgenomsnittet.

I informationsbroschyren *Lund University 2016: Education, Research and Collaboration Since 1666* omnämner universitetet sig självt som ”A World-Class University”. Man behöver inte läsa många rader innan det understryks att Lunds universitet rankas som ett av världens 100 främsta universitet, att det är världsledande inom drygt 30 forskningsområden, att inget annat universitet i Sverige lockar så många utländska studenter, att det har samarbetsavtal med över 600 partneruniversitet i 70 länder över hela världen, att det är det enda svenska universitet som är medlem i LERU och U21, att det har program för internationella

studenter och har världsledande forskningsresurser som MAX IV och ESS. Under jubileet ska universitetet, sägs det vidare, se bakåt och minnas men, framför allt, se framåt, in i framtiden, skapa förutsättningar för att förbli ett världsledande universitet som arbetar med att förstå, förklara och förbättra världen och människors villkor. Och så fortsätter det: universitetet är ständigt det populäraste i Sverige bland internationella studenter. Med sina studenter från hela världen är universitetet en mötesplats för internationella engagemang, kulturutbyten och globala nätverk. Av 2 046 fristående kurser hålls 700 på engelska, av 223 masterprogram är 100 på engelska. Lund är den mest aktiva svenska deltagaren i EU:s program för teknisk och ekonomisk utveckling. Lund kommer ha världens främsta synkrotronljus laboratorium i MAX IV och världens mest kraftfulla neutronkälla i ESS, som stärker Lunds position som en ”international research hub”. Studenter och forskare från 130 länder skapar ”a truly international and vibrant atmosphere”, sägs det. Totalt består universitetet av 15 procent internationella studenter, på masterprogrammen hela 50 procent, och vidare är 40 procent av de forskarstuderande, 20 procent av lärarna och 40 procent av forskarna internationella. Utifrån dessa officiella dokument är bilden tydlig. Internationalisering har blivit en av de viktigaste beståndsdelarna i universitetets självbild, för marknadsföring, för att locka studenter och forskningsmedel, för klättring i universitetens hierarki eller helt enkelt för att hävda sitt existensberättigande. I den internationella kapplöpningsen tycks traditionella värden som bildning, självförverkligande, nyfikenhet, sanning och vishet väga förhållandevis lätt.

Världen som förändrar tänkandet

Lunds universitets självbild är att vara mer internationellt än andra jämförbara universitet. Den här uppsatsen ger delvis fog för den bilden, men Lunds universitet som internationellt är inte någon ny företeelse. Det var det från allra första början. Världen är och har varit universitetets själva livsnerv. Till skillnad från övriga lärosäten i Sverige har Lund alltid framstått som något exotiskt, som mera kontinentalt, sydlandskt, med en fläkt av Danmark och Tyskland. Den här studien kan också delvis bekräfta den bilden. Lunds geografiska närhet till Danmark, utlandet och kontinenten, både i fråga om fysiska avstånd och med tanke på Kommunikationsmedel, ger dess universitet en unik position. Lunds universitet uppvisar ett tämligen beständigt, trögrörligt mönster i kontakten med kontinenten, med täta förbindelser i synnerhet med Danmark, Tyskland och västra Europa. De universitetsanställdas resor går till stor del till centrala noder i Europa av ekonomisk och politisk betydelse, framträdande centrumbildningar som kombinerar

tjänstekonomi med kunskapsintensiv produktion, som har utvecklad infrastruktur och goda kommunikationer och därmed utmärker sig genom åtkomlighet och tillgänglighet. Orienteringen mot tysktalande länder är fortfarande tydlig och har sitt ursprung, förutom i den geografiska närheten, i gamla kulturella, språkliga och religiösa band med det germanska kulturområdet. Den tyska dominansen har dock mattats av beräknligt sedan 1800-talet. Efter andra världskriget har Lund i större omfattning orienterat sig mot den anglosaxiska världen och under de senaste decennierna även mot östra Europa och Asien.

Som ett stickprov på hur läget ser ut i dag, kan man se på fakulteternas tilldelade resestipendier för vårterminen 2016. Resorna gick till 38 länder och till alla världsdelar, men ett land dominerar stort: USA. Naturvetenskapliga fakulteten uppvisar en stor spridning av länder, varav åtta resor gick till USA, men inget annat land kommer upp i mer än två resor. Vid de humanistiska och teologiska fakulteterna är också USA det enskilt största resmålet (19 resor eller 20,4 procent), följt av Sverige, Storbritannien, Tyskland, Italien, Frankrike och Norge. Ett intressant mönster som skulle ha förvånat en forskare för bara trettio år sedan är att det numera inte är ovanligt med resor till Östeuropa (Ungern, Polen, Ryssland och Tjeckien), men också till andra världsdelar (Mexiko, Kina, Japan och Sydkorea). Anmärkningsvärt är också att endast en (1) resa gick till Danmark, vilket inte kan förklaras med att de flesta resor till Danmark skulle göras på egen bekostnad, då i jämförelse hela 16 resor gick till olika konferenser inom Sverige.

Några slutsatser går att dra utifrån denna genomgång av 350 års internationella kontakter vid Lunds universitet. Intresset för resor och kontakter med världen utanför Lund har mer eller mindre funnits hela tiden, liksom inskrivet i det vetenskapliga projektet. Det är snarare möjligheterna för resandet som har förändrats över tid. Till en början var de främsta barriärerna för kontaktutbyte fysiska avstånd, restiden och reskostnader, men också under lång tid religiösa, politiska, juridiska-fiskala och institutionella förhållanden. Många av de fysiska begränsningarna har emellertid avvägrats. Som de största utmaningarna för en vidare internationalisering återstår nu främst kognitiva, mentala och kulturella begränsningar och barriärer.

Resmönstret har under de 350 åren varit påtagligt trögrörligt och stabilt. Man har rest till de vetenskapliga, ekonomisk-politiska noderna i västra Europa, i synnerhet för Lunds del till Danmark och Tyskland. De flesta lärare gjorde långväga resor genom Europa redan på 1600- och 1700-talen, men resandet i absoluta tal expanderade kraftigt i takt med förbättrade kommunikationer och universitetets tillväxt. Allt fler personer reste allt oftare och allt längre bort. Även sättet att resa har förändrats, beroende på snabbare transportmedel och lägre reskostnader. Förr

gjorde man få längre resor till flera orter. Nu görs vanligen många men korta resor, med ett begränsat antal resdagar och resmål.

Den internationella *kommunikationen* har förändrats över tid. Inte det att viljan att kommunicera med utländska forskare nämnvärt har förändrats, utan snarare det att förändrade kommunikativa exogram (som brev, telefon, e-post etc.) gjort det möjligt att kommunicera med allt fler personer, allt oftare och till allt mer avlägsna hörn av världen. Även här tycks sättet att kommunicera ha förändrats, från längre mer övervägda brev skrivna för hand eller veckor och månaders samtal på tu man hand på en och samma ort, till snabbt ivägskickade e-brev och korta, flyktiga samtal under intensiva, forcerade konferenser under några få dagar.

Organiseringen av det internationella samarbetet är ytterligare en faktor i förändring. Det är förstås individer som träffas och håller kontakt, inte universitet eller organisationer, men officiella organisationer, sällskap, samarbetsavtal mellan universitet och andra formella samarbeten kan understödja internationella kontakter. Informella kontakter på initiativ av forskarna själva, genom resor, samtal och korrespondens, är och har länge varit den mest pådrivande och viktigaste faktorn för internationalisering. De senaste årtiondena har internationaliseringssträvandena dock allt mer fokuserat på de formella kontakterna, på samarbetsavtal och överenskommelser mellan universitet för reglering och samordning av utbildning, examina, forskningsfinansiering etc.

Slutligen har också *tänkandet* om internationalisering skiftat. Uppfattningen att internationalisering, omvärldskontakter, resande och samarbete över nationsgränserna är viktiga har traditionellt sett grundat sig i vissheten om att det, helt enkelt, är bortom vår egen lilla stad de stora tänkarna, de geniala idéerna, de ledande forskningsmiljöerna, de värdefullaste samlingarna och de rikaste biblioteken finns. Andra argument för internationalisering som framförts genom historien är att den gör det möjligt att övervinna politisk splittring, att samarbeta kring frågor som är gränsöverskridande och utan geografisk hemvist och att gemensamt finansiera dyra forskningsanläggningar. Internationalisering har också alltid haft nationella motiv: att hävda nationen bland de bildade, ”civiliserade” nationerna, eller att öka nationens internationella konkurrenskraft. På senare tid har också internationaliseringen inte bara ansetts viktig för de praktiska, vetenskapliga, ekonomiska eller politiska vinster den kan medföra, utan blivit ett uttryck för universitetets självhävdelse, dess självbild, i marknadsföringen av universitetet. I stället för att föra fram vilka vetenskapliga idéer och rön som universitetets forskare har kommit fram till, räknar man nu hur många avtal, utländska studenter och forskare, engelskspråkiga publikationer etc. som universitetet kan stoltsera med.

Några av de mest betydelsefulla faktorerna i internationaliseringen är transport-tekniska och infrastrukturella förändringar, som båtförbindelser, järnvägar, flyg, men också säkerhetspolitiska förändringar. Ser man på resandet över tid följer de transport- och kommunikationsteknikens förändringar och den säkerhetspolitiska världsordningen som skapat nya möjligheter, men också begränsat eller riktat resandet åt ett visst håll. I grova drag kan man se fyra perioder i Lunds universitets historia i fråga om internationalisering. Under den första perioden mellan 1666 och 1828 gjordes resandet till fots, med häst och vagn, segelbåt eller roddbåt. Korrespondens skedde medelst brev. Sverige var mer eller mindre ständigt invecklat i krig och utgjorde en viss maktfaktor i norra Europa. En andra period inleddes 1828 med ångbåtstrafiken över Öresund, följt av järnvägar, telegraflinjer och internationell posthantering. Perioden präglas av en allt mer nationalistisk, samtidigt skandinavistisk orientering. Den tredje fasen kan sägas ha tagit sin början 1902 då telefoner började dyka upp i akademikernas hem. 1900-talets lunda-akademiker levde i en tid då den internationella telefontrafiken utvecklades och snart följdes av allt snabbare transportmedel, som bil och flyg. Det var också en tid då den demokratiska nationalstaten navigerade mellan brinnande världskrig och det kalla krigets frostiga internationella relationer. Den fjärde perioden, slutligen, tog sin början 1989 då alla lärare vid universitetet fick e-postadresser och den därpå följande digitala revolutionen och framväxten av internet. Murens fall innebar också ett nytt geopolitiskt landskap. Sammantaget kan man skönja ett antal långsiktiga tendenser i resmönstret: från långsammare färdmedel till snabbare; från dyra reskostnader till billigare; från kortare avstånd till längre; från att sällan resa till att göra det oftare; från längre till kortare tid på resa; från besök på många platser till färre.

Tre faktorer i vetenskapens internationalisering har i synnerhet inverkat på studenters och lärares rörelse- och kontaktmönster: 1. *Exogrammen*: hur man använt sig av och utvecklat nya exogram för förvarandet och förmedlandet av tankar, som böcker, brev, tidskrifter, fotografier, datorer och internet. Här kan man också inkludera olika slags föremål med vilka man tänker, experimenterar och laborerar, som museisamlingar, naturalier, instrument och laboratorieutrustningar. 2. *Kommunikationerna*: tillgången till och utvecklandet av olika transport- och kommunikationstekniker, dels för förflyttning av människor och varor som hästdroskor, tåg, bil och flyg, dels olika tekniker för samtal och informationsöverföring, som telegraf, telefon, radio och e-post. 3. *Geopolitiken*: hur politiska förändringar har ritat om kartan och skapat nya möjligheter för kontakter, men också begränsat andra. När nya föremål (exogram) tas i bruk, när förutsättningarna för förflyttningen i rummet förändras och när själva rummet i sig förändras

(på grund av geopolitiska eller andra orsaker), det vill säga när förutsättningarna för den situerade och distribuerade kognitionen förändras, så förändras också tänkandet. Internationalisering är med andra ord, genom exogram, kommunikationer och geopolitik, ett sätt att förändra tänkandet. Står man alltså i Lundagård med biljetten i fickan och resväskan under armen, redo att bege sig åt norr, söder, öster eller väster, så är man också redo att förändra sina egna tankar.

- anmärkningsvärda förskjutningar genom inrättandet av samhällsvetenskaplig fakultet 1965 som 1970 nästan är dubbelt så stor som hum: 45 000 mot 23 000, anmärkningsvärd är också att antalet kvinnor i högskolan överstiger männen. Statistik enligt Gunnar Richardsson.
- 78 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 330.
- 79 Jfr Östling (2015), där han efter en schweizisk förebild räknar in fyra delar: 1. Systematisk organisation; 2. Representationer och medieformer; 3. Kunskapsaktörer; 4. Kunskaps-genealogi. Här till lägger Östling: 5. Kunskapsinstitutioner universitet osv.; 6. Kunskapskultur [=]. Han ser fyra motiv för kunskapshistoria: 1. Ett nytt objekt att forska på [!]; 2. Ett sätt att se vart historien är på väg [?]; 3. Ställa dagens samhälle i kritisk belysning (STS finns dock?); 4. Humanioras relevans för framtiden. Östling hänvisar till Burke (2000–12) och Benner & Widmalm (2011). Wissensgeschichte finns i Berlin och Zürich. Definitionen av Philip Sarasin. En färsk översikt av aktuell forskningspolitik och forskningspolitiskt verksamma forskare ger Björkman & Fjæstad (2015) med ett tjugotal uppsatser. Redan Annerstedt (1869) i recensionen av Weibull (1868–76) menar för arbetet ska bli helgjutet en måste vara ansvarig men att han behöver medarbetare och att arbetsfördelning är nödvändig för att det förflytnas bild blir ”återgifven i dess sanning och fullhet”.
- 80 Avhandlingar: Svensson (1987); Larsson (1982); Niléhn (1983); Blomqvist (1992); Cederlund (1990); Kristenson (1990); Åhsberg (1995); Holmberg (1999); Tunlid (2004); Pålsson (2003); Heidegren (1999); Wikhall (2001); Carls (2004), Hallonsten (2009), Sjöström (2007); Melander (2006); Stohlander Axelsson (2001).
- 81 Fehrman (1984) epilog.
- 82 ”Flyttningen”, i Tegnér (1925) s. 127.
- 83 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 413.
- 84 Olin & Wedberg (1959) s. 33 f.
- 85 ”Vid svenska akademiens femtiåra minneshögtid. Den 5 april 1836”, i Tegnér (1923) s. 9.
- 86 Brissman (2010) s. 11 f.
- 87 Dhondt (2015) s. 5.
- 88 Rosén (1968) s. 15, se även s. 22 f.
- 89 Sjöberg (1997).
- 90 Stobaeus (2013).
- 91 Ahnfelt (1859) s. 310.
- 92 Törnqvist (1996) s. 270.
- 93 Rosén (1968) s. 137.
- 94 Rosén (1968) s. 2.
- 95 Weibull (1918) s. 209.
- 96 Johannesson (1982) s. 15.
- 97 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 37.
- 98 Tersmeden (2014) s. 73–85.
- 99 Östlund & Örneholm (2013) s. 10.
- 100 Gierow (1971) s. 341.
- 101 Donald (2010) s. 71–80.
- 102 Möller (1945); Johannesson (1982) s. 143.
- 103 Leide (1971) s. 66.
- 104 Johannesson (1982) s. 168.
- 105 Karlson (1954) s. 63; Leide (1971) s. 49.
- 106 Om studenternas resor, se Weibull (1918) s. 283; Gierow (1971) s. 380 f., 430; Johannesson (1982) s. 376, 382.
- 107 *Samling af testamenten* (1810) s. 21; Johannesson (1982) s. 429.
- 108 *Samling af testamenten* (1810) s. 57; se även Johannesson (1982) s. 425, 430.
- 109 Weibull (1868–76) s. 345.
- 110 Weibull (1868–76) s. 316.
- 111 Weibull (1868–76) s. 293 f.; Weibull (1918) s. 334.
- 112 Möller (1931) s. 69.
- 113 Bager (1936); Cronquist (1948).
- 114 Lysander (1863) s. 62.
- 115 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 175.
- 116 Flensburg (1901).
- 117 Tersmeden (2015).
- 118 Weibull (1993) s. 45; Cederlund (1995) s. 36.
- 119 Agardh, *Anteckningar under en resa*, LUB.

- 120 Ljunggren, *Hvad som fanns på botten af kappsäcken*, LUB.
 121 Quennerstedt, *Reseanteckningar*, LUB.
 122 Cederlund (1995) s. 32.
 123 Weibull (1918) s. 284.
 124 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 413.
 125 Cederlund (1999) s. 145–152.
 126 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 90 f.
 127 Weibull (1993) s. 49.
 128 *Lunds Weckoblad* 1/7 1829.
 129 *Kjöbenhavns Morgenblad* 3/5 1840, s. 65.
 130 Gierow (1945) s. 254 ff.
 131 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 164.
 132 Möller (1931) s. 245–252.
 133 Weibull (1868–76) s. 6.
 134 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 123 f.
 135 Wallerius (1975) s. 119.
 136 Weibull (1968) s. 60.
 137 Weibull (1968) s. 56.
 138 Hjelmqvist (1958) s. 9.
 139 Gierow (1971) s. 268; Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 96.
 140 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 171–174.
 141 *Samling af stiftelsebref* (1862) s. 16 f.
 142 Cederlund (1999) s. 155.
 143 Svensson (1972) s. 42–46, 63.
 144 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 208.
 145 Nilsson (1879) s. 5.
 146 Nilsson (1923) s. 325.
 147 Quennerstedt (1863) s. 123, 154 f.
 148 Quennerstedt (1918) s. 148, 153.
 149 Skogh (1981) s. 69.
 150 Lindström (2015) s. 83.
 151 Hjelmqvist (1958) s. 30.
 152 Törje (1968) s. 121; se även Törje (1958).
 153 Bjerstedt, Magnusson Staaf & Tersmeden (2014) s. 30 f.
 154 Engstrand & Widén (2012) s. 112 f.
 155 Löwegren (1968) s. 73; se även Ingelög (2013) s. 88 f.
 156 Johannesson (1982) s. 312, 314.
 157 Kaiserfeld (2013).
 158 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 101 f.
 159 *Lunds kungl. universitets katalog* (1904) s. 6.
 160 Heimbürger (1931) s. 217; Heimbürger (1953) s. 39, 41, 91.
 161 Castensson (1992) s. 12.
 162 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 192.
 163 Schalén, Hansson & Leide (1968) s. 115.
 164 Castensson (1992) s. 11.
 165 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 194, 253 f.
 166 Angsmark (2005).
 167 Ask-Upmark (1969) s. 185.
 168 Tunlid (2004) s. 202.
 169 Oredsson (1996) s. 37 f., 66; Oredsson (2012) s. 135.
 170 Holmberg (2003) s. 212.
 171 *Fysiologi i Lund* (1997) s. 88.
 172 Jönsson (1943) s. 48.
 173 Oredsson (1996) s. 220.
 174 Oredsson (1996) s. 212.
 175 Hägerstrand (1984) s. 96.
 176 Lindberg (2015) s. 185, se även s. 175 f.
 177 Weibull (1968) s. 136.
 178 Fehrman, Westling & Blomqvist (2004) s. 268.
 179 Olin & Wedberg (1959) s. 33 f.
 180 Blomqvist (1998) s. 28.
 181 *Utbildningens internationalisering* (1974); Cederlund (1999) s. 53 f.
 182 Andrén (1982) s. 1.
 183 Cederlund (1990).
 184 Holmberg (1990); Cederlund (1990).
 185 LDC:s historia: <www2.ldc.lu.se/div/ldc-historia.html> (6/8 2016).
 186 Hamngren, Odhnoff & Wolfers (2009) s. 23.
 187 Cederlund (1995) s. 45–49; Törnqvist (1996) s. 159–163.
 188 Cederlund (1999) s. 57.
 189 Cederlund (1995) s. 44; Cederlund (1999) s. 100–107.
 190 *Lunds universitets årsredovisning* (2015) s. 41, se även s. 57.
 191 Lunds universitets officiella närvaro

Referenser.

Förkortningar som används i referenserna och noterna:

AB, *Aftonbladet*

DN, *Dagens Nyheter*

HD, *Helsingborgs Dagblad*

KvP, *Kvällsposten*

LUM, *Lunds universitets magasin*

Nutek, Närings- och teknikutvecklingsverket

SDS, *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*

SFS, Svensk författningssamling

Sister, Swedish Institute for Studies in Education and Research

SOU, Statens offentliga utredningar

SvD, *Svenska Dagbladet*

Vinnova, Verket för innovationssystem

Otryckt.

Arkivcentrum Syd (ACS), Lund:

Anatomiska institutionens arkiv

Inkomna skrivelser, 1948–49, E 1:3; 1951–53, E 1:8; 1953–53, E 1:1; 1963, E 1:21, 108/63; 1964, E 1:22.

Institutionskollegiets protokoll, 1965–77, A 1:1.

Institutionsstyrelsens protokoll 1978–84, A 2A:1; 1984–94, A 2A:2.

Kansli M, Curriculum-kommitténs anteckningar, 1989–90, A 14:1; 1991, A 14:2.

Kansli M, Diarieförda handlingar, huvudserie, G11– G314, 1994, F 1A: 238; B 19 550/91.

Kansli M, Medicinska fakulteten, Fakultetsrådet, Minnesanteckningar, 1994-10-04.

Kansli M, Nämnden för läkarutbildningen, Kommentar till utredningen: "Den framtida morfologiundervisningen i Lund", 1994-08-09, Dpl M G9, Dnr 594/94.

Kroppsdonationshandlingar, 1963–93, F 5:1; F 5:10.

Register över kroppsdonationer, 1961–84, D 3:1.

Utgående skrivelser, 1947–50, B 1:3; 1953–55, B 1:6; 1963, B 1:14; 1972, B 1:23.

Lunds universitets arkiv

Lunds universitets styrelses protokoll, Rektorsämbetets kanslis arkiv, A2A.

Lundasamlingen, Lunds stadsbibliotek:

Norén, Åsa & Gunilla Weibull, "Studentoroligheterna i Lund 1793", tvåbetygsuppsats i historia (Lund u.å.).

Lunds universitetsbibliotek (LUB), Lund:

Agardh, Jacob Georg, *Anteckningar under en resa till Tyskland, Frankrike och England åren 1836*.
37.

Edlund, Sven, Korrekturvolym för Sven Edlunds bidrag, Ms Undervisning.

Kjöllerström, Sven, okat., tom 8, anteckningsblock fört från 1958 till 1968.

Ljunggren, Gustaf, *Hvad som fanns på botten af kappsäcken efter En Utländsk Resa 1849–50*.

Quennerstedt, August, *Resanteckningar*.

Sweder, Carl Erik, *Minnen från Akademien i Lund*.

Weibull, Martin, okat. två volymer.

Sveriges Radio Förvaltnings AB (SRF), Stockholm:

Södra distrikten, Programredaktionen, Dokumentarkivet, B17 F1:32–48 (1962–71).

Tryckt.

Abrahamsson, Ulla B., *I allmänhetens tjänst: Faktaprogram i radio och television 1955–1995* (Stockholm 1999).

Agar, Jon, "What Happened in the Sixties?", *The British Journal for the History of Science* 41:4 (2008).

Ahnfelt, Paul Gabriel, *Lunds universitets historia. 1* (Stockholm 1859).

Ahnfelt, Paul Gabriel, "Prospekt", i *Folke: Et nordisk tidsskrift* 1 (1859b).

Ahnfelt, Paul Gabriel, *Studentminnen: Anteckningar och tidsbilder från hemmet, skolan, universitetet och församlingen*, 2. uppl. (Stockholm 1882).

Akademiska föreningen 1830–1911: Festskrift vid invigningen av föreningens nybyggnad den 20–22 oktober 1911 (Lund 1911).

Alexanderson, Ola, *Ideon: Funktion och effekter* (Växjö 1993).

Alexandersson, Olle & Jan-Sture Karlsson, *Det svenska folkuniversitetet: Idéer och arbete* (Stockholm 1983).

Almquist, Jan Eric, "Nicolaus Beckman och Samuel Pufendorf", *Lychnos* (1941).

Alsmark, Anna, "Krig och fred i Lundagård", i Anna Alsmark, Per Lindström, Petter Lönegård & Jan Mårtensson (red.), *Lundagård 75 år: Boken om tidningen 1920–1995* (Lund 1995).

Alsmark, Anna, Per Lindström, Petter Lönegård & Jan Mårtensson (red.), *Lundagård 75 år: Boken om tidningen 1920–1995* (Lund 1995).

Ambjörnsson, Ronny (red.), *Från Aten till Los Angeles: Idéhistoriska miljöer* (Stockholm 1986).

Andersson, Ann-Sofie, "Kvinnlig humor och roliga flickor", i Patrick Meurling (red.), *Humor i Lund: En faktabok* (Lund 1999).

Andersson, Gunnar & Magnus Jerneck (red.), *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring: En jubileumsskrift* (Lund 2015).

Andersson, Jenny, "Alvas framtider: Alva Myrdal och svenska framtidsstudier 1967–1972", i Christina Florin & Torbjörn Lundqvist (red.), *Historia – en väg till framtiden?: Perspektiv på det förflutnas roll i framtidsstudier* (Stockholm 2003).

- Andersson, Jenny, "The Great Future Debate and the Struggle for the World", *American Historical Review* 117:5 (2012).
- Andrén, Carl-Gustaf, "Internationalisering – en integrerad del av högskolans verksamhet", i Carin Olausson (red.), *Internationalisering av högskolans utbildning: En konferensrapport*. UHÄ-rapport 1982:20 (Stockholm 1982).
- Andrén, Carl-Gustaf, "Ett 300-årsjubileum i motvind", i *Under Lundagårds kronor*. 6 (Lund 2005).
- Andrén, Carl-Gustaf, *Visioner, vägval och verkligheter: Svenska universitet och högskolor i utveckling efter 1940* (Lund 2013).
- Angsmark, Göran (red.), *Studentatfion: Lundensiskt fönster mot världen* (Lund 2005).
- Annerstedt, Claes, rec. av Weibull i *Svensk Literatur-Tidskrift* (1869).
- Annerstedt, Jan & Lars Dencik, "Koloniseringen av framtiden", *Ord & bild* 6 (1971).
- Ask-Upmark, Erik, *Resa genom åren* (Stockholm 1969).
- Asplund, Johan, *Teorier om framtiden* (Stockholm 1979).
- Bager, Einar, "Malmöns första ångbåt", *Malmö fornminnesförenings årsskrift* (1936).
- Barron, Lee, *Celebrity Cultures: An Introduction* (London 2015).
- Barton, H. Arnold & Paul Raudsepp, *Mare nostrum – mare Balticum: Commentationes in honorem professoris Matti Klinge* (Helsingfors 2000).
- Baumgarten, Marita, *Professoren und Universitäten im 19. Jahrhundert: Zur Sozialgeschichte deutscher Geistes- und Naturwissenschaftler* (Göttingen 1997).
- Bell, Daniel, *X80: Tankar om framtiden. PLM seminar "society and management in the 1980's" 3–4 juni 1970, Malmö* (Stockholm 1971).
- Bell, Daniel & Stephen R. Graubard (red.), *Toward the Year 2000: Work in Progress* (Cambridge, MA 1967).
- Bengtsson, Bengt Olle & Gunnar Broberg (red.), *Bortom det acceptablas gränser: Bengt Lidforss och lundaradikalismen* (Lund 2013).
- Benner, Mats, *Kontrovers och konsensus: Vetenskap och politik i svenskt 1990-tal*, Sister rapport 1 (Nora 2001).
- Benner, Mats, "Starkare forskningsmiljöer?", i Sverker Sörlin (red.), *"I den absoluta frontlinjen": En bok om forskningsstiftelserna, konkurrenskraften och politikens möjligheter*, Sister rapport 12 (Nora 2005).
- Benner, Mats, *Kunskapsnation i kris? Politik, pengar och makt i svensk forskning*, Sister rapport 13 (Nora 2009).
- Benner, Mats & Sverker Sörlin, *Samverkansuppgiften i ett historiskt och institutionellt perspektiv* (Stockholm 2015).
- Benner, Mats & Sven Widmalm, *Kunskap* (Malmö 2011).
- Berg, Annika, *Döda kroppar i vetenskapens tjänst: Om anatomiska dissektioner och utsatta människors rättigheter i 1920-talets Sverige* (Uppsala 2003).
- Berg, Fredrik, *Johannes Bureus och universitetets sigill* (Uppsala 1971).
- Bergh, Birger, "Gerhard Bendz: Minnesord", i *Årsberättelse: Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund* (1984/85).
- Bergh, Birger, "Humor i Uppsala och Lund", i Patrick Meurling (red.), *Humor i Lund: En faktabok* (Lund 1999).

- Bexell, Göran, *Akademiska värden visar vägen* (Stockholm 2011).
- Beyer, Nils, *Bengt Lidforss* (Stockholm 1968).
- Bjerstedt, Sven, Björn Magnusson Staaf & Fredrik Tersmeden, *Lund just då!: Om en parodisk lundaguide från 1890* (Lund 2014).
- Björck, Henrik, *Om kollegialitet* (Stockholm 2013).
- Björklund, Stefan, *En författning för disputationen* (Uppsala 1996).
- Björkman, Jenny & Björn Fjæstad (red.), *Tänka vidare: Forskning, finansiering, framtid* (Stockholm 2015).
- Bladh, Agneta, "Institutional Autonomy with Increasing Dependency on Outside Actors", *Higher Education Policy* 20 (2007).
- Blom, K. Arne (red.), *Student i Lund 1960–69* (Lund 1988).
- Blomqvist, Göran, *Elfenbenstorn eller statsskepp?: Stat, universitet och akademisk frihet i vardag och vision från Agardh till Schück* (Lund 1992).
- Blomqvist, Göran, "Akademiska visioner under 1800-talets sista decennier", i *Scandia* 2 (1993).
- Blomqvist, Göran, "Så blev kvinnor professorer vid Lunds universitet", i Margareta Wirmark (red.), *Professorsboken: Fyrtionio Lundakvinnor berättar* (Stockholm 1996).
- Blomqvist, Göran, "Universitetet som oroscentrum", i Kim Salomon & Göran Blomqvist (red.), *Det röda Lund: Berättelser om 1968 och studentrevolten* (Lund 1998).
- Blomqvist, Ragnar, *Lunds historia. 2, Nyare tiden* (Lund 1978).
- Bollerup, Sven, "Sven Lagerbring och kanslercensuren", i *Scandia* (1967).
- Boon, Timothy, *Films of Fact: A History of Science in Documentary Films and Television* (London 2008).
- Bragesjö, Fredrik, *Bilda eller samverka? En studie av bakgrunden till universitetens tredje uppgift* (Göteborg 2009).
- Bragesjö, Fredrik, Aant Elzinga & Dick Kasperowski, "Continuity or Discontinuity? Scientific Governance in the Pre-History of the 1977 Law of Higher Education and Research in Sweden", *Minerva* 50:1 (2012).
- Braune, Fredrik, "Några anteckningar till de nordiska universiteten under de senaste femtio åren", i *Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri* (1878).
- Briggs, Asa, *The History of Broadcasting in the United Kingdom. 4: Sound and Vision* (London 1979).
- Briggs, Asa & Peter Burke, *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet* (Cambridge 2002).
- Brinck, Per, "Carl H. Lindroth", *Svenskt biografiskt lexikon. 23* (Stockholm 1980–81).
- Bringéus, Nils-Arvid, *Carl Wilhelm von Sydow som folklorist* (Uppsala 2006).
- Brissman, Henrik, *Mellan nation och omvärld: Debatt i Sverige om vetenskapens organisering och finansiering samt dess internationella och nationella aspekter under 1900-talets första hälft* (Lund 2010).
- Broberg, Gunnar, "Then gifte filosofen", i *Annales. 26* (1985–86).
- Broberg, Gunnar (red.), *Gyllene äpplen: Svensk idéhistorisk läsebok. 2* (Stockholm 1991).
- Broberg, Gunnar, "En kultur-anatom: Carl-Herman Hjortsjö", i Gunnar Broberg, Hans Lund, Birgitta Olander & Per S. Ridderstad (red.), *Kultur-anatomiska studier: Tillägnade Anja Edén och Sten Kindlundh* (Lund 2001).

- Broberg, Johan Valentin, *Om universitets-idéens betydelse* (Stockholm 1860).
- Broman, Ivar, *Människohjärnan: En kortfattad handledning vid dess studium och dissektion* (Lund 1926).
- Broman, Sten, *Den svenska musikforskningen 1750–1900* (Lund 1927).
- Brulin, Göran, *Den tredje uppgiften: Högskola och omgivning i samverkan* (Stockholm 1998).
- Burke, Peter, *A Social History of Knowledge. 1–2* (Cambridge 2000–12).
- Burman, Anders & Per Sundgren (red.), *Bildning: Texter från Esaias Tegnér till Sven-Eric Liedman* (Göteborg 2010).
- Böök, Fredrik, *Esaias Tegnér: En levnadsteckning. 1* (Stockholm 1946).
- Caldenby, Claes, *Universitetet och staden: Inför fältstudier!* (Göteborg 1994).
- Carls, Lina, *Våp eller nucka?: Kvinnors högre studier och genusdiskursen 1930–1970* (Lund 2004).
- Carlsson Wetterberg, Christina & Göran Blomqvist (red.), *Kvinnor vid Lunds universitet* (Lund 2000).
- Castensson, Reinhold (red.), *Sveriges nationalatlas. Infrastrukturen: förvaltning, kommunikationer, energi* (Stockholm 1992).
- Cederlund, Kerstin, *Lunds universitets omvärldsrelationer* (Lund 1990).
- Cederlund, Kerstin, *Universitet i internationella nätverk* (Lund 1995).
- Cederlund, Kerstin, *Universitet: Platser där världar möts* (Stockholm 1999).
- Chotkowski LaFollette, Marcel, *Science on American Television: A history* (Chicago, IL 2013).
- Christensen-Nugues, Charlotte, Gunnar Broberg & Svante Nordin (red.), *Kunskapens kretsar: Essäer om kunskap, bildning och vetenskap genom tiderna* (Stockholm 2008).
- Chydenius, Karl, *Svenska expeditionen till Spetsbergen år 1861, under ledning af Otto Torell* (Stockholm 1865).
- Collett, John Petter, *Historien om Universitetet i Oslo* (Oslo 1999).
- Collin, Carl Martin, "Lund och skandinavismen", i *Under Lundagårds kronor: Minnen upptecknade av gamla studenter. En minneskrans vid tvåhundraftioårsfesten af gamla studenter* (Lund 1918).
- Cronquist, Axel, "Hjulångare och propellerfartyg i Malmö hamn under förra århundradet", *Malmö fornminnesförenings årsskrift* (1948).
- Cunningham, Andrew, *The Anatomical Renaissance: The Resurrection of the Anatomical Projects of the Ancients* (Aldershot 1997).
- Daston, Lorraine & H. Otto Sibum, "Introduction: Scientific Personae and Their Histories", *Science in Context* 1–2 (2003).
- Deiaco, Enrico, Eric Giertz & Göran Reitberger, *Teknikparkens roll i det svenska innovations-systemet: Historien om kommersialisering av forskningsresultat*, Vinnova Forum Innovationspolitik i Fokus VFI 2002:3 (Stockholm 2002).
- Deiaco, Enrico, Mats Benner, Lars Geschwind & Karla Anaya-Carlsson, *Att komma i gång med strategiska forskningsmiljöer: En analys av SSF:s satsning på strategiska forskningscentra* (Stockholm 2009).
- Dhondt, Pieter, "University History Writing: More than a History of Jubilees?", i Pieter Dhondt (red.), *University Jubilees and University History Writing: A Challenging Relationship* (Leiden & Boston, MA 2015).

- DiMaggio, Paul J. & Walter W. Powell, "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields", *American Sociological Review* 48:2 (1983).
- Donald, Merlin, "The Exographic Revolution: Neuropsychological Sequelae", i Lambros Malafouris & Colin Renfrew (red.), *The Cognitive Life of Things: Recasting the Boundaries of the Mind* (Cambridge 2010).
- Döbeln, Johan Jacob von, *Regiae academiae Lundensis historia. 1–3* (Lund 1740–42).
- Edin, Anna, *Den föreställda publiken: Programpolitik, publikbilder och tilltalsformer i svensk public service-television* (Eslöv 2000).
- Edin, Anna, "I takt med tiden – om tv-tablån som mediehistorisk text", i Anna Edin & Per Vesterlund (red.), *Svensk television: En mediehistoria* (Stockholm 2008).
- Edlund, Barbro, *Ofrälse studenter i Lund utanför nationsindelningen 1710–1814* (Lund 1981).
- Eenberg, Johan, *Kort berättelse af de märkwärdigste saker som för de främmande äre at bese och förnimma uti Upsala stad och näst om gränsande orter* (Upsala 1704).
- Ehn, Billy & Orvar Löfgren, *Hur blir man klok på universitetet?* (Lund 2004).
- Eklann, Thorsten, *Kring en studenttidnings start och första år*, särtryck (Uppsala 1938).
- Ekström, Anders, "Vetenskaperna, medierna, publikerna", i Anders Ekström (red.), *Den mediala vetenskapen* (Nora 2004).
- Ekström, Anders, "Universitet och samverkan: Från bildningsuppdrag till entreprenörskap?", *Tvårsnitt* 28:4 (2006).
- Ekström, Anders, *Samverkan som universitetspolitik: Historia, förnyelse, kunskapskultur* (Uppsala 2007).
- Ekström, Andreas, *Lunds universum: En femte bildbok om vad som egentligen gör Lund till Lund* (Lund 2008).
- Eldelin, Emma, *"De två kulturerna" flyttar hemifrån: C.P. Snows begrepp i svensk idédebatt 1959–2005* (Linköping 2006).
- Elzinga, Aant, "Forskningspolitik i Sverige", i Ronny Ambjörnsson, Gunnar Andersson & Aant Elzinga (red.), *Forskning och politik i Sverige, Sovjet och USA* (Stockholm 1969).
- Engblom, Lars-Åke, *Radio- och TV-folket: Rekryteringen av programmedarbetare till radion och televisionen i Sverige 1925–1995* (Stockholm 1998).
- Engelbrektson, Sören, "En programgigant med solitt påbrå", i Björn Johnson (red.), *Festskrift till Jan-Öjvind Swahn* (Höganäs 1995).
- Engstrand, Lennart & Marie Widén, *Botans första 322 år: Lunds universitets botaniska trädgård* (Lund 2012).
- Engwall, Lars & Thorsten Nybom, "The Visible Hand versus The Invisible Hand: The Allocation of Research Resources in Swedish Universities", i Richard Whitley & Jochen Gläser (red.), *The Changing Governance of the Sciences: The Advent of Research Evaluation Systems* (Dordrecht 2007).
- Enli, Gunn, *Mediated Authenticity: How the Media Constructs Reality* (New York 2015).
- Ericson, Uno Myggan (red.), *Myggans nöjeslexikon: Ett uppslagsverk om underhållning. 6* (Höganäs 1990), 13 (1993).
- Eriksson, Gunnar, "Motiveringar för naturvetenskap: En översikt av den svenska diskussionen från 1600-talet till första världskriget", *Lychnos* (1971–72).

- Eriksson, Nils, *"I andans kraft, på sannings stråt": De skandinaviska naturforskarmötena 1839–1936* (Göteborg 1991).
- Erlander, Tage, *Tage Erlander: 1901–1939* (Stockholm 1972).
- Explorer's Handbook: Lunds universitet: Lund University* (Malmö 2002).
- Fehrman, Carl, "Lärdomens symboler", i *Lundaforskare föreläser. 12* (Lund 1980).
- Fehrman, Carl, *Lärdomens Lund: Epoker, episoder, miljöer, människor* (Malmö 1984).
- Fehrman, Carl & Håkan Westling, *Lärdomens Lund: Universitetets historia under 325 år* (Lund 1993).
- Fehrman, Carl, Håkan Westling & Göran Blomqvist, *Lärdomens Lund: Lunds universitets historia 1666–2004* (Lund 2004).
- Finansutskottets betänkande 2014/15:FiU10.
- Fiscella, Anthony T., *Universal Burdens: Stories of (un)freedom from the Unitarian Universalist Association, The MOVE Organization, and Taqwacore* (Lund 2015).
- Flensburg, Nils, *Vid invigningen af Lunds-Bjerreds järnväg den 26 augusti 1901* (Lund 1901).
- Forkman, Bengt, *Och det blev ljus: Hur MAX-lab kom till, växte upp och blev stort* (Lund 2000).
- Forskningsbyn Ideon i Lund* (Lund 1983).
- Monaco, Sara (red.), *Forskningskvalitetsutvärdering i Sverige – Fokus* (Stockholm 2014).
- Forsyth, Hannah, *A History of the Modern Australian University* (Sydney 2014).
- Franzén, Nils-Olof, Per-Martin Hamberg & Philip von Krusenstierna, *Hört och sett: Radio och television 1925–1974* (Stockholm 1974).
- Fredbärj, Telemark, "De offentliga anatomierna i Sverige under 1600- och 1700-talen", *Medicin-historisk Årsbok* (1958).
- Fridh-Haneson, Britt Marie & Ingegärd Haglund, *Förbjuden frukt på kunskapens träd: Kvinnliga akademiker under 100 år* (Stockholm 2004).
- Fried, Johannes & Thomas Kailer (red.), *Wissenskulturen: Beiträge zu einem forschungs-strategischen Konzept* (Berlin 2003).
- Friedman, Lester D. (red.), *Cultural Sutures: Medicine and Media* (Durham 2004).
- Friedman, Robert Marc, *Integration and Visibility: Historiographic Challenges to University History* (Oslo 2000).
- Fritzell, Ann, *Hur styrs den svenska högskolan?: Varför ser styrsystemet ut som det gör?* Högskoleverkets skriftserie 1998:4 S (Stockholm 1998).
- Frängsmyr, Carl, *Universitetet som arena* (Uppsala 2013).
- Frängsmyr, Tore i intervju med Thomas Karlson, i *Arche* 52–53 (2015).
- Fürst, Carl M., "Anatomisk dissektion förrättad af Johan Jacob Döbelius i Malmö 1699", *Hygeia* 70:1 (1908).
- Fürst, Carl M., *Theatrum Anatomicum Lundense: Ett bidrag till anatomiens historia vid Lunds universitet* (Stockholm 1916).
- Fysiologi i Lund under hundra år* (Lund 1997).
- Ganguly, Pallab K. & Lap Ki Chan, "Living anatomy in the 21st century: how far can we go?", *South East Asian Journal of Medical Education* 2:2 (2008).
- Gemzell, Carl-Axel, "Nekrolog: Jörgen Weibull", *Historisk tidskrift* 99:2 (1999).
- Gerle, Eva (red.), *Lunds universitets matrikel: 167–68* (Lund 1968).

- Ghamari-Tabrizi, Sharon, "Simulating the Unthinkable: Gaming Future War in the 1950s and 1960s", *Social Studies of Science* 30:2 (2000).
- Ghamari-Tabrizi, Sharon, *The Worlds of Herman Kahn* (Cambridge, MA 2005).
- Gierow, Karl Ragnar, "Min lärare", i Carl Ljunggren, Åke Lellky & Folke Lundqvist (red.), *Leva livet lundensiskt* (Stockholm 1942).
- Gierow, Krister, "1845 – studentskandinavismens stora år", *Ord och bild* 54 (1945).
- Gierow, Krister, *Lunds universitets historia: Utgiven av universitetet till dess 300-årsjubileum. 3, 1790–1867* (Lund 1971).
- Gjörwell, Carl Christoffer (red.), *Kongl. bibliotekets handlingar. 1* (Stockholm 1768).
- Gläser, Jochen & Grit Laudel, "Evaluation Without Evaluators: The Impact of Funding Formulae on Australian University Research", i Richard Whitley & Jochen Gläser (red.) *The Changing Governance of the Sciences: The Advent of Research Evaluation Systems* (Dordrecht 2007).
- Gradvall, Jan, Björn Nordström, Ulf Nordström & Annina Rabe, *Tusen svenska klassiker: Böcker, filmer, skivor, tv-program från 1956 till i dag* (Stockholm 2009).
- Grafisk manual: Lunds universitet 1.1.2013* (Lund 2012).
- Granskning av kvalitetsarbetet vid sex universitet 2009: Göteborgs universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet* (Stockholm 2009).
- Grant, Gunnar, "The donation system of bodies for use in medical education in Sweden", *Anatomy* 2 (2008).
- Gregory, Jane & Steve Miller, *Science in Public: Communication, Culture, and Credibility* (New York 1998).
- Gunnarsson, Magnus, *Research Strategies at Universities: A brief survey of research strategies at institutional and departmental level* (Göteborg 2012).
- Gustafsson, Lars, "Den litterate adelsmannen i den äldre stormaktstidens litteratur", *Lychnos* (1959).
- Gustafsson, Tommy & Erik Hedling, "Studentikosa amatörer: Den lundensiska karnevalsfilmen 1908–2006", i Erik Hedling & Mats Jönsson (red.), *Välfärdsbilder: Svensk film utanför biografen* (Stockholm 2008).
- Gustavsson, Sverker, "Forskningens frihet efter det kalla kriget", i Christer Öhman (red.), *Uppsala universitet inför 2000-talet: Festskrift till Stig Strömholm* (Uppsala 1997).
- Gustavsson, Sverker, "Bekämpandet av universiteten", i Mats Fridlund & Ulf Sandström (red.), *Universitetets värden: Bidrag till den forskningspolitiska debatten* (Stockholm 2000).
- Gustavsson, Sverker, "Den sista forskningspropositionen?", i *Konsten att hävda en uppfattning: En vänbok till Sverker Gustavsson*. (Stockholm 2007).
- Gyldenstolpe, Michael Wexionius, *Discursus politicus inauguralis de nobilitate* (Åbo 1647).
- Gårdlund, Torsten, *Knut Wicksell: Rebell i det nya riket* (Stockholm 1956).
- Hadenius, Stig, *Kampen om monopolet: Sveriges radio och TV under 1900-talet* (Stockholm 1998).
- Hall, Patrik, *Managementbyråkratin – organisationspolitisk makt i svensk offentlig förvaltning* (Malmö 2012).
- Halldén, Sören, "Vänstern ser på framtidsvetenskapen", i Stephan Schwarz (red.), *Kunskaps- och begreppsproblem i framtidsstudier* (Stockholm 1975).

- Hallonsten, Olof, *Small Science and Big Machines* (Lund 2009).
- Hamngren, Inga, Jan Odhnoff & Jeroen Wolfers, *De byggde Internet i Sverige* (Stockholm 2009).
- Hansen, Else, *En koral i tidens ström: RUC 1972–1997* (Roskilde 1997).
- Hansson, Jonas, *Humanisens kris: Bildningsideal och kulturkritik i Sverige 1848–1933* (Stockholm/ Stehag 1999).
- Harvard, Jonas & Patrik Lundell, ”1800-talets medier: System, landskap, nätverk”, i Harvard & Lundell, *1800-talets mediesystem* (Stockholm 2010).
- Harvey, Arnold D., *Body Politic: Political Metaphor and Political Violence* (Cambridge 2007).
- Heidegren, Carl-Göran, *Filosofisk modernisering: Studier i nordisk filosofihistoria (1860–1910)* (Lund 1999).
- Heimbürger, Hans, *Svenska telegrafverket: Historisk framställning. 1, Det statliga telefonväsendet 1881–1902* (Göteborg 1931).
- Heimbürger, Hans, *Svenska telegrafverket: Historisk framställning. 4, Telefon, telegraf och radio 1903–1920* (Göteborg 1953).
- Hellkvist, Otto, Herman A. Ring, Josef Linck & Adolf Hallgren (red.), *Oscar II: Sveriges konung 1872–1907* (Stockholm 1908).
- Hemlin, Sven & Søren Barlebo Rasmussen, ”The Shift in Academic Quality Control”, *Science, Technology, & Human Values* 11 (2006).
- Hemmings Wirtén, Eva, *Making Marie Curie: Intellectual Property and Celebrity Culture in An Age of Information* (Chicago, IL 2015).
- Henriksson, Sten, i *Nordiskt Forum* 5–6 (1968).
- Herjevik, Mikael, *Befordran till professor och lektor – en rättslig översikt*, Högskoleverkets rapportserie 2007:55 R (Stockholm 2007).
- Herrström, Anders, ”Ett sigill berättar: Universitetet i Lund och dess plats i idévärlden och genom historien”, C-uppsats i idé- och lärdomshistoria, Lunds universitet (Lund 1997).
- Hillerdal, Gunnar & Eric Starfelt (red.), *Akademiska Föreningen i Lund 1830–1953* (Lund 1953).
- Hjelmqvist, Hakon, ”Botanisk forskning i Lund under ett sekel”, *Botaniska notiser* (1958).
- Hjortsjö, Carl-Herman, ”Min vetenskap just nu: Den makroskopiska anatomin”, *Communications from the department of anatomy* 2 (Lund 1959).
- Holmberg, Gustav, *Reaching for the Stars: Studies in the History of Swedish Stellar and Nebular Astronomy, 1860–1940* (Lund 1999).
- Holmberg, Gustav, ”Elektroner och rekryter: Anatomi i Lund ca 1950”, i Gunnar Broberg, Hans Lund, Birgitta Olander & Per S. Ridderstad (red.), *Kulturanatomiska studier: Tillägnade Anja Edén och Sten Kindlundh* (Lund 2001).
- Holmberg, Gustav, ”Kvinnliga pionjärer”, i Lennart Lindegren & Ingemar Lundström (red.), *Lundaögon mot stjärnorna: Astronomin i Lund under fem sekl* (Lund 2003).
- Holmberg, Gustav, ”Public Health, National Security and Food Technology in the Cold War: The Swedish Institute for Food Preservation Research”, i Per Lundin, Niklas Stenlås & Johan Gribbe (red.), *Science for Welfare and Warfare: Technology and State Initiative in Cold War Sweden* (Sagamore Beach, MA 2010).
- Holmberg, Åsa, *Sverige i internationella kontaktnät: En studie över Lunds universitets telefon-kontakter*. Uppsats i kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lunds universitet (Lund 1990).

- Holmqvist, Lasse, *Här är mitt liv* (Höganäs 1994).
- Huldt, Bo, *Sverige i världen – tankar om framtiden: Projektgruppen Sveriges internationella villkor*, Lund (Stockholm 1978).
- Husén, Torsten, *Bokslut: Essäer om utbildning* (Stockholm 2002).
- Hyvönen, Mats, "Det vakande världsogat: Global överblick genom lokala dagstidningar 1935 till 1970", i Marie Cronqvist, Patrik Lundell & Pelle Snickars (red.), *Återkopplingar* (Lund 2014).
- Håkansson, Håkan, Eva Nilsson Nylander & Björn Dal (red.), *"Här får intet arbete utföras": Universitetsbiblioteket 100 år på Helgonabacken* (Lund 2007).
- Hägerstrand, Torsten, "Lunds horisont", i Jonas Jonsson & Anders W. Mårtensson (red.), *Förr och framöver: Hundraårsjubileumsexpo, Kulturen i Lund* (Lund 1984).
- Hägerstrand, Torsten, "Universiteten som kreativ miljö", i *"Erövra universiteten åter": Ett symposium om forskningens och den högre utbildningens villkor och mål: Symposium i Wenner-Gren center 17–18 maj 1984* (Stockholm 1985).
- Hägerstrand, Torsten, "Historia och tvärvetenskap: Samtal med Birgitta Odén", i *Över gränser: Festskrift till Birgitta Odén* (Lund 1987).
- Hällsten, Martin & Ulf Sandström, "Högskoleforskningens nya miljarder", i Ulf Sandström (red.), *Det nya forskningslandskapet: Perspektiv på vetenskap och politik*, Sister rapport 5 (Stockholm 2002).
- Högre utbildning och forskning: Universitetskanslersämbetets förslag till anslagsaskanden för budgetåret 1976/77*, Universitetskanslersämbetets rapport 15 (Stockholm 1975).
- "Högre utbildning och forskning: Universitetskanslersämbetets petita för budgetåret 1966/67", *Universitetsnytt* 3–4 (Stockholm 1965).
- Högskolan samverkar*, Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R (Stockholm 2004).
- Högskolan samverkar vidare: Utvecklingen 2004–07*, Högskoleverkets rapportserie 2008:10 R (Stockholm 2008).
- Högstedt, Benkt, Sven Carlström & Jan Mårtensson (red.), *Lundalynnen: 100 Q-verser ur Lundalynnen 1920–1970* (Stockholm 1970).
- Höijer, Birgitta, *Det hörde vi allihop! Etermedierna och publiken under 1900-talet* (Stockholm 1998).
- Engelmark, Bo E., *Behovet av humant dissektionsmaterial* (Göteborg 1967).
- Engelög, Torleif, *Skatter i vått och torrt: Biologiska samlingar i Sverige* (Uppsala 2013).
- Inrikes tidningar* (1768).
- Jarlbrink, Johan, *Det våras för journalisten: Symboler och handlingsmönster för den svenska pressens medarbetare från 1870-tal till 1930-tal* (Stockholm 2009).
- Jarlman, Olof, "Uarda-Akademins monument och minnesmärken", i Patrick Meurling (red.), *Humor i Lund: En faktabok* (Lund 1999).
- Jarring, Gunnar, "Slavister, orientalister och andra säringar", i Gunvor Blomquist (red.), *Under Lundagårds kronor. 5:1* (Lund 1991).
- Johannesson, Gösta, *Lunds universitets historia: Utgiven av universitetet till dess 300-årsjubileum. 2, 1710–1789* (Lund 1982).
- Johannisson, Karin, Ingemar Nilsson & Roger Qvarsell (red.), *Medicinen blir till vetenskap* (Stockholm 2010).

- Johannisson, Karin, *Kroppens tunna skal: Sex essäer om kropp, historia och kultur* (Stockholm 1997).
- Johansson, Lars-Erik, i Gunilla Byrman, Anna Gustafsson & Henrik Rahm (red.), *Svensson och svenskan: Med sinnen känsliga för språk* (Lund 2010).
- Johansson, Rune & Kim Salomon, "Samtida historia – Sven Tägil och det svenska historikersamhället", i Kristian Gerner (red.), *Stat Nation Konflikt – en festskrift tillägnad Sven Tägil* (Höganäs 1996).
- Johnson, Björn (red.), *Festskrift till Jan-Öjvind Swahn* (Höganäs 1995).
- Josefsson, Sven-Olof, *Året var 1968: Universitetskris och studentrevolt i Stockholm och Lund* (Göteborg 1996).
- Josephson, Peter, Thomas Karsohn & Johan Östling (red.), *The Humboldtian Tradition: Origins and Legacies* (Leyden 2014).
- Jönsson, Gabriel, i Ernst Norlind (red.), *Om Lund och det lundensiska: Minnen och intryck från studentåren* (Lund 1943).
- Kaijser, Arne & Joar Tiber, "From Operations Research to Futures Studies: The Establishment, Diffusion, and Transformation of the Systems Approach in Sweden, 1945–1980", i Agatha C. Hughes & Thomas P. Hughes (red.), *Systems, Experts, and Computers: The Systems Approach in Management and Engineering, World War II and After* (Cambridge, MA 2000).
- Kaiserfeld, Thomas, *Vetenskap och karriär: Svenska fysiker som lektorer, akademiker och industriforskare under 1900-talets första hälft* (Lund 1997).
- Kaiserfeld, Thomas, "From the Royal Swedish Academy of Sciences to the Research Institute of Society: Long-Term Policy Convergence of Swedish Knowledge Intermediaries", i Per Lundin, Niklas Stenlås & Johan Gribbe (red.), *Science for Welfare and Warfare: Technology and State Initiative in Cold War Sweden* (Sagamore Beach, MA 2010).
- Kaiserfeld, Thomas, *Den Triewaldska samlingen på Malmö museer* (Malmö 2013).
- Karsohn, Thomas, *Originalitetens former: Essäer om bildning och universitet* (Göteborg 2012).
- Karlson, William, *Platser och människor* (Lund 1954).
- Karran, Terence, "Academic Freedom in Europe: A Preliminary Comparative Analysis", *Higher Education Policy* 20 (2007).
- Kasperowski, Dick & Fredrik Bragesjö, *Bilda och samverka: Om införandet, implementeringen och förändringen av universitetens tredje uppgift 1977–1997* (Göteborg 2011).
- Kerr, Clark, *The Great Transformation in Higher Education: 1960–1980* (Albany, NY 1991).
- Kevles, Bettyann, *Naked to the bone: Medical Imaging in the Twentieth Century* (New Brunswick, NJ 1997).
- Key-Åberg, Algot, *Gällande bestämmelser rörande tillgången till lik för den anatomiska undervisningen i Stockholm, Uppsala och Lund* (Stockholm 1889).
- Klinge, Matti, *Professorer: 35 professorer under lika många årtionden vid Kungliga akademien i Åbo senare Kejsarliga Alexanders-universitetet numera Helsingfors universitet* (Stockholm 1990).
- Klinge, Matti & Rainer Knapas (red.), *Helsingfors universitet 1640–1990. 1–3* (Helsingfors 1988–91).
- Klockar Linder, My, *Kulturpolitik: Formeringen av en modern kategori* (Uppsala 2014).
- Kohler, Robert E., *Partners in Science: Foundations and Natural Scientists 1900–1945* (Chicago, IL 1991).

- Kordi, Ilja, Stephan Schwarz & Solveig Wikström, *Doktorandkurs i framtidsstudier: Kursplan och läsanvisning* (Stockholm 1976).
- Kristenson, Hjärdi, *Vetenskapens byggnader under 1800-talet: Lund och Europa* (Lund 1990).
- Kärnekull, Timo (red.), *Ergo 40: Speglingar av en uppsaliensisk studentdebatt under 40 år* (Stockholm 1964).
- Kärnfelt, Johan, *Allt mellan himmel och jord: Om Knut Lundmark, astronomin och den publika kunskapsbildningen* (Lund 2009).
- Kärnfelt, Johan, *Mellan nytta och nöje: Ett bidrag till populärvetenskapens historia i Sverige* (Eslöv 2000).
- Lagerbring, Sven, *Tal, då Hans Kungl. Höghet Svea rikes cron prins Gustaf första gången benådade Kongl. Carolinska academien med sin höga närvaro d. 3. october 1766*, ny utg. (Lund 1995).
- Larsén, Carlhåkan, *Sten Broman: En man med många kostymer* (Lund 2002).
- Larsson, Bo (red.), *Univer-City: The Old Middle-Sized European Academic Town as Framework of the Global Society of Science – Challenges and Possibilities* (Lund 2008).
- Larsson, Gunnar, "De döda lär de levande", *Det Bästa* 12 (1972).
- Larsson, Jan, *Ars chirurgica: Kirurgi och medicinsk teori vid Lunds universitet under 1700-talet* (Lund 1982).
- Larsson Heidenblad, David, *Tillbaka till framtiden*, Statsvetenskaplig tidskrift 118 (2016).
- Leide, Arvid, *Akademiskt 1700-tal: Minnesbilder från Lunds universitet* (Lund 1971).
- Liedman, Sven-Eric, övers. av Immanuel Kant, "Striden mellan fakulteterna", i *Psykoanalytisk Tidskrift* 26–27 (2009).
- Light, Jennifer, *From Warfare to Welfare: Defense Intellectuals and Urban Problems in Cold War America* (Baltimore, MD & London 2003).
- Lindhöj, Göran, *Universitetsmiljö: Byggnader och konstverk vid Uppsala universitet* (Uppsala 1957).
- Lindberg, Bo (utg.), *The Pufendorf Lectures: Annotations from the Teaching of Samuel Pufendorf, 1672–1674* (Stockholm 2014).
- Lindgren, Astrid, *Madicken och Junibäckens Pims* (Stockholm 1976).
- Lindholm, Lars, *Johan Hinric Lidén: Lär och resenär* (Uppsala 1978).
- Lindström, Per, *Ideon Science Park: En framgångssaga* (Lund 2008).
- Lindström, Per, *Lundakarnevalens historia speglad i ord och bild* (Lund 2015).
- Lippit, Akira Mizuta, *Atomic Light (Shadow Optics)* (Minneapolis, MN 2005).
- LUM: Lunds universitets magasin* (1968–).
- Lund, Hans, "Från sigill till logotyp: Alma maters ansikte", i Gunnar Broberg, Hans Lund, Birgitta Olander & Per S. Ridderstad (red.), *Kulturanatomiska studier: Tillägnade Anja Edén och Sten Kindlundh* (Lund 2001).
- Lundaforskare föreläser*. 7 (Lund 1975).
- Lundagård* (1920–).
- Lundabynnen: Studier i akademisk fysiognomik*. 2, Med 107 textfigurer hämtade ur "Lundagård" 1925–1930 (Lund 1930).
- Lundell, Patrik, *Attentatet mot Hiertas minne: Studier i den svenska pressens historia* (Stockholm 2013).

- Lundh, Herbert, "Den svenske adelsmannen vid Uppsala universitet", i *Symbola litteraria: Hyllningsskrift till Uppsala universitet vid jubelfesten 1927 från universitetsbibliotekets tjänstemän och universitetets boktryckare Almquist & Wiksells boktryckeri-A.-B.* (Uppsala 1927).
- Lundin, Susanne, *Organ till salu* (Stockholm 2014).
- Lunds kungl. universitets katalog för höst-terminen 1904* (Lund 1904).
- Lunds stifts herdaminne. 8* (Lund 1967).
- Lunds universitet inför framtiden: Strategier och visioner* (Lund 1995).
- Lunds universitet: Program, kurser & studentliv i Lund, Malmö & Helsingborg, vt 2015* (Lund 2014).
- Lunds universitets historia: Utgiven av universitetet till dess 300-årsjubileum. 1–4* (Lund 1968–82).
- Lunds universitets tvåhundraftioårsjubileum* (Lund 1919–20).
- Lunds universitets årsberättelse 1918–1919* (Lund 1919).
- Lunds universitets årsredovisning 2014* (Lund 2015).
- Lysander, Albert, "Sång vid Akademiska Föreningens fest, då jernbanan mellan Malmö och Lund öppnades, Oscarsdagen 1856", i *Lunds student-kalender* (Lund 1863).
- Löfgren, Orvar (red.), *Hej, det är från försäkringskassan!: Informaliseringen av Sverige* (Stockholm 1988).
- Löwegren, Yngve, *Zoologiska museet och institutionen vid Lunds universitet* (Lund 1968).
- Magnusson, Håkan, "Vad kan man lära sig av KEFU?: Externa intressenter, interna gränser, outnyttjad potential?", i Gunnar Andersson & Magnus Jerneck (red.), *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring: En jubileumsskrift* (Lund 2015).
- Magnusson Staaf, Björn, Fredrik Tersmeden & Petra Francke (red.), *Lund University over 350 Years: History and Stories* (Lund 2016).
- Magnusson Staaf, Björn, Fredrik Tersmeden & Petra Francke (red.), *Lunds universitet under 350 år: Historia och historier* (Lund 2016).
- Mansén, Elisabeth, *Konsten att förgylla vardagen: Thekla Knös och romantikens Uppsala* (Nora 1993).
- Mansén, Elisabeth, "Nyckelhålet", i Gunnar Broberg (red.), *Kulturanatomiska studier: Tillägnade Anja Edén och Sten Kindlundh* (Lund 2001).
- McCray, Patrick, *The Visioneers: How a Group of Elite Scientists Pursued Space Colonies, Nanotechnologies, and a Limitless Future* (Princeton, NJ 2012).
- McLuhan, Marshall, *Media* (Skarpnäck 2001).
- Melander, Fredrik, *Lokal forskningspolitik: Institutionell dynamik och organisatorisk omvandling vid Lunds universitet 1980–2005* (Lund 2006).
- Merton, Robert K., "The Matthew Effect in Science, II: Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property", *Isis* 79 (1988).
- Merton, Robert K., "The Matthew Effect in Science: The Reward and Communication Systems of Science are Considered", *Science* 159:3810 (1968).
- Meurling, Patrick (red.), *Humor i Lund: En faktabok* (Lund 1999).
- Mindeblade om det femte nordiske studentermøde i Lund och Köbenhavn juni 1862* (Köpenhamn 1862).
- Modéer, Kjell Å., *Patriot i gränsland: Einar Hansen – entreprenör och mecenat* (Stockholm 2002).
- Monié, Karin, *Den etablerade vetenskapsmannen: Gustaf Ljunggren – svensk litteraturhistoriker* (Göteborg 1985).

- Myhre, Jan Eivind, *Universitetet i Oslo 1811–2011. 8. Kunnskapsbærerne 1811–2011: Akademikere mellom universitet og samfunn* (Oslo 2011).
- Myhrman, Ulla, "Att planera för ett forskningsuniversitet", i *Ledarskap i förändring: Festskrift till Bo Sundqvist* (Uppsala 2006).
- Mårtensson, Eva, "Förändringar i 1900-talets svenska: En litteraturgenomgång", i Eva Mårtensson & Jan Svensson (red.), *Offentlighetsstruktur och språkförändring* (Lund 1988).
- Mårtensson, Jan, "Vem är Q? – Q är vem!" i Patrick Meurling (red.), *Humor i Lund: En faktabok* (Lund 1999).
- Mårtensson, Skotte & Mats Nygren, *50 år med LTH: En fingervisning om teknik* (Lund 2011).
- Möller, Bert, *Lundensiska studentsång under ett sekel* (Lund 1931).
- Möller, Bert, *Berlingska boktryckeriet 1745–1945: Blad ur dess historia* (Lund 1945).
- Nathoo, Ayesha, *Hearts Exposed: Transplants and the Media in 1960s Britain* (New York 2009).
- Nerman, Bengt, *Demokratins kultursyn* (Stockholm 1962).
- New Ways and Methods of Improving the Teaching of Anatomy*, Regional Office for Europe of the World Health Organization (Köpenhamn 1965).
- Nevéus, Torgny, *Lagerkransar & logotyper: Symboler och ceremonier vid svenska universitet* (Stockholm 1999).
- Nevéus, Torgny, *Claes Annerstedt: Historia om en glömd historiker* (Stockholm 2014).
- Nilén, Lars, *Peregrinatio academica: Det svenska samhället och de utrikes studieresorna under 1600-talet* (Lund 1983).
- Nilsson, Berit, Karin Ohrt & Catta Torhell (red.), *Från centralbibliotek till nätverk: Lunds universitets bibliotek* (Lund 2005).
- Nilsson, Rangnar, *God vetenskap – hur forskares vetenskapsuppfattningar uttryckta i sakkunnigutlåtanden förändras i tre skilda discipliner* (Göteborg 2009).
- Nilsson, Sten Åke, *Universitetshuset i Lund* (Lund 1994).
- Nilsson, Sten Åke (red.), *Lunds universitets konstsamling: Måleri & skulptur i urval* (Lund 2001).
- Nilsson, Sven, "Sven Nilssons självbiografiska anteckningar", *Historisk tidskrift för Skåneland* (1923).
- Nilsson, Sven, *Dagboksanteckningar under en resa från södra Sverige till Nordlanden i Norge 1816* (Lund 1879).
- Norborg, Lars-Arne, "Universitet som indoktrineringsinstrument (1752–61)", i Anders Grönvall & Jerker Rosén (red.), *Historia och samhälle: Studier tillägnade Jerker Rosén* (Lund 1975).
- Nordberg, Karin, *Folkhemmets röst: Radion som folkbildare 1925–1950* (Eslöv 1998).
- Nordin, Svante, *Den Boströmska skolan och den svenska idealismens fall* (Lund 1981).
- Nordin, Svante, *Romantikens filosofi: Svensk idealism från Höijer till hegelianerna* (Lund 1987).
- Nordin, Svante, *Fredrik Böök: En levnadsteckning* (Stockholm 1994).
- Nordin, Svante, *Sven Stolpe: Blåsten av ett temperament* (Stockholm 2014).
- Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri* (1878).
- Nordiska taflor: Pittoreska utsigter från Sverige, Norge och Danmark* (Stockholm 1865).
- Nordmark, Dag, *Finrummet och lekstugan: Kultur- och underhållningsprogram i svensk radio och TV* (Stockholm 1999).
- Nyberg, Gudrun, *Systrar till lärda män: 1700-tal* (Stockholm 2015).

- Ny Illustrerad Tidning* (1868).
- Nyström, Per, "Lundaradikalismen – från 20-tal till 30-tal", i *Under Lundagårds kronor*. 5:1 (Lund 1991).
- När företag och universitet forskar tillsammans: Långsiktiga industriella effekter av svenska kompetenscentrum*, Vinnova Information VI 2013:13 (Stockholm 2013).
- Odén, Birgitta, "Clio mellan stolarna", *Historisk tidskrift* (1968).
- Odén, Birgitta, "Historiens plats i samfundsforskningen: Ett diskussionsinlägg", *Statsvetenskaplig tidskrift* 71:1 (1968b).
- Odén, Birgitta, *Planering, värdestruktur och demokratisk participation: Ett försök till tvärvetenskaplig problembeskrivning*, Ds Ju 1972:27 (Stockholm 1972).
- Odén, Birgitta, *Forskarutbildningens förändringar 1890–1975: Historia, statskunskap, kulturgeografi, ekonomisk historia* (Lund 1991).
- Odén, Birgitta, "Stabila och föränderliga värden", i Kristian Gerner (red.), *Stat Nation Konflikt – en festskrift tillägnad Sven Tägil* (Höganäs 1996).
- Odén, Birgitta, "Historia och framtid: Föredrag vid Lunds universitetshistoriska sälls-kaps årsmöte", i Roger Qvarsell & Bengt Sandin (red.), *Den mångfaldiga historien: Tio historiker om forskningen inför framtiden* (Lund 2000).
- Oförbrukade forskningsbidrag vid universitet och högskolor*, Riksrevisionen rapport 2011:3 (Stockholm 2011).
- Ohlmarks, Åke, *Doktor i Lund: En bok om akademiska intriger* (Vällingby 1980).
- Oldinger, Eva, "Framtiden kräver förändrad läkarutbildning", *Nordisk Medicin* 106:10 (1991).
- Olika men ändå lika: En uppföljning av stiftelseformens betydelse inom högskolan*, Statskontoret 2012:37 (Stockholm 2012).
- Olin, Gunnar A. & Lennart Wedberg (red.), *Lund: International meeting-place. On the inauguration of the International student house in Lund, 4th May, 1959* (Lund 1959).
- Ollén, Gunnar, *Det underbara som kom genom luften: Sveriges radio/TV i Malmö 1925–1975* (Stockholm 2001).
- Oredsson, Sverker, *Lunds universitet under andra världskriget: Motsättningar, debatter och hjälpsatser* (Lund 1996).
- Oredsson, Sverker, *Lunds historia: Staden och omlandet*. 3, *Modern tid: Där tankar möts* (Lund 2012).
- Osterloh, Margit, Jutta Wollersheim, Stefanie Ringelhan & Isabell M. Welpé, "Preface", i Isabell M. Welpé, Jutta Wollersheim, Stefanie Ringelhan & Margit Osterloh (red.), *Incentives and Performance: Governance of Research Organizations* (Cham 2015).
- Ottosson, Mats Ola, *Uppsala universitet i sin lokala miljö: Ett sekel av kontakter och samverkan* (Uppsala 2014).
- Paletschek, Sylvia, "The Writing of University History and University Jubilees: German Examples", *Studium: Tijdschrift voor Wetenschap- en Universiteitsgeschiedenis* 5:3 (2012).
- Palmborg, Nils, *I Lundabygd: En bildkrönika till Lundabygdens sparbanks 150-årsjubileum* (Lund 1982).
- Palmborg, Nils, *På besök i Lund* (Lund 1987).
- Park, Sang-Chul, "Science Parks in Sweden as Regional Development Strategies: A Case Study on Ideon Science Park", *AI & Society* 16 (2002).

- Paul, Herman, "What is a Scholarly Persona?: Ten Theses on Virtues, Skills, and Desires", *History & Theory* 53:3 (2014).
- Person- och adresskatalog: Lunds universitet* (Lund 1995).
- Person- och adresskatalog: Lunds universitet* (Lund 1999).
- Persson, Bo, *Motsträviga myndigheter: Sektorsforskning och politisk styrning under 1980-talet*, Sister rapport 2 (Stockholm 2001).
- Petry, Ludwig, "Deutsche Forschungen nach dem zweiten Weltkrieg zur Geschichte der Universitäten", i *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte* 46:2 (1959).
- Pettersson, Ingemar, *Handslaget: Svensk industriell forskningspolitik 1940–1980* (Stockholm 2012).
- Platen, Gustav von, *Min vän Stig Ahlgren: Kvickhetens konung presenteras av Gustaf von Platen* (Stockholm 1997).
- Premfors, Rune, *Svensk forskningspolitik* (Lund 1986).
- Pålsson, Carl Magnus, *Ombyggnad pågår: Lunds tekniska högskola och ingenjörssrollens förändring* (Lund 2003).
- Quennerstedt, August, "Minnen från en resa till Spetsbergen, år 1858", i *Lunds student-kalender* (Lund 1863).
- Quennerstedt, August, "Från ett studentrums horisont", i *Under Lundagårds kronor: Minnen upptecknade av gamla studenter. En minneskrans vid tvåhundraftioårsfesten af gamla studenter* (Lund 1918).
- Rahbek, Per, Återupptäckten av provinsen: Regional radio från 1920-tal till 1970-tal (Stockholm 2001).
- Regeringens proposition 1992/93:1, *Frihet för kvalitet*.
- Regeringens proposition 1992/93:170, *Forskning för kunskap och framsteg*.
- Regeringens proposition 1996/97:5, *Forskning och samhälle*.
- Regeringens proposition 2000/01:3, *Forskning och förnyelse*.
- Regeringens proposition 2008/09:50, *Ett lyft för forskning och innovation*.
- Regeringens proposition 2012/13:30, *Forskning och innovation*.
- Regeringens proposition 2014/15:1, *Budgetproposition för 2015*.
- Regeringens proposition 2015/16:1, *Budgetproposition för 2016*.
- Rexed, Bror, *Medical Education in Sweden* (Stockholm 1965).
- Rosén, Jerker, *Lunds universitets historia: Utgiven av universitetet till dess 300-årsjubileum. 1, 1668–1709* (Lund 1968).
- Roslund, Bengt, *Skam den som ger sig: Upplevelser på Malmö-TV och i den övriga världen* (Malmö 2014).
- Rothblatt, Sheldon, "History", i Burton R. Clark & Guy Neave (red.), *The Encyclopedia of Higher Education*. 3 (Oxford 1992).
- Rothblatt, Sheldon & Wittrock, Björn (red.), *The American and European University Since 1800* (Cambridge 1993).
- Runeby, Nils, rec. av Jörgen Weibull, *Lychnos* (1969–70).
- Runeby, Nils, *Dygd och vetande: Ur de bildades historia* (Stockholm 1995).
- Ryde, Hans, "Minnesteckning över Sten von Friesen", *Årsbok: Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund* (1997).

- Rydén, Per, *Allmänningen: Inledande studier i pressvetenskap* (Lund 1991).
- Rüegg, Walter (red.), *A History of the University in Europe* (Cambridge 1992–2011).
- Salmi, Jamil, "Autonomy from the State *vs* Responsiveness to Markets", *Higher Education Policy* 20 (2007).
- Salomon, Kim, "Historievetenskapens flirt med statsvetenskapen", *Statsvetenskaplig tidskrift* 112:5 (2010).
- Salomon, Kim & Göran Blomqvist (red.), *Det röda Lund: Berättelser om 1968 och studentrevolten* (Lund 1998).
- Samling af stiftelsebref och författningar om stipendier vid kongl. universitetet i Lund.* 4 (Lund 1862).
- Samling af testamenten och författningar om stipendier, stiftade af enskilde för studerande vid kongl. akademien i Lund. Med biografiska anteckningar angående stiftarna* (Lund 1810).
- Samling av författningar och cirkulär m.m. angående medicinalväsendet*, Kungl. Medicinalstyrelsen, Serie A, Nr 104 (Stockholm 1926).
- Samuelsson, MarieLouise, "Kvalitetssnurren som försvann", *Universitetsläraren* 3 (2015).
- Sandin, Bengt (red.), *Bildning, utbildning, journalistik: Perspektiv på utbildningsprogrammets ideologiska, organisatoriska och personella förutsättningar* (Lund 2006).
- Sandström, Ulf m.fl., *Hans Excellens: Om miljardsatsningarna på starka forskningsmiljöer, Delegationen för jämställdhet i högskolan, Rapport 2010:4* (Stockholm 2010).
- Sarasin, Philipp, "Was ist Wissensgeschichte?", *Internationales Archiv für Sozialgeschichte der deutschen Literatur (IASL)* 36:1 (2011).
- Schalén, Carl, Nils Hansson & Arvid Leide, *Astronomiska observatoriet vid Lunds universitet* (Lund 1968).
- Schwarz, Stephan, *Framtidsforskning: Elitens nya latin eller ett nytt namn för några gamla sätt att tänka. Efterskrift: Om ansvar och övertygelse* (Stockholm 1972).
- Schwarz, Stephan, *Rapport till STU och FOA från studieresa till Japan och deltagande i 2:a internationella futurolog-kongressen i Kyoto, 10–16 april 1970* (Stockholm 1970).
- Schweder, Carl Erik, *Utkast till satslära* (Lund 1864).
- Schück, Henrik & Karl Warburg, *Svensk illustrerad litteraturhistoria: Efterromantiken* (Malmö 1985).
- Segerstedt, Torgny T., *Den akademiska friheten under frihetstiden: En sammanställning* (Uppsala 1971).
- Segerstedt, Torgny T., *Den akademiska friheten 1809–1832* (Uppsala 1976).
- Sekretariatet för framtidsstudier, *Sveriges internationella villkor: Program för framtidsstudie om Sveriges roll i det internationella systemet* (Stockholm 1975).
- Sekretariatet för framtidsstudier, *Fyra framtidsstudier: En programpresentation från Sekretariatet för framtidsstudier* (Stockholm 1975b).
- SFS 1932:371.
- SFS 1973:348.
- SFS 1949:571.
- SFS 1977:218. *Högskolelag*.
- SFS 1993:100. *Högskoleförordningen*.
- SFS 1996:1424.
- SFS 2007:390.

- SFS 2010:1064.
- Shapin, Steven, *The Scientific Life: A Moral History of A Late Modern Vocation* (Chicago, IL 2008).
- Sjöberg, Sven G., *Christopher Rostius 1620–1687: Läkare, polyhistor, professor i Lund och Bibliotheca Rostiana ett rekonstruktionsförsök* (Lund 1997).
- Sjöström, Jesper, *Kemicentrum vid Lunds universitet: Perspektiv på organisation och forskning vid Sveriges första storinstitution* (Lund 2007).
- Skogh, Lasse, "Något om Emil Gagners tid", i Anders W. Mårtensson (red.), *Studentsångarna i Lund 150 år* (Lund 1981).
- Skoglund, Crister, *Vita mössor under röda fanor: vänsterstudenter, kulturradikalism och bildningsideal i Sverige 1880–1940* (Stockholm 1991).
- Smedberg Bondesson, Anna, *Anna i världen: Om Anna Rydsteds poesi* (Lund 2004).
- Snickars, Pelle, "If Content Is King, Context Is Its Crown", *Critical Studies in European Television* 1:1 (2012).
- SOU 1922:57, *Utredning och förslag rörande förskaffande av lik för den för läkareutbildningen nödvändiga anatomiska undervisningen.*
- SOU 1936:34, *Utredning rörande de svenska universitets- och högskolestudenternas sociala och ekonomiska förhållanden: bilaga till Betänkande med undersökningar och förslag i anledning av tillströmningen till de intellektuella yrkena.*
- SOU 1972:59, *Att välja framtid: Ett underlag för diskussion och överväganden om framtidsstudier i Sverige: Betänkande.*
- SOU 1977:52, *Forskningspolitik: Betänkande av forskningsrådsutredningen.*
- SOU 1980:46, *Högskolan i FoU-samverkan.*
- SOU 1998:128, *Forskningspolitik: Betänkande från Kommittén för översyn av den svenska forskningspolitiken – Forskning 2000.*
- SOU 2007:81, *Resurser för kvalitet.*
- SOU 2007:98, *Karriär för kvalitet.*
- Sparring, Åke, Stephan Schwarz & B.A. Vedin (red.), *Än se'n då ...: Diskussioner om framtidsstudier* (Stockholm 1974).
- Spole, Anders, *Andreas Spole: Hans självbiografiska anteckningar* (Stockholm 1946).
- Sporn, Barbara, "Towards More Adaptive Universities: Trends of Institutional Reform in Europe", *Higher Education in Europe* 29:1 (1999).
- Stenkvist, Jan, *Arnold Ljungdal, Clarté och tjugotalet* (Stockholm 1971).
- Stenström, Haqvin, *Analecta* (Lund 1803).
- Stenström, Johan, *Lunds universitets kokbok* (Stockholm 2011).
- Stevens, Elizabeth, *Anatomy as Spectacle: Public Exhibitions of the Body from 1700 to the Present* (Liverpool 2011).
- Stevrin, Peter, *Den samhällsstyrda forskningen: En samhällsorganisatorisk studie av den sektoriella forskningspolitikens framväxt och tillämpning i Sverige* (Stockholm 1978).
- Stjernquist, Per, *Studentrevolten i Lund 1968/69: Universitetsledningens policy* (Lund 2000).
- Stobaeus, Per, "Lund på latin", *Ale* (2013).
- Stohlander Axelsson, Eva, *Ett brännglas för tidens strålar: Striden om Torgny Segerstedts docentur 1903* (Lund 2001).

- Strategisk plan: Lunds universitet 2007–2011* (Lund 2007).
- Strategisk plan: Lunds universitet 2012–2016* (Lund 2012).
- Strategisk plan: Lunds universitet 2017–2026* (Lund 2017).
- Strindberg, August, "Min Jubelfest", i *Dikter på vers och prosa* (1883), i *Samlade Skrifter*. 15 (Stockholm 1995).
- Strömberg, Håkan & Patrick Meurling, "Uarda-Akademiens ordbok: En studie i ordbildningskonst", i Patrick Meurling (red.), *Humor i Lund. En faktabok* (Lund 1999).
- Strömstedt, Bo, "Rader från ett gathörn", i *Under Lundagårds kronor*. 5:2 (Lund 1991).
- Student i Lund. En halvsekelkrönika sammanställd av Alf Sagnér*, 3, 1920–1929 (Malmö 1958)
- Student i Lund. En halvsekelkrönika sammanställd av Alf Sagnér*, 5, 1940–1949 (Malmö 1959)
- Student i Lund. En bokfilm sammanställd av K Arne Blom 1950–59* (Lund 1986)
- Student i Lund. En bokfilm sammanställd av K Arne Blom 1960–69* (Lund 1988)
- Student i Lund. En bokfilm sammanställd av K Arne Blom 1970–79* (Lund 1990)
- Studentens Lund* (2002).
- Studentens Lund* (2012).
- Strategisk plan: Lunds universitet 2017–2026* (Lund 2017).
- Stybe, Svend Erik, *Universitet og Åndsliv i 500 år* (Köpenhamn 1979).
- Ståhl, Magnus, *Biographiske underrättelser om professorer vid Kongl. Universitetet i Lund ifrån dess inrättning till närvarande tid* (Christianstad 1834).
- Sundgren, Per, *Kulturen och arbetarrörelsen: Kulturpolitiska strävanden från August Palm till Tage Erlander* (Stockholm 2007).
- Swahn, Jan-Öjvind, "Arvet från von Sydow: En betraktelse i anledning av ett halvsekeljubileum", *Rig* 79:4 (1996).
- Swahn, Jan-Öjvind, "Fråga Lund", i *Under Lundagårds kronor*. 6 (Lund 2005).
- Svanberg, Fredrik, *Människosamlarna: Anatomiska museer och rasvetenskap i Sverige ca 1850–1950* (Stockholm 2015).
- Svedberg, Björn & Ulf Sandström, "Universitetet och forskningen – en problemdiskussion", i Mats Fridlund & Ulf Sandström (red.), *Universitetets värden: Bidrag till den forskningspolitiska debatten* (Stockholm 2000).
- Svenningsson, Maria, "Quatten på Lundagård – ett lundensiskt totem", B-uppsats i historia, Lunds universitet, HT 2002.
- Svenskt institut för framtidsstudier. Utredning och förslag från IVA:s kommitté för framtidsstudier* (Stockholm 1969).
- Svensson, Sven G., *Tre porträtt* (Stockholm 1989).
- Svensson, Christina, *Anders Lidbeck och 1700-talets estetik* (Lund 1987).
- Svensson, John, *Oehlenschläger-Tegnér stipendiefond hundra år 1872–1972* (Malmö 1972).
- Svensson, Niklas, "Allmänheten som publik", i Matts Lindström & Adam Wickberg Månsson (red.), *Universitetet som medium* (Lund 2015).
- Svensson, Per, *Vasakärven och järnröret: Om den långa bruna skuggan från Lund* (Stockholm 2014).
- Söderqvist, Thomas (red.), *Videnskabernes København* (Frederiksberg 1998).
- Sörlin, Sverker, *De lärdaas republik: Om vetenskapens internationella tendenser* (Malmö 1994).

- Sörlin, Sverker (red.), *"I den absoluta frontlinjen": En bok om forskningsstiftelserna, konkurrens-kraften och politikens möjligheter*, Sister rapport 12 (Nora 2005).
- Tarschys, Bernhard, *Talis Qualis* (Stockholm 1949).
- Tegnér, Elof, *Minnen och silhouetter* (Lund 1974).
- Tegnér, Esaias d.y., "Lund för femti år sedan", i *Under Lundagårds kronor: Minnen upptecknade av gamla studenter. En minneskrans vid tvåhundraftioårsfesten af gamla studenter* (Lund 1918).
- Tegnér, Esaias, *Samlade skrifter: Ny kritisk upplaga kronologiskt ordnad. 8, 1836–1839* (Stockholm 1923).
- Tegnér, Esaias, *Samlade skrifter: Ny kritisk upplaga kronologiskt ordnad. 9, 1840–1846* (Stockholm 1925).
- Tersmeden, Fredrik, "Kaptenlöjtnant Liedbeck och 'den allmänna nyttan': 270 år sedan den första avhandlingen på svenska", *Lunds universitets doktorspromotion* (Lund 2014).
- Tersmeden, Fredrik, "Lektor Morgan och kvinnorna: Till 125-årsminnet av en uppmärksamrad tjänstetillsättning", *Professorsinstallation* (Lund 2015).
- Tersmeden, Fredrik, "Bland kjortlar, talarer, frackar, hattar och mössor: Om akademiska högtidsdräkter vid Lunds universitet", *Årshögtiden Lunds universitet 29 januari 2016* (Lund 2016).
- Tersmeden, Fredrik & Pieter Dhondt, "The Bicentenary of the University of Lund in 1868: A Low Point in Scandinavian Cooperation – Or a Rebirth?", i Pieter Dhondt (red.), *National, Nordic or European?: Nineteenth-Century University Jubilees and Nordic Cooperation* (Leiden 2011).
- Thomas, William, *Rational Action: The Sciences of Policy in Britain and America, 1940–1960* (Cambridge, MA 2015).
- Thomson, Arthur & Sten Carlsson (red.), *Festskrift till Arthur Thomson den 6 november 1961* (Stockholm 1961).
- Thue, Fredrik W. & Kim G. Helsvig, *Universitetet i Oslo 1811–2011. 5, 1945–1975: Den store transformasjonen* (Oslo 2011).
- Thukydides, *Kriget mellan Sparta och Athen 1* (Stockholm 1978).
- Tiberg, Joar, "Vart tog framtiden vägen?: Framtidsstudiernas uppgång och fall, 1950–1986", *Polhem* 13 (1995).
- Tunlid, Anna, *Ärftlighetsforskningens gränser: Individer och institutioner i framväxten av den svenska genetiken* (Lund 2004).
- Tägil, Sven, "Historiens plats i samfundsforskningen: Kommentarer till Birgitta Odéns uppsats", *Statsvetenskaplig tidskrift* 71 (1968).
- Törje, Axel, "Äldre botaniska samlingar i Lund", *Botaniska notiser* (1958).
- Törje, Axel, *De botaniska institutionerna vid Lunds universitet* (Lund 1968).
- Törnqvist, Gunnar, *Kreativitetens geografi* (Stockholm 1989).
- Törnqvist, Gunnar, *Sverige i nätverkens Europa: Gränsöverskridandets former och villkor* (Malmö 1996).
- Utbildningens internationalisering: Slutbetänkande från UKÄ:s internationaliseringsutredning*, UKÄ-rapport nr 21 (Stockholm 1974).
- Utbildningsmagasin för Lunds universitet 2017/2018* (Lund 2016)
- Utvecklingen av högskolans samverkansuppdrag*, Högskoleverkets rapportserie 2001:24 R (Stockholm 2001).

- Vetenskapen i framtidens samhälle* (Stockholm 1963).
- Vinge, Louise (red.), *Skånes litteraturhistoria. 1, Fram till 1940-talet* (Malmö 1996).
- Vinge, Louise (red.), *Skånes litteraturhistoria. 2, 1900-talets senare del* (Malmö 1997).
- "Världen öppnas i det trånga rummet" (Lund 1997).
- Waldby, Catherine, *The Visible Human Project: Informatic Bodies and Posthuman Medicine* (London 2000).
- Wallerius, Bengt, *Carl Adolph Agardh: Romantikern, politikern: Tiden i Lund (till 1835)* (Göteborg 1975).
- Wallette, Anna, "Sven Lagerbring (1707–1787)", i Ragnar Björk & Alf W. Johansson (red.), *Svenska historiker: Från medeltid till våra dagar* (Stockholm 2009).
- Wallin, Lars & Stephan Schwarz, *Att välja framtid: Några impopulära åsikter* (Stockholm 1973).
- Weibull, Jörgen, *Lunds universitets historia: Utgiven av universitetet till dess 300-årsjubileum. 4, 1868–1968* (Lund 1968).
- Weibull, Jörgen, "Öresund i historien", i Öresund: då, nu och sedan (Malmö 1993).
- Weibull, Jörgen, rec. av Sverker Oredsson, i *Scandia* (1997).
- Weibull, Martin, *Lunds universitets historia 1668–1868. 1* (Lund 1868–76).
- Weibull, Martin, *Lunds och Lundagårds minnen: Historiskt festtåg utförd af Lunds studenter vid invigningen af Lunds nya universitetshus 1882* (Lund 1884).
- Weibull, Martin, *Från Lund och Lundagård* (Stockholm 1902).
- Weibull, Martin, *Lunds universitets historia 1668–1868. 1, 1668–1825* (Lund 1918).
- Weibull, Martin & Elof Tegnér, *Lunds universitets historia 1668–1868. 2* (Lund 1868).
- Wennerberg, Sigfrid, *Forskning och utveckling för samhällssektorer: Erfarenheter och lärdomar av sektoriell forskning och utveckling i beställar- och användarperspektiv* (Stockholm 1996).
- Wennerholm, Staffan, "Vetenskapen (och publiken) i framtidens samhälle: Om en forskningspolitikens konferens i Wenner-Gren Center 1963", *Lychnos* (2002).
- Westerberg, Lars, "68 – den liberala positionen", i Kim Salomon & Göran Blomqvist (red.), *Det röda Lund: Berättelser om 1968 och studentrevolten* (Lund 1998).
- Westling, Håkan, *Idén om Ideon – en forskningsby blir till* (Lund 2001).
- Westling, Håkan, *Medicinska fakulteten vid Lunds universitet 1668–2003* (Lund 2003).
- Westling, Håkan, Göran Angsmark & Göran Blomqvist, "Universitet och högskolor", i SOU 1997:7, *Byråkratin i Backspegeln: Femtio år av förändring på sex förvaltningsområden* (Stockholm 1997).
- Whitley, Richard, "How Do Institutional Changes Affect Scientific Innovations?: The effects of shifts in authority relationships, protected space, and flexibility", i Richard Whitley & Jochen Gläser (red.), *Organizational Transformation and Scientific Change: The Impact of Institutional Restructuring on Universities and Intellectual Innovation* (Bingley 2014).
- Wiberg, Håkan, *Visions of the Future: A Cross-National Survey* (Lund 1977).
- Widén, Lennart, "In Memoriam: David H. Ingvar, M.D., Ph.D., 1924–2000", *Journal of Cerebral Blood Flow & Metabolism* 21 (2001).
- Widmalm, Sven, "History of Science in the Age of Policy", i Marco Beretta, Karl Grandin & Svante Lindqvist (red.), *Aurora Torealis: Studies in the History of Science and Ideas in Honor of Tore Frängsmyr* (Sagamore Beach, MA 2008b).

- Widmalm, Sven, "Innovationssamhället", i Mats Benner & Sverker Sörlin (red.), *Forska lagom och vara världsbäst: Sverige inför forskningens globala strukturomvandling* (Stockholm 2008).
- Wikhall, Maria, *Universiteten och kompetenslandskapet: Effekter av den högre utbildningen* (Lund 2001).
- Williams Löwegren, Marie, *Advantages of a Science Park Location: Case Studies from the Ideon Science Park* (Lund 2000).
- Wittenberg, Erich (red.), *Ett akademiskt justitiemord? En vädjan till den svenska demokratiens samvete: Handlingar rörande docenturen i politisk idéhistoria vid Lunds universitet* (Lund 1951).
- Wittrock, Björn, *Möjligheter och gränser: Framtidsstudier i politik och planering* (Stockholm 1980).
- Wrangel, Ewert, C.W.K. *Gleerup och det Gleerupska förlaget* (Lund 1926).
- Åhrén Snickare, Eva, *Döden, kroppen och moderniteten* (Stockholm 2002).
- Åhsberg, Bengt, *Studenter och storpolitik: Sverige och det internationella studentsamarbetet 1919–1931* (Lund 1995).
- Åhsberg, Bengt, *Studenter i krig och fred: Sverige och det internationella studentsamarbetet i storpolitikens skugga 1919–1970* (Malmö 2015).
- Åmossa, Karin, "Herregud! Det verkar som om det värsta som kan hända ett lärosäte är att man råkar tillsvidareanställa någon ..." – Om tidsbegränsade anställningar och kvalitet i akademien, Sveriges universitetslärarförbund, SULF:s rapport Almedalen 2013 (Stockholm 2013).
- Åsbrink, Eva, *Intet förtiga, tillägga eller förändra eller I vågens tecken* (Stockholm 1977).
- Åsgrim-Berlin, Agneta & Inger Andersson (red.), *Lunds stadskärna: Bevaringsprogram. Krafts rote, Bevaringskommittén* (Lund 1983).
- Åström, Tomas m.fl., *Långsiktig utveckling av svenska lärosätens samverkan med det omgivande samhället*, Vinnova Analys VA 15:03 (Stockholm 2015).
- Österberg, Eva, "Jerker Rosén (1909–1976)", i Ragnar Björk & Alf W. Johansson (red.), *Svenska historiker: Från medeltid till våra dagar* (Stockholm 2009).
- Östling, Johan, "Vad är kunskapshistoria?", *Historisk tidskrift* 135:1 (2015).
- Östling, Johan, *Nazismens sensmoral: Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning* (Stockholm 2008).
- Östlund, Krister & Urban Örneholm, *De linguis dissertationum academiarum suecicarum annis 1600–1855 prelo mandatarum* (Uppsala 2013).